MARIA MONTESSORI

copilul în familie

ASSOCIATION
MONTESSORI
INTERNATIONALE

EDITURA VREMEA

După mai bine de un secol de existență ca metodă, abordarea Mariei Montessori continuă să convingă prin prospețimea continuă a descoperirii copilului, prin francheța mesajului, dar mai ales prin înțelegerea profundă a ființei umane și prin sensibilitatea aparte față de copil – acest univers prea puțin explorat, adesea greu de pătruns cu mintea adultului. Ca medic, ca pedagog și ca om de știință, Maria Montessori a avut curajul să treacă peste prejudecățile personale și ale vremii despre copil și apoi a avut privilegiul să îl vadă așa cum este: în mod natural liniștit, preocupat, vivace, responsabil.

Metoda Montessori a fost dintotdeauna și rămâne un experiment deschis, conștient și responsabil, care îl provoacă pe adult la studiu permanent și la reflecție și care are ca rezultat organizarea unui mediu pregătit să răspundă nevoilor de dezvoltare a copilului ca întreg. Câtă vreme adultul rămâne permeabil la fragilitatea vieții și la misterul ei, pregătit să abordeze cu rigoare științifică, onestitate și sensibilitate ființa umană la fiecare început al ei, există pentru noi toți speranța unei transformări pozitive în lumea în care trăim. Schimbarea în bine cea mai sigură și de lungă durată începe, fără îndoială, cu valorizarea copilului și a copilăriei.

Mariana Uliță
Membru fondator
Asociația pentru Dezvoltarea
Educației Montessori din România

EDITURA VREMEA

ASSOCIATION MONTESSORI INTERNATIONALE

Maria Montessori

Copilul în familie

Prefață de Mariana Uliță
Glosar de Annette Haines
Traducere din limba italiană
de Anca Irina Ionescu
Traducere din limba engleză a glosarului
de Olimpia Lykiardopol

ASSOCIATION MONTESSORI INTERNATIONALE

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2015

CUPRINS

Prefață 5

Scurt istoric al educației Montessori în România 7

Pagina albă 9

Nou-născutul 14

Embrionul spiritual 20

Profesorul de iubire 25

Noua educație 28

Considerații generale asupra metodei mele 36

Caracterul copilului 47

Mediul copilului 55

Copilul în familie 61

Noua educatoare 80

Adultul și copilul 86

Glosar 96

Bibliografie 109

Coperta: Silvia Colfescu
Fotografie coperta I: Daria Cîmpean
Redactor: Miruna Lepuș
Referent: Mariana Duțescu
Tehnoredactor: Dan Amza

Copyright © The Montessori-Pierson Publishing Company, 1936
Copyright in the Romanian translation © The Montessori-Pierson Publishing Company, 2015
Copyright pentru Glosar © Annette Haines, 2015

The AMI logo is the copyrighted graphic mark of the Association Montessori Internationale.
This book features the logo of the Association Montessori Internationale (AMI) to indicate that the translation into Romanian has been approved by a reviewer appointed by AMI.
Association Montessori Internationale was founded by Maria Montessori in 1929 and is custodian of the history of the Montessori movement, maintaining the integrity of Maria Montessori's legacy. In this role AMI is responsible for articulating Montessori philosophy and practice clearly in order to meet the needs of children and influence educational paradigms in a rapidly changing world.

Logoul AMI este simbolul grafic înregistrat al Association Montessori Internationale.
Această carte apare cu logo-ul Association Montessori Internationale (AMI) pentru a indica faptul că traducerea în limba română a fost aprobată de un recenzent numit de AMI.
Association Montessori Internationale a fost fondată de Maria Montessori în 1929 și este custodele istoriei mișcării Montessori, menținând integritatea moștenirii Mariei Montessori. Având acest rol, AMI are responsabilitatea de a exprima în mod clar filosofia și practica Montessori pentru a răspunde nevoilor copiilor și a influența paradigmele educaționale într-o lume în continuă schimbare.

Prefață

Salutăm cu entuziasm inițiativa editurii Vremea de a traduce pentru prima dată în limba română cartea *Copilul în familie*. În contextul actual al sistemului educațional românesc, această carte este o revelație, o speranță și o invitație de a ne reîntoarce cu băgare de seamă la copilărie. Este o ocazie prețioasă, favorabilă și convingătoare de reflecție asupra copilăriei.

După mai bine de un secol de existență ca metodă, abordarea Mariei Montessori continuă să convingă prin prospețimea continuă a descoperirii copilului, prin francheța mesajului, dar mai ales prin înțelegerea profundă a ființei umane și prin sensibilitatea aparte față de copil – acest univers prea puțin explorat, adesea greu de pătruns cu mintea adultului. Ca medic, ca pedagog și ca om de știință, Maria Montessori a avut curajul să treacă peste prejudecățile personale și ale vremii despre copil și apoi a avut privilegiul să îl vadă așa cum este: în mod natural liniștit, preocupat, vivace, responsabil.

Metoda Montessori a fost dintotdeauna și rămâne un experiment deschis, conștient și responsabil, care îl provoacă pe adult la studiu permanent și la reflecție și care are ca rezultat organizarea unui mediu pregătit să răspundă nevoilor de dezvoltare a copilului ca întreg. Câtă vreme adultul rămâne permeabil la fragilitatea vieții și la misterul ei, pregătit să abordeze cu rigoare științifică, onestitate și sensibilitate ființa umană la fiecare început al ei, există pentru noi toți speranța unei transformări pozitive în lumea în care trăim. Schimbarea în bine cea mai sigură și de lungă durată începe, fără îndoială, cu valorizarea copilului și a copilăriei.

Adultul în relația cu copilul – aceasta este tema cărții pe care o avem în față. Maria Montessori aduce în discuție în mod direct tendința adultului de a acționa de pe poziția celui mai puternic, de a se substitui voinței și activității copilului.

Nu din rea voință, ci, de cele mai multe ori, dintr-o disponibilitate insuficient cugetată sau dintr-o grijă iubitoare, dar fără înțelegere, care ia copilului greutatea efortului, dar și bucuria imensă de a-și construi singur edificiul propriei vieți. Eforturile copilului sunt o expresie instinctivă a vieții care sacrifică de regulă confortul pentru a obține creșterea interioară.

Metoda propusă ca punct de plecare în relația noastră cu copilul este observarea. Găsim în această carte nenumărate exemple de observare simplă și clară a copilului în urma căreia autoarea sesizează cu venerație prezența înăuntrul copilului a unui profesor dibace care îl ghidează și îi șoptește calea către împlinirea de sine. Această prezență înțeleaptă este însăși natura umană. Dacă reușim să o cunoaștem, relația noastră cu copilul va fi una armonioasă, cu adevărat protectoare și absolut inspiratoare. E un deziderat nobil care merită tot efortul nostru.

Ca să ajungem acolo, e nevoie să luăm în serios activitatea copilului, de multe ori foarte diferită ca scop și însemnătate de cea adultului, să încercăm să o înțelegem și să o încurajăm. Nimeni nu poate crește în locul copilului, așa că singura cale de a fi cu adevărat împreună cu copiii noștri este să le oferim ocazia să fie prezenți, prin activitate cu sens pentru ei, în mediul în care trăiesc. Un copil iubit, înțeles și implicat în viața din jurul lui este un copil fericit.

Mariana Uliță
Membru fondator
Asociația pentru Dezvoltarea
Educației Montessori din România

Scurt istoric al educației Montessori în România

În perioada interbelică, educația Montessori era bine cunoscută în România. Operele principale ale Mariei Montessori publicate până la cel de-al Doilea Război Mondial au fost traduse și în limba română. Educatori și profesori români au participat la congrese internaționale Montessori, au fost deschise școli în diferite orașe ale țării. A fost înființată Asociația Montessori România (AMR), având-l pe Constantin-Rădulescu Motru drept președinte și pe Ion Rădulescu-Pogoneanu drept vicepreședinte; Nicolae Titulescu a fost numit președinte onorific, iar secretar era Ilie Șulea Firu. Din comitetul onorific făceau parte și Dimitrie Gusti, Constantin Angelescu și Constantin Kirițescu. Nicolae Titulescu era, de asemenea, și membru onorific al comitetului organizației Association Montessori Internationale (AMI), organism internațional înființat de Maria Montessori însăși. AMI are menirea de a proteja și continua opera Mariei Montessori și deține standardele de calitate ale educației Montessori la nivel internațional. În 1931, Maria Montessori l-a numit pe Ilie Șulea Firu, cu care a avut o corespondență bogată, director general al mișcării Montessori din Romania. În 1977 apare în limba română cartea *Descoperirea copilului* în traducerea lui Ilie Șulea Firu, care devine președintele AMR și va păstra această funcție până la stingerea sa din această viață. Acest entuziasm extraordinar din perioada interbelică se va stinge treptat odată cu instaurarea regimului politic ce a urmat.

Atmosfera Montessori s-a revigorat în România după evenimentele din decembrie 1989. Au fost traduse în limba română cărțile *Mintea absorbantă* și *Secretul copilăriei*. Au fost înființate grădinițe și școli Montessori în cadrul favorizant al recunoașterii metodei prin Legea Educației. Ministerul Educației aprobă curriculumul Montessori. Relația cu AMI se

restabileşte treptat şi se semnează, la 28 mai 2012, acordul de afiliere cu Asociația pentru Dezvoltarea Educației Montessori din România (ADEMR), reprezentant AMI în România, cu scopul de a promova educația Montessori, de a contribui la formarea comunității şi la menținerea standardelor educației Montessori în țara noastră. Acțiunile ADEMR se doresc a fi o continuare a eforturilor depuse în perioada interbelică şi după decembrie 1989 de către AMR. Din 2013, Montessori Institute of Bucharest (MIB) organizează cursuri de formare pentru educatori acreditate de AMI şi astfel devine posibilă creşterea constantă a numărului de grădinițe şi şcoli Montessori în țara noastră.

Încet, încet, se aprinde din nou flacăra Montessori în România, care pune în lumină, pe soclul firescului, copilul, această ființă necuprins de frumoasă şi minunată în ochii celor care o înțeleg.

Mariana Uliță
Membru fondator
Asociația pentru Dezvoltarea
Educației Montessori din România

Pagina albă

Metoda noastră (care – pentru a o deosebi de alte numeroase încercări moderne de creare a unor forme noi de şcoală – poartă un nume propriu) ne-a oferit posibilitatea să descoperim la copii trăsături morale care nu fuseseră observate mai înainte. Trebuie să spunem că în fața noastră a apărut „figura nouă a unui copil neînțeles încă".

Acesta este motivul pentru care am declanşat o acțiune socială intensă pentru o mai bună înțelegere a copilului, pentru apărarea lui şi pentru a i se recunoaşte drepturile. Deoarece, dacă există o multitudine de ființe omeneşti slabe, copiii, care trăiesc în mijlocul altora puternice fără a fi înțelese – şi, din acest motiv, fără ca vocea ascunsă a nevoilor lor vitale profunde să ajungă la nivelul conştient al societății adulților –, această realitate este un abis nebănuit de periculos.

Atunci când copilul, în şcolile organizate după metoda noastră – adică în locuri unde copilul lucrează într-o atmosferă în care domneşte calmul, unde sufletul înțeles se dezvoltă şi înfloreşte – ne-a demonstrat atitudini şi posibilități de acțiune practică cu totul opuse şi, desigur, destul de îndepărtate de cele unanim considerate drept proprii copilăriei, am fost obligați să reflectăm la gravitatea erorilor comise în trecut în mod inconştient față de partea cea mai gingaşă a omenirii.

Fenomenele pe care ni le-au demonstrat copiii au dezvăluit o latură încă ascunsă a sufletului lor. Activitatea lor scoate la lumină tendințe care nu au fost niciodată luate în considerare, nici de psihologi, nici de educatori.

Copiii nu s-au îndreptat spre lucrurile despre care se presupunea că le plac, de exemplu, jucării; nici nu au arătat interes pentru basme, ci au încercat să devină independenți față de adulți în toate acțiunile pe care le puteau efectua singuri, manifestând clar dorința de a nu fi ajutați decât în cazurile în care

ajutorul adultului era absolut necesar. Şi erau liniştiţi, absorbiţi şi concentraţi asupra muncii lor, dobândind un calm şi o seninătate surprinzătoare.

Firește că aceste activităţi spontane, care derivă din forţele misterioase ale vieţii interioare, erau suprimate şi rămâneau ascunse din cauza intervenţiei energice şi inoportune a adultului, care credea că face totul pentru copil, substituindu-se iniţiativei acestuia şi obligându-l să se supună necontenit iniţiativei şi voinţei sale.

În interpretarea şi abordarea copilului, noi, adulţii, nu am greşit numai în câteva detalii ale educaţiei sau în câteva forme imperfecte ale şcolii; am mers pe un drum totalmente greşit; şi, de aceea, se ridică acum o nouă problemă socială şi morală. Între adult şi copil există o anumită disensiune care a rămas netulburată de mai multe secole: astăzi copilul a zguduit echilibrul social dintre cei doi termeni aflaţi în luptă. Şi această ruptură este ceea ce ne îndeamnă la acţiune, nu numai în rândul educatorilor, ci al tuturor adulţilor.

Răspândirea foarte mare a metodei noastre, care a ajuns la şcolile din toate ţările, la rasele cele mai diferite prin obiceiuri şi tipuri de civilizaţie, a demonstrat universalitatea disensiunii dintre adult şi copil, care îl pune pe copil, chiar din momentul naşterii, într-o stare de opresiune, cu atât mai periculoasă, cu cât este inconştientă. În civilizaţiile considerate superioare, ca a noastră, disensiunea se acutizează din cauza vieţii sociale şi a îndepărtării tot mai evidente de eul natural şi libertatea de acţiune a acestuia.

Copilul care trăieşte în mediul creat de adult, trăieşte într-un mediu neadaptat nevoilor sale vitale – nu numai fizice, dar mai ales şi în primul rând psihice – de dezvoltare şi de expansiune intelectuală şi morală. Copilul este reprimat de un adult mai puternic decât el, care dispune de el şi îl constrânge să se adapteze la un mediu ostil lui, cu justificarea mult prea naivă că într-o zi va trebui să trăiască în el ca personalitate socială.

Aproape întreaga aşa-zisă acţiune educativă este străbătută de conceptul unei adaptări directe şi prin aceasta violente a copilului la lumea adultului: adaptare bazată, în primul rând, pe o supunere indiscutabilă şi o obedienţă nelimitată, care duce la negarea personalităţii copiilor, negare din cauza căreia copilul devine obiectul unor judecăţi nedrepte, al unor injurii şi pedepse pe care adultul nu şi le-ar permite niciodată cu un alt adult, chiar dacă acesta ar fi subordonatul lui.

Această atitudine este atât de înrădăcinată încât prevalează în familie chiar şi faţă de copilul cel mai iubit şi se intensifică apoi la şcoală, care reprezintă aproape întotdeauna locul în care se realizează metodic adaptarea directă şi prematură a copilului la nevoile lumii adultului; de aceea, aici vom găsi munca forţată şi o disciplină dură, care pun gingaşul mugur uman, în care se află sămânţa cele mai pure vieţi spirituale, într-un mediu nociv şi străin pentru el. Foarte adesea, acordul educativ dintre familie şi şcoală are drept rezultat o alianţă între cei puternici împotriva celui slab – astfel că vocea lui şovăielnică şi timidă nu găseşte niciodată ecou în lume –, iar copilul care încearcă să se facă ascultat este rănit în inimă de nedreptate şi cade în obscuritatea adesea înfricoşătoare a supunerii.

Activitatea dreaptă şi caritabilă a adultului faţă de copil ar trebui să constea în pregătirea „unui mediu adaptat" pentru el, diferit de cel în care operează omul puternic, cu trăsăturile de caracter deja formate. Activitatea practică a educaţiei ar trebui să înceapă de la amenajarea unui mediu care să-l ferească pe copil de obstacolele dure şi periculoase, a unei oaze în deşert, a unui loc pentru excelenţa spirituală a seninătăţii, unde să poată acţiona porunca „*servite Domino în laetitia*[1]" – un loc creat anume în lume pentru a asigura dezvoltarea sănătoasă a copilului.

Nu a existat niciodată o problemă socială cu un impact atât de universal valabil ca cea care derivă din oprimarea copilului.

[1] (lat.) Serviţi-l pe Domnul cu bucurie! (n. red.)

Cei oprimați, care și-au căutat treptat salvarea în dezvoltarea vieții civile, au fost întotdeauna o castă limitată: sclavi, servitori, muncitori. Adesea, soluția conflictului s-a găsit în violență, în lupta deschisă dintre asupriți și asupritori. Lupta din America între Nord și Sud, promovată de Președintele Lincoln pentru abolirea sclaviei; Revoluția Franceză împotriva claselor dominante și, în sfârșit, revoluțiile zilnice care doresc să impună principii economice noi sunt exemple de dueluri formidabile între grupuri de adulți care s-au lăsat prinși în plasa unui hățiș inexplicabil de erori.

Dar problema socială a copilului nu are limite de castă, de rasă sau de națiune. Copilul care *nu funcționează din punct de vedere social* este numai un apendice al oamenilor adulți. Atunci când una dintre relele care oprimă o parte a omenirii în avantajul alteia ajunge să emoționeze entitățile sociale sau să fie percepută de conștiința colectivă, este nevoie doar de o privire care să coboare și să constate că, printre cei care suferă, printre oprimați, se numără și copiii; aproape toate vocile care se ridică în favoarea copilăriei arată spre copilul nevinovat, victimă a unor dureri care îl vor împovăra mai apoi pe omul adult. Acest apendice al adultului, slab, fără voce proprie și fără drepturi, mișcă adesea inimile și atrage asupra lui o compasiune specială, un anume fel de caritate. S-a vorbit despre copii oprimați și despre copii fericiți, bogați și săraci, părăsiți și iubiți până la eroism, dezvăluindu-se astfel încă din mugurii plăpânzi ai tinerei ființe umane contrastele care se vor vedea printre adulți.

Dar, de fapt, cine este copilul? Este o reproducere a omului adult, care posedă micul embrion spiritual ca pe o proprietate a sa indiscutabilă. Cu toate acestea, nu a existat niciodată un sclav care să fie atât de total proprietatea stăpânului, precum este copilul proprietatea adultului. Nu a existat niciodată un servitor a cărui obediență să fie atât de indiscutabilă și perpetuă ca cea a copilului față de adult. Legislația lumii nu a uitat niciodată drepturile omului așa cum le-au uitat pe cele

ale copilului. Nu a existat niciodată un muncitor care să trebuiască să muncească cum dorea patronul, fără nicio derogare, așa cum face copilul; muncitorul își avea totuși orele lui de libertate și un refugiu în familie, unde vocea lui omenească găsea ecou în câteva inimi. Niciunul nu a muncit niciodată precum copilul, supus în permanență adultului care îi impune durata muncii și durata somnului în conformitate cu criteriile lui, fără drept de apel.

Copilul a fost judecat din punct de vedere social ca o ființă „inexistentă" în sine; de aceea, s-a dorit ca această ființă să locuiască în casa confortabilă a adulților, cu mama care să o aibă în grijă și tatăl care să muncească pentru a-i procura cele necesare; școlile (creșa) au respectat pe cât posibil statutul familiei; aceasta a fost întotdeauna soarta cea mai optimistă formulată pentru copil.

Dar copilul ca personalitate de sine stătătoare – distinctă față de adult – nu s-a confruntat niciodată cu lumea de afară. Toată morala și filosofia vieții s-au orientat spre adult: chestiunile sociale ale copilăriei ca atare nu au fost formulate niciodată.

Copilul ca personalitate importantă prin el însuși – și care are de satisfăcut nevoi diferite de adult pentru a ajunge la scopurile cele mai înalte ale vieții – nu a fost luat niciodată în considerare. A fost văzut ca o ființă slabă care este ajutată de adult, și nu ca o personalitate umană fără drepturi, oprimată de adult.

Copilul ca om care lucrează, ca victimă care suferă, ca partener mai bun decât noi, care ne sprijină pe drumul vieții este o figură încă necunoscută. Aici există o pagină albă a istoriei omenirii.

Aceasta este pagina albă pe care noi dorim să începem s-o umplem.

Nou-născutul

Ce este civilizația noastră? Un ajutor treptat, oferit omului pentru ca adaptarea lui la mediul înconjurător să fie mai ușoară. Dacă este așa, cine resimte o schimbare mai neprevăzută și mai radicală decât copilul atunci când se naște? Și, de fapt, ce atitudine a adoptat civilizația noastră pentru a-l ajuta pe nou-născut, această ființă care trebuie să facă față celei mai dificile adaptări, trecând brusc, în momentul nașterii, de la o existență la alta?

În istoria civilizației umane ar trebui să existe o pagină, înaintea tuturor celorlalte care o compun, care să povestească ce anume face omul civilizat pentru a-l ajuta pe cel ce se naște să se adapteze la un mediu total diferit.

Dar o astfel de pagină nu există. Această primă pagină a vieții trebuie scrisă de-abia de acum înainte, pentru că nimeni până acum nu a încercat să descopere exigențele unei noi ființe umane.

Experiența ne arată un adevăr teribil: că relele din prima copilărie le purtăm apoi cu noi tot restul vieții. Viața embrionului și vicisitudinile copilului mic sunt decisive (acest lucru este recunoscut la nivel universal) pentru sănătatea adultului și pentru viitorul rasei umane. Cum se face atunci că „nașterea", momentul cel mai dificil pe care trebuie să-l depășească omul în toată viața sa, nu este luat în considerare? Cum este posibil că nimeni nu s-a gândit până acum că acest moment reprezintă o criză teribil de dificilă nu numai pentru mamă, ci și pentru nou-născut?

Drama nou-născutului este ruptura totală de mama care până atunci a făcut totul pentru el. Separat de ea și abandonat în voia propriilor forțe slabe, copilul trebuie să încerce să facă față tuturor funcțiilor vieții. Până în acest moment a crescut protejat într-un loc unde un lichid călduț, creat special ca el

să se poată odihni mai bine, îl ferea de orice impact, de orice diferență de temperatură; într-un loc unde nu ajungea nici cea mai slabă rază de lumină, nici cel mai mic zgomot.

Și iată că părăsește acel mediu pentru a trăi expus la un alt mediu, în aer. Schimbarea este bruscă, fără etape succesive de tranziție; el, care era înainte în repaus, trebuie dintr-odată să se supună efortului uriaș de a veni pe lume. Trupul lui este puternic strâns și apăsat, ca și când un adult ar fi silit să treacă printre două pietre de moară și ar avea încheieturile legate. Și iată că ajunge la noi, epuizat de contrastul teribil dintre repausul perfect și inexprimabilul efort realizat. Este vlăguit, rănit ca un pelerin care vine la noi dintr-o țară îndepărtată. Iar noi, ce facem noi pentru a-l primi, pentru a-l ajuta? Toți se agită în jurul mamei. Doctorul îi aruncă o privire superficială ca și când ar dori să stabilească dacă este viu și viabil, ca și când ar spune: „Acum ești viu și sănătos, descurcă-te cum poți!" Părinții îl privesc cu bucurie și emoție: egoismul lor a atins culmea fericirii primind acest dar al Domnului: „S-a născut un copil frumos. Avem un fiu." Copilul satisface și împlinește o speranță fericită: adultul are un copil, prezența lui în familie îi reunește pe toți într-un sentiment de iubire.

Tatăl va dori poate să-i vadă ochii și va încerca să-i deschidă ca să știe ce culoare vor avea în ziua în care acei ochi îl vor privi.

Dar, în timp ce toți se gândesc să facă întuneric și liniște în jurul mamei, care este obosită, cine se gândește să-l lase în întuneric și în liniște pe copil, care este și el obosit, ca să se poată adapta încet, încet la noul mediu? Nimeni nu vede în copilul abia născut o ființă omenească aflată în suferință, nici nu se gândește la extrema sensibilitate a unui trupșor pe care nu l-a mai atins nimeni până atunci, la reacțiile lui față de nenumăratele impresii fizice noi, față de orice contact neobișnuit.

Se spune: natura se descurcă de la sine. Intervine oferindu-ne ajutor doar când este necesar iar în rest fiecare ființă vie trebuie să depășească aceeași încercare.

Dar civilizaţia a creat în om o a doua natură, care se suprapune peste prima şi o împiedică să se exprime liber, aşa cum se întâmplă cu alte fiinţe ale creaţiunii. Dacă observăm animalele, mama îşi ascunde puii şi îi apără de lumină un timp, îi acoperă cu trupul ei moale. Este geloasă, nu permite străinilor să se apropie, nu acceptă ca puişorii ei să fie luaţi în mână, nici măcar priviţi.

Dar pentru pruncul nou născut, nici natura, nici civilizaţia nu-şi dau osteneala să atenueze adaptarea dură a celei mai gingaşe şi mai nobile fiinţe a Creaţiunii.

Se consideră că dacă pruncul este în viaţă e suficient; singurul scop este să nu se risipească efortul depus de a exista. Pruncul nou-născut stă nemişcat încă de la bun început, apoi este îmbrăcat repede; cândva era înfăşat strâns şi membrele lui fragile erau strânse cu forţa.

Se va spune că pruncul este robust, că se adaptează şi rezistă: dar acest aspect nu este oare valabil pentru noi toţi, nu avem noi forţă de rezistenţă, de adaptare? Şi atunci de ce ne încălzim casele în timpul iernii şi de ce avem covoare moi şi fotolii comode şi încercăm să ne facem viaţa cât mai plăcută şi mai uşoară? Nu suntem noi oare mai puternici decât copilul abia născut? Şi de ce nu trăim părăsiţi într-o pădure, dacă suntem aşa de puternici?

Şi moartea, la fel ca şi viaţa, este o lege a naturii, căreia trebuie să ne supunem cu toţii. De ce încercăm în orice mod să uşurăm acel moment teribil, de ce, din moment ce ştim oricum că nu putem învinge moartea, ne străduim să o facem cât mai puţin dureroasă şi nu ne gândim deloc să atenuăm suferinţele momentului naşterii?

Există aşadar în noi un gol ciudat; exisă ceva orb în spiritul nostru şi în civilizaţia pe care am construit-o: ceva care seamănă cu pata oarbă de pe fundul de ochi: o pată oarbă pe fundul vieţii.

Trebuie să ajungem la înţelegerea deplină a stării nou-născutului şi atunci vom vedea că este absolut necesar să uşurăm

începutul unei noi vieţi. Copilul care se naşte va trebui să devină obiectul unor îngrijiri înţelepte. Este o chestiune foarte delicată să iei în braţe copilul nou-născut: nu poţi face acest lucru decât cu o gingăşie extremă. Vom înţelege că în primele momente, în prima lună, copilul trebuie înconjurat de linişte şi calm. În istoricul vestimentaţiei nou-născutului se constată o reducere treptată a acesteia până în zilele noastre, când aceasta este păstrată la minimum: copilul trebuie să rămână în pielea goală, încălzit numai de căldura mediului înconjurător, mai curând decât de haine sau pături, deoarece hainele nu îi sunt de ajutor la reglarea temperaturii corporale la această vârstă.

Nu doresc să insist aici asupra acestui argument, deoarece sunt sigură că orice femeie ar putea să-mi spună că ignor îngrijirile acordate copilului în ţara respectivă; dar îi voi răspunde că le cunosc, am studiat în diverse ţări, le-am observat cu multă atenţie şi am constatat că lipseşte – repet, lipseşte – conştiinţa necesară pentru a-l întâmpina în mod demn pe omul care se naşte.

Este adevărat că se face tot posibilul, dar ce altceva reprezintă progresul dacă nu capacitatea de a vedea ceea ce nu se vedea mai înainte şi de a face ceea ce nu se făcea, adăugând lucruri noi acolo unde părea că totul este complet şi perfect?

Nicăieri în lume copilul nu este înţeles în mod demn.

Demonstrăm o teamă ascunsă că pruncul ne va provoca pagube sau necazuri chiar din primele momente: avem aproape un instinct de apărare faţă de el, un instinct de apărare geloasă şi de avariţie faţă de lucrurile pe care le posedăm, chiar dacă acestea nu au nicio valoare.

Şi din acest moment vom continua tot aşa: adultul are tot timpul grijă ca cel mic să nu strice, să nu murdărească, să nu deranjeze, să nu impieteze desfăşurarea în linişte a vieţi noastre cotidiene.

Când ai un copil în casă, trebuie să fugi ca să salvezi toate obiectele, să fugi ca să nu fii deranjat, mai mult, trebuie să te lupţi şi cu aşa-zisele lui capricii, pentru ca el însuşi să nu

ajungă victima lor, ci o persoană bine educată. Iată care ni se pare că este prima noastră îndatorire morală. Dar, îndeplinind-o, comitem erori profunde de neînțelegere și considerăm drept capricii anumite acțiuni ale copilului care nu sunt, de fapt, capricii.

Iată, de pildă, un instinct care începe să se manifeste din primul an de viață și atinge punctul maxim în anul al doilea: nevoia copilului de a vedea lucrurile întotdeauna în același loc pentru a-și putea construi propria gândire și pentru a stabili legătura între obiecte și destinația acestora. Dacă acest lucru nu se întâmplă și cineva perturbă ordinea sau destinația obiectelor, copilul este afectat, pentru el se creează un obstacol și el se apără apărând obiectele, făcându-le să rămână cât mai mult în locul în care se află.

Este o adevărată nevoie vitală și vedem acest lucru la grădinițele noastre, unde copiii foarte mici au tendința de a pune toate lucrurile la locul lor și să le caute acolo unde le-au văzut.

Să luăm un exemplu.

Un copil vede nisip pe jos și îl privește; mama vede și ea nisipul împrăștiat pe podea și îl mătură de acolo. Copilul începe să plângă disperat și mama nu înțelege de ce; copilul se duce, ia nisipul și îl pune în același loc unde era prima dată și continuă să-l privească; atunci mama înțelege motivul și crede că este vorba de un capriciu.

Unei alte mame îi este cald, își scoate pardesiul și îl ține pe braț; copilul începe să plângă și nimeni nu știe de ce; mama își pune pardesiul la loc și copilul nu mai plânge. A văzut un lucru care nu era la locul lui și aceasta l-a tulburat.

Adultul se străduiește să-i corecteze aceste defecte, dar aș dori să fie clar că este inutil să corectăm defecte pe care nu le va avea când va deveni adult; un adult nu va începe în niciun caz să plângă dacă doamna care este cu el își scoate pardesiul!

Dacă nu înțelegem faptul în sine și îl considerăm un capriciu, trebuie să înțelegem cel puțin că defectul va dispărea și de

aceea este inutil să ne batem capul cu el. Dacă vom porni pe această cale, vom începe să înțelegem multe lucruri și îl vom iubi pe copilașul nostru cu micile lui defecte, care nu vor mai exista la adultul răutăcios și complicat; aș spune că trebuie să ne liniștim și să ne gândim că acestea sunt destinate să dispară.

Un alt exemplu: unui copil de doi ani bona îi face baie întotdeauna în aceeași cădiță, întotdeauna în același fel. Apoi, aceasta trebuie să lipsească și este înlocuită de o colegă. Cu noua bonă, copilul plânge de fiecare dată când trebuie să facă baie și nimeni nu înțelege de ce. Când s-a întors vechea bonă, l-a întrebat pe copil: „De ce ai plâns? Nu era bună cu tine?" Iar copilul a răspuns: „Nu, pentru că mă punea în baie pe dos!" Acolo unde una din bone îi punea capul, cealaltă îi punea picioarele. Nevoia de a vedea lucrurile întotdeauna la fel face parte din viața copilului și acesta se apără cum poate, iar noi considerăm această apărare drept un capriciu al copilului.

Embrionul spiritual

„Embrionul spiritual" este nou-născutul, considerat ca spirit închis în trup pentru a veni pe lume.

Ştiinţa consideră că noua fiinţă nu deţine niciun conţinut, apare din nimic; aşadar, este trup, nu spirit; se verifică numai dezvoltarea ţesuturilor şi a organelor care compun orice fiinţă vie. Şi acesta este un mister: cum se face că această fiinţă vie, complexă vine din nimic?

Figura nou-născutului este punctul impresionant de pornire. Copilul se naşte inert şi rămâne inert mult timp, incapabil să se ţină drept, are nevoie de îngrijire ca un bolnav, ca un paralitic; copilul este mut şi mult timp vocea lui nu se va face auzită decât în plânset, în strigătul lui de suferinţă. Ne va aduce spre el ca spre o fiinţă care cere ajutor. Abia după mult timp, după câteva luni, un an şi chiar mai mult, va înceta să mai fie infirm; va fi trupul unui om-copil. Şi abia după încă alte luni şi ani vocea lui va deveni vocea unui om.

Anumite fenomene psihice şi fiziologice de creştere vor realiza astfel „încarnarea".

Încarnarea este procesul misterios prin care o energie pătrunde în trupul inert al nou-născutului, îl animă şi îl face să-şi poată folosi membrele, facultatea vorbirii, să acţioneze şi să se exprime în funcţie de propria voinţă. În felul acesta, omul se va încarna.

Este într-adevăr impresionant faptul că puiul de om se naşte şi rămâne atâta vreme inert, în timp ce puii mamiferelor, aproape imediat după naştere sau, oricum, după un timp foarte scurt, stau în picioare, merg, aleargă spre mamă, deţin limbajul propriu speciei, chiar dacă sunt încă slabi şi imperfecţi. Pisoiaşii miaună subţirel, mieii behăie timid, mânzul nechează încet – sunt voci în formare, dar lumea nu răsună de strigătele şi plânsetele animalelor nou-născute. Timpul lor de pregătire

pentru viaţă este scurt, pregătirea este uşoară; animalele se nasc, am putea spune, deja animate de instinctul care le va determina acţiunile. La puţin timp după naştere, se observă deja agilitatea felină a micului tigru, saltul zvelt al puiului de căprioară, care stă în picioare imediat de cum se naşte. Orice fiinţă care vine pe lume nu este numai un trup fizic; are în ea funcţiunile latente ale organelor sale fiziologice, dar acestea sunt funcţiuni care depind de instinct. Toate instinctele se manifestă prin mişcare şi reprezintă trăsături ale speciei, care sunt constante şi distinctive în forma corpului. Animalul, cum îi spune şi numele, este caracterizat prin animaţie, prin suflet, nu prin formă. Putem pune laolaltă toate caracteristicile care nu aparţin organismului vegetativ şi le putem denumi trăsături psihice. Aceste trăsături se găsesc la animale chiar de la naştere: de ce tocmai puiul de om este lipsit de ele?

O anumită teorie ştiinţifică explică mişcările animalelor ca o consecinţă a experienţelor avute de specie în epocile precedente şi transmise prin ereditate. Dar de ce tocmai omul este atât de puţin predispus să preia realizările strămoşilor lui? Şi, totuşi, oamenii au mers întotdeauna în poziţie verticală, au avut limbaj articulat, au avut grijă să transmită descendenţilor ceea ce au învăţat.

Trebuie să existe un adevăr ascuns sub aceste contradicţii. Să recurgem pentru un moment la o comparaţie destul de îndepărtată de discuţia noastră: comparaţia cu obiectele pe care le producem chiar noi. Sunt obiecte care se produc în serie, toate egale unul cu altul. Se produc în grabă, cu o ştanţă sau cu o maşină. Alte obiecte se fac cu mâna, încet, şi fiecare este diferit faţă de celălalt. Meritul obiectelor făcute cu mâna este că fiecare din ele poartă amprenta autorului: amprenta unei matrice specifice; a geniului dacă este vorba de o operă de artă. Aşa ar putea să se explice şi diferenţa psihică dintre animale şi om: animalul este ca un obiect fabricat în serie: fiecare individ reproduce imediat caracteristicile uniforme fixate în întreaga specie. În schimb, omul este ca un obiect lucrat manual: fiecare

este diferit de celălalt, fiecare își are propriul spirit creator, care face din el o operă de artă a naturii. Dar munca este lentă și anevoioasă. Înainte să se vadă efectele exterioare, trebuie să fi existat o muncă intimă, care nu este reproducerea unui tip fix, ci crearea activă a unui tip nou: de aici enigma, rezultatul surpriză. Munca depusă a rămas mult timp în interior, așa cum se întâmplă și cu opera de artă, pe care autorul o păstrează în intimitatea studioului său, o modifică și o transformă înainte de a o expune publicului.

Munca prin care se formează personalitatea umană este opera ascunsă a încarnării. Omul inert este o enigmă. Singurul lucru care se știe despre el este că va putea face orice, dar nu se poate ști ce anume va face sau ce va fi nou-născutul din fața noastră. Un trup inert conține mecanismul cel mai complex dintre toate ființele vii, dar acesta este numai al lui. Omul își aparține sieși: trebuie să se încarneze cu ajutorul propriei voințe. Muzicienii, cântăreții cu voci splendide, artiștii, sportivii, tiranii, eroii, delincvenții, sfinții, toți au avut o naștere egală; toți au purtat în sine o enigmă pe care numai dezvoltarea fiecărui individ în parte o poate descifra prin activitățile sale în lume.

Fenomenul copilului inert la naștere a fost constatat de mult timp și a dat naștere unor reflecții filosofice lungi, dar nu a atras până acum atenția medicilor, nici a psihologilor, nici a educatorilor: a rămas unul dintre numeroasele fapte evidente în legătură cu care nu putem face nimic altceva decât să le constatăm. Multe fenomene rămân astfel mult timp lăsate la o parte, închise cu cheia în depozitele din subconștient. În practica de zi cu zi, această condiție a naturii infantile a avut multe consecințe care reprezintă un mare pericol pentru viața psihică a copilului. Acestea ne fac să credem că nu sunt pasivi numai mușchii, adică nu este pasivă numai carnea, ci și copilul însuși este inert: o ființă pasivă, lipsită de viață psihică. Iar în fața spectacolului magnific, dar tardiv al expansiunii sale, adultul s-a convins în mod greșit că el este cel care a animat copilul cu grija și cu ajutorul său. De asemenea, și-a descoperit în aceasta

o răspundere și o îndatorire: adultul consideră că el este modelatorul copilului, constructorul vieții lui psihice. Își închipuie că poate realiza din afară o operă creatoare, stimulând, dând îndrumări și sugestii, pentru a dezvolta în copil inteligența, sentimentul și voința. Adultul și-a atribuit o putere aproape divină: a sfârșit prin a crede că este Dumnezeul copilului și a crezut despre el însuși ceea ce se spune în Geneză: „Îl voi crea pe om după chipul și asemănarea mea." Trufia a fost primul păcat al omului: faptul că s-a substituit Domnului a fost cauza nenorocirii întregii lui descendențe. În realitate, dacă noul născut poartă în sine cheia propriei enigme individuale, dacă are directive de dezvoltare și un plan psihic dat, le are în stadiu potențial, extrem de delicate în încercările de realizare a lor. Dar intervenția intempestivă a individului adult, volitiv și exaltat de puterea sa iluzorie, poate anula aceste proiecte sau le poate devia realizarea ascunsă. Da, adultul a putut să contrazică proiectul lui Dumnezeu chiar de la originile omenirii și a continuat apoi, la fel, din generație în generație, deformând încarnarea lui. Marea problemă este următoarea: copilul are o viață psihică activă chiar și atunci când nu poate să și-o manifeste, pentru că trebuie să lucreze mult timp la elaborarea relațiilor ei misterioase și dificile.

Această perspectivă scoate în evidență un adevăr impresionant: acela al unui suflet prizonier, ascuns, care încearcă să iasă la lumină, să se nască, să crească și care însuflețește puțin câte puțin trupul inert, chemându-l cu strigătul voinței să se arate în lumina conștiinței cu efortul unei ființe care vine pe lume. Dar în noul mediu se află o altă ființă cu o putere enormă, gigantică, care îl așteaptă și îl domină. Nimic nu este pregătit pentru întâmpinarea acestui minunat fapt al încarnării unui om. Nu este prevăzută niciun fel de protecție pentru o întreprindere atât de delicată; un efort atât de dificil nu se bucură de ajutor; și totul devine un obstacol.

Copilul care se încarnează este un embrion spiritual care trebuie să trăiască prin el însuși în acest mediu. Dar, la fel ca

embrionul matern, acest embrion spiritual trebuie să fie protejat de un mediu extern animat, de o iubire caldă, de hrană îmbelşugată, unde totul să-i spună bun venit şi nimeni să nu-i creeze obstacole.

Odată ce a înţeles această realitate, adultul trebuie să-şi schimbe atitudinea faţă de copil. Figura copilului, embrionul spiritual care este pe cale să se încarneze ne impune responsabilităţi noi. Trupşorul acela fraged şi graţios pe care îl adorăm şi îl copleşim cu griji numai fizice, care este aproape un fel de jucărie în mâinile noastre, dobândeşte un alt aspect şi impune respect. *Multa debetur puero reverentia*[1].

Încarnarea se produce cu preţul unor eforturi ascunse; în jurul acestei activităţi creatoare se desfăşoară o dramă necunoscută care încă nu a fost scrisă. Nicio fiinţă nu poate concepe senzaţia voinţei care încă nu există, dar care va trebui să comande lucruri inerte pentru a le face active şi disciplinate. Imediat ce în conştiinţă apare o viaţă incertă şi delicată, stabilind un raport între sensuri şi mediul înconjurător, voinţa începe să străbată muşchii, într-un efort perpetuu de a se realiza. Este nevoie ca acest efort ascuns al copilului să devină sacru. Este necesar ca această manifestare laborioasă să ne găsească pregătiţi, pentru că în această perioadă creatoare se stabileşte viitoarea personalitate a omului. În faţa unei asemenea responsabilităţi apare datoria de a lucra pentru a sonda – cu ajutorul unor mijloace ştiinţifice – nevoile psihice ale copilului şi pentru a-i pregăti un mediu vital. Este primul cuvânt al unei ştiinţe dintr-o dezvoltare lungă: căreia adultul va trebui să-i ofere colaborarea propriei inteligenţe, pentru că va trebui să lucreze cu mult înainte de a putea spune ultimul cuvânt referitor la cunoaşterea dezvoltării omeneşti.

[1] (lat.) Copilului i se datorează mult respect. (*n. red.*)

Profesorul de iubire

Copilul este extrem de sensibil la tot ceea ce aude de la adult şi ar dori foarte mult să-l asculte; nici nu avem idee cât de dispus este să ne asculte până în ultima fibră a trupşorului lui, într-un mod perfect şi întotdeauna. Mai mult chiar, asta este ceea ce îl caracterizează. Iată o mică anecdotă: un copil pune papucul pe pat şi mama îi spune: „Ăsta e un lucru murdar, pantoful nu se pune aici", şi curăţă cu mâna cuvertura. Atunci copilul, ori de cât ori vede papucul se gândeşte şi îşi spune. „E murdar!" şi şterge cu mânuţele cuvertura de pe pat.

Ce vrem mai mult? Copilul este sensibil până la un punct extrem, este impresionabil în aşa măsură încât adultul ar trebui să-şi supravegheze fiecare act şi fiecare cuvânt, pentru că acestea îi rămân întipărite în minte. Copilul este tot numai ascultare, pentru că obedienţa este pentru el însăşi viaţa.

Adultul este o fiinţă respectabilă, iubită, din gura căreia iese înţelepciunea care îl călăuzeşte; şi rămâne impresionat de aceasta, ca şi când i-ar intra în inimă un proiectil spiritual.

În faţa unui capriciu trebuie totuşi să ne gândim că acesta poate fi un act vital, o încercare de apărare din partea copilului, fiind convinşi că acesta este întotdeauna gata să ne iubească şi să ne asculte.

Copilul îl iubeşte pe adult: nu trebuie să pierdem din vedere nicio clipă acest lucru. Spunem: „Cum îl iubeşte adultul pe copil! Cum îl iubeşte mama pe copil!" Chiar şi despre educatoare se spune: „Cum îi iubeşte pe copii!"

Se spune că trebuie să-i învăţăm pe copii să o iubească pe mama, pe tata, pe educatoare; trebuie să-i învăţăm să-i iubească pe toţi şi pe toate. Dar cine este acest profesor de iubire, care vrea să-i înveţe pe copii să iubească? Cel care consideră capricii toate manifestările lui şi se gândeşte la propria apărare împotriva lor? Adultul nu poate deveni profesor de

iubire fără un exercițiu special și fără a-și deschide ochii conștiinței, pentru a vedea o lume mai vastă.

Copilul îl iubește foarte tare pe adult. Când se duce la culcare vrea să aibă întotdeauna alături o persoană iubită. Iar persoana iubită spune: „Trebuie să combatem acest capriciu: copilul nu trebuie să ia prostul obicei de a nu putea să adoarmă decât dacă stă cineva cu el."

Sau: „Copilul vrea să vină la masă cu noi, plânge dacă nu-l lăsăm, ca și când ar vrea ca noi să nu mâncăm!" Aceasta este vocea adultului fără iubire pentru copil.

Copilul dorește să fie prezent atunci când cei dragi lui mănâncă; el nu mănâncă, este un copilaș mic de un an, care bea numai lapte. Dar care plânge atunci când noi mâncăm și care nu ar plânge dacă l-am ține la masă. Sau scâncește atunci când cel care mănâncă uită de el: vrea să fie privit și considerat părtaș la conversație.

Cine va mai plânge vreodată din cauza dorinței imense de a ne vedea în timp ce mâncăm? Și cu câtă tristețe vom spune într-o zi: „Nu mai este nimeni că plângă când se culcă pentru că nu sunt alături de el. Toți se gândesc numai la ei, adorm plini de gânduri legate de ziua care s-a scurs, nimeni nu-și amintește de mine!"

Numai copilul își amintește și spune în fiecare seară: „Nu mă lăsa, stai aici, lângă mine!" Și adultul: „Nu pot, am treabă și apoi, ce moft mai e și ăsta?" și încearcă să-l corecteze, pentru că altfel ar deveni cu toții sclavii iubirii lui.

Adesea, copilul se trezește dimineața și se duce să-i trezească pe tata și pe mama, care ar vrea să mai doarmă: acesta este capriciul de care se plâng în general toți părinții. Dar copilul care se dă jos din pat este un suflet curat, care face ceea ce ar trebui să facă toți: când răsare soarele, toți ar trebui să se scoale, dar părinții lui încă mai dorm și micuța ființă se duce la ei, ca și cum ar vrea să le spună: „Învățați să trăiți cu evlavie, dimineața omul se scoală!" Copilul nu este însă profesor, el se duce numai să-i vadă pentru că îi iubește; abia trezit din somn,

prima lui dorință îl duce spre ființele iubite; poate că trebuie să treacă prin încăperi cufundate încă în întuneric, închise ca să nu lase să pătrundă lumina prea devreme: copilul merge, se poticnește, nu se teme de întuneric, nu îi este frică de ușile închise, ajunge lână mama și tata și îi atinge ușor. De câte ori nu i se spune: „Copile, nu mă mai trezi dimineața!" Iar copilul răspunde. „Nu te-am trezit, ți-am dat numai un pupic!" Iar părinții se gândesc cum să facă să-l dezobișnuiască. Dar când se va mai întâmpla în viața voastră ca cineva, abia trezit din somn, să vrea să alerge la voi, depășind orice dificultate, fără intenția de a vă trezi, numai cu dorința de a vă vedea și de a vă da o sărutare? Cine va mai face așa ceva pentru noi?

Spunem că micuțul trebuie dezobișnuit de aceste capricii, dar aceste gesturi de iubire nu sunt indiferente pentru noi.

Copilul care iubește își trezește nu numai dimineața mama și tatăl care dorm prea mult, ci adesea chiar și în mijlocul vieții! Cu toții avem tendința să adormim la un moment dat în viață și trebuie să vină o ființă nouă care să ne trezească și să ne țină treji într-un mod care nu este al nostru, o ființă care să acționeze altfel decât noi și care să vină să ne spună în fiecare dimineață: „Uite, asta este o altă viață, trăiește mai bine!"

Să trăim mai bine, pentru că, altfel, omul ar degenera, iar copilul îl ajută să meargă înainte. Dacă adultul nu-i dă atenție, se pierde; și, încet, încet, se acoperă cu o crustă dură și devine insensibil.

NOUA EDUCAȚIE

Auzim foarte des în ultima vreme că educația trebuie să înceapă chiar de la naștere. Dar cum să facem acest lucru, rămâne încă în stadiul de întrebare. Pare să fie ceva absolut teoretic și irealizabil în practică, dacă nu ne gândim numai la îngrijirile legate de igiena copilului. Există medici care s-au gândit să-i pună pe părinți să facă o gimnastică specială cu copiii în primul an de viață, mișcându-le brațele și picioarele și ajutându-i să execute acele mișcări pe care va trebui să le facă singuri într-o zi. Considerăm că aceasta este o greșeală, sărmanul nou-născut are atâtea lucruri de făcut și este jignit de o astfel de educație. A concepe educația nou-născutului în acest fel este o eroare, deoarece știm că adultul care mișcă membrele copilului substituie propria acțiune acțiunii copilului, punând în practică o eroare universală. Adultul nu trebuie să se substituie copilului, trebuie să se retragă întotdeauna în pasivitate și să dea dovadă de cea mai profundă înțelegere față de copil.

Mișcările trebuie să vină din interior, să fie dictate de organizarea vieții interioare; această organizare este ceea ce am numit noi *încarnare*.

Mușchii nu se pot dezvolta corect dacă nu sunt în serviciul voinței. Mișcările sunt expresia unei personalități care acționează. Nu putem face nimic altceva decât să așteptăm ca viața să se organizeze; dar trebuie să dezvoltăm în noi capacitatea de a o înțelege în timp ce se desfășoară, atunci când este încă lipsită de posibilitatea exprimării și mai ales a limbajului, singurul care poate reda în mod precis voința unui individ. Această înțelegere majoră se dobândește puțin câte puțin, dar este evident că este nevoie să avem mai întâi o credință, o certitudine: să existe ceva de observat.

În general, luăm copilul și-i găsim un loc undeva, considerându-l un corp vegetativ sau un individ incomod, pentru că

cere multă îngrijire și îl deranjează pe adult cu plânsetele; îl lăsăm deoparte mult timp, până când are o realizare deosebită, timp de un an, fără a ne ocupa de viața lui psihică. E drept că religiile au luat în considerare personalitatea umană chiar și la copilul foarte mic; creștinii îl botează pe copil deoarece în el există un suflet și îi recunosc viața psihică. Cu toate acestea, nu iau în considerare individualitatea latentă care este în el, într-o perioadă de-o importanță fundamentală pentru toată dezvoltarea personalității. Pentru că o eroare este cu atât mai nocivă cu cât consecințele ei se reflectă asupra unui lucru care a ajuns deja la deplina sa dezvoltare: astfel, o eroare prin care a fost perturbată dezvoltarea copilului este de o deosebită gravitate, deoarece poate influența întregul ansamblu al personalității care trebuie să se formeze. Trebuie să înțelegem că această problemă are o importanță fundamentală nu numai în educație, ci și în istoria omenirii.

Trebuie să încercăm să observăm manifestările abia sesizabile care demonstrează cum se dezvoltă viața psihică a copilului chiar de la naștere, ajungând la o dezvoltare notabilă din primele luni de existență.

Copilul mic, chiar după ce a crescut puțin, este definit de educatori ca *o ceară moale*, care se poate modela după cum dorim. Ideea definirii ca *ceară moale* este corectă, dar eroarea constă în faptul că educatorul consideră că trebuie să profite de această stare pentru a modela copilul. Copilul trebuie să-și modeleze singur ceara moale; aceasta este o condiție *sine qua non*, principiul după care copilul trebuie să fie animat chiar și în organele sale de exprimare. Individul adult, stăpân atotputernic al acestor ființe micuțe, poate anula schițele de formă pe care copilul începe să le modeleze în propria *ceară moale* printr-o intervenție orbească, barbară și inoportună; dacă vom spune chiar infernală, diabolică, nu vom exagera prea mult.

O legendă japoneză spune despre copiii morți că ajung pe tărâmul vieții veșnice, iar acolo se străduiesc să construiască

mici turnulețe din nenumărate pietricele mici, dar demonii răuvoitori le dărâmă aceste turnulețe mai repede decât reușesc copiii să le construiască. Aceasta ar fi damnațiunea copilului.

Ei bine, acțiunea adultului este exact același lucru. Chiar dacă nu este făcută cu rea voință, este diabolică prin efectele ei distructive și prin dezagregarea a tot ceea ce construiește copilul cu trudă și migală în viața sa interioară. Adultul nu-și dă seama, copilul reîncepe, adultul distruge din nou. Această luptă se duce atât timp cât copilul este complet neajutorat și nu știe încă să-și organizeze propriile mișcări, nici să vorbească.

Vom înțelege acum de ce, într-o perioadă atât de delicată, educația este importantă (încă mai importantă decât după aceea) în sensul că adultul ar trebui să fie pasiv, să nu intervină orbește sau în mod inoportun ca să nu devină o forță distrugătoare, care dezagregă.

Pentru a reveni la exemplul cu infernul și cu diavolul, putem avea în vedere două idei: că bunătatea divină creează, iar răutatea diabolică distruge. Ne putem alege strategia de educatori, iar pentru a o alege trebuie să înțelegem cu propria sensibilitate acțiunea necesară pentru a ajuta la construcția la care lucrează copilul, să înțelegem ce trebuie să inhibăm în noi înșine pentru a nu deveni demoni, adică distrugători. Cel care creează este, fără îndoială, copilul, nu noi. Această idee trebuie să fie clară, dar nu este ușor de acceptat de mințile obișnuite, pentru că trăim cu prejudecata că noi, adulții, suntem cei care creăm noua viață. Așadar, trebuie să facem o muncă de purificare, trebuie să ne eliberăm de prejudecata acestei iluzii diabolice și inoportune a atotputerniciei noastre.

Iar după ce facem aceasta, trebuie să încercăm să înțelegem mai bine personalitatea copilului. Prima sarcină pentru educator este că trebuie să se ocupe de nou-născut sau de copil, să recunoască personalitatea umană a noii ființe și s-o respecte. Când nu vrem să admitem copilul care ne deranjează acolo unde ne desfășurăm activitatea, ci îl ducem în alt loc, aceasta

este o lipsă de respect. Înainte de a însoți o persoană respectabilă, o întrebăm dacă ne permite; la fel trebuie să ne comportăm cu copilul și nu vom greși. Dacă noi luăm masa și copilul este în altă cameră și plânge pentru că nu vrea să fie lăsat în afara familiei, îi arătăm lipsă de respect ținându-l în afara mediului nostru; trebuie să ne gândim, exact așa cum facem cu orice altă persoană, că și copilul vrea să ne facă onoarea de a asista la prânzul nostru și trebuie să fim fericiți de aceasta și să-l punem lângă noi. Se poate spune că aceasta îi dăunează copilului din punct de vedere igienic, dar nu trebuie să ne batem prea tare capul cu aceasta, pentru că sunt atâtea alte lucruri care îi fac rău și pe care le ignorăm; să recunoaștem mai degrabă că ne deranjează acest oaspete, fără a încerca să ne scuzăm.

Vom fi încântați să constatăm că micuțul este un observator foarte profund, că a văzut lucruri despre care nu ne-am imaginat că ar fi putut să le remarce. De aceea am crezut că atunci când vrem să-i atragem atenția, trebuie să-l punem în fața unor culori vii sau să facem gesturi bruște și să vorbim cu voce tare. Nu știm că micuțul are o mare capacitate de observare și absoarbe cu sete nu numai imagini ale lucrurilor, ci și acțiuni. În lumea sa psihică, copilul mic absoarbe imagini ale lucrurilor și stabilește corespondențe între ele; dezvoltarea lui este deja foarte avansată atunci când nici măcar nu bănuim că există. De exemplu, un copil de patru săptămâni, care încă nu a ieșit din casa unde s-a născut, a văzut numai doi oameni, pe tatăl său și pe unchiul său separat; într-o zi îi vede împreună. Copilul are o expresie de stupoare și îl privește pe fiecare în parte îndelung: tatăl și unchiul stau nemișcați în fața copilului ca să-i dea timpul să-i observe. Dacă cei doi ar fi plecat sau ar fi spus ceva care i-ar fi distras atenția, copilul nu ar fi putut să se concentreze în această activitate de discernământ care l-a impresionat profund. Cei doi s-au despărțit apoi încet, pentru ca micuțul să-i poată vedea pe fiecare în parte și să se convingă că sunt două persoane distincte. Iată un exercițiu al

educatorului adult care îl ajută pe copil în construcțiile lui interioare primitive.

Voi mai da și alte exemple de copii care încă nu merg și nu vorbesc.

O persoană ducea în brațe un copil de câteva luni. Micuțul vede în sufragerie tablouri care reprezintă fructe, le privește și face gestul de a mânca. Copilul încă suge lapte, dar văzuse gesturile adulților care mâncau. Atunci persoana care îl ținea în brațe, dându-și seama de interesul și de bucuria copilului, s-a oprit cu el în fața tabloului, până când acesta s-a saturat să-l privească.

Această persoană a fost un educator care a permis copilului să facă un exercițiu interior, manifestat prin actul de a reproduce ceea ce văzuse că fac adulții.

Un alt exemplu. Într-o cameră erau statui reprezentând balerini; un copil mic, când le vedea, începea să danseze. Așadar, văzuse pe cineva dansând, își amintea că cei care dansează au aceste poziții și recunoscuse statuile.

Copiii știu că într-o încăpere se găsesc întotdeauna aceleași obiecte. Dacă cineva pune acolo un lucru care nu era mai înainte, copilul observă tocmai acel lucru nou care nu era și se întreabă ce este. O fetiță foarte mică era dusă la plimbare și a văzut o piatră funerară lângă un zid din vila ei. Lespedea a impresionat-o și ori de câte ori ieșea dorea să se oprească s-o vadă, după care era mulțumită.

Fără îndoială, copilul iubește lumina, florile, îi place să vadă animalele în mișcare și acest lucru este de înțeles, pentru că știm că orice copil este un observator foarte fin, care știe să pună ordine în imagini. Copilul se mișcă pentru a-și satisface pasiunea de a observa. Observă gura adultului care vorbește. Noi credem că pentru a atrage atenția copilului asupra noastră trebuie să-l strigăm pe nume; nu este adevărat; dacă, în loc să vorbim, mișcăm discret dar clar buzele, copilul își va concentra toată atenția asupra lor. Există ceva care îl fascinează, pentru că trezește în el sensibilitatea pentru o muncă pe care

trebuie s-o realizeze: începe astfel perioada sensibilă a limbajului. Dacă ținem un copil de patru luni în apropierea unei persoane care face numai mișcări cu buzele, se va vedea interesul lui enorm. Firește, aceste mișcări îi plac mai mult decât lucrurile din natură pentru că stimulează în el capacitatea imitativă care coincide apoi cu nevoia lui de dezvoltare interioară.

Să trecem la copiii mai mari. Am văzut părinți japonezi care dau dovadă de o înțelegere mai profundă pentru copii decât noi. Unul dintre aceștia îl însoțea la plimbare pe fiul lui de doi ani și, când copilul s-a așezat pe trotuar, părintele nu i-a spus: „Acolo e praf, ridică-te, hai să mergem!", ci a așteptat cu răbdare până când copilul s-a ridicat ca să-și continue drumul. Și acesta este un exercițiu pentru educator, pentru că acest tată își supunea personalitatea dominantă în fața copilului, respectând activitatea acestuia. Am văzut chiar unul dintre acești părinți stând cu picioarele îndepărtate unul de altul, deoarece copilul se amuza să se învârtă în jurul unui picior al tatălui. Sărmanul om rămăsese grav și gânditor în poziția sa. Am admirat mult această înțelepciune pe care multe popoare au dobândit-o deja sau poate că au știut s-o păstreze prin tradiție; în schimb, noi suntem preocupați numai de ceea ce se va întâmpla cu adultul în viața socială.

Am văzut o mamă care urmase unul dintre cursurile noastre și mergea cu copilul pe o stradă din Milano. În aer se răspândise un zgomot de clopote, iar copilul dorea să se oprească și să asculte sunetul lui: dar mama i-a refuzat copilului acea bucurie și l-a obligat să-și continue drumul, dojenindu-l. După cum se vede, nu este ușor să induci adultului o atitudine de pasivitate constantă față de copil. Cu toate acestea, este necesar ca adultul să încerce să dobândească o inteligență specifică în privința nevoilor copilului și să știe să-și înfrâneze propriul orgoliu de modelator. Este necesară o auto-educare a propriei vieți interioare.

Dar astăzi avem grijă numai să-i asigurăm copilului aer curat și soare, două lucruri excelente, dar utile numai trupului;

însă dacă razele soarelui sunt suficiente pentru copil, în lumea sa psihică nu există, ca să spunem aşa, nicio rază de soare. Este vorba de construcţia interioară proprie copilului, lentă, delicată şi de o importanţă fundamentală, pe care adultul o distruge cu forţa şi cu orbirea lui.

În momentul de faţă, sensibilitatea pe care trebuie s-o dobândească adultul este aceea de a recunoaşte toate nevoile copilului; numai în felul acesta va putea să-i acorde ajutorul care îi este necesar. Dacă se doreşte stabilirea unui principiu, vom spune că este necesară participarea copilului la viaţa noastră, deoarece în perioada când trebuie să înveţe să se mişte nu poate învăţa bine dacă nu vede cum se face acest lucru, aşa cum nu poate învăţa să vorbească dacă este surd. Trebuie să-i acordăm copilului întreaga noastră ospitalitate, adică să-l facem să participe la viaţa noastră; acest lucru este dificil, dar nu ne costă nimic; depinde numai de disponibilitatea sufletului adultului: copilul care nu se poate mişca nu deranjează pe nimeni; prezenţa lui este aproape o prezenţă spirituală. Dar acestei ospitalităţi i se opune prejudecata că un copil trebuie să doarmă mult, pentru că este un corp vegetativ. Dar de ce să-l obligi să doarmă cu forţa? Dacă i-am permite să stea treaz când doreşte şi îl vom ţine mult timp în apropierea noastră, vom vedea că doarme mult mai puţin.

Prejudecata de a condamna la somn copiii s-a răspândit printre popoarele nordice, fără niciun fundament şi noi am preluat-o fără s-o discutăm. Odată, un copil a venit să-mi spună că vrea să vadă un lucru aşa de frumos, despre care auzise vorbindu-se atât de mult: stelele. Nu le văzuse niciodată, pentru că se vedeau numai noaptea şi el trebuia să se ducă la culcare devreme. Este uşor de înţeles în acest caz că un copil condamnat să doarmă va considera că munca sa interioară este obositoare, căci trebuie să lupte împotriva adultului, care îi distruge edificiile, ba mai mult, îl condamnă să doarmă.

Aşa cum Hristos spune atunci când vrea să ne înveţe ce este caritatea: „Nu stingeţi lumânarea care fumegă", adică „Nu

ajutaţi la stingerea luminii care este pe cale să se stingă", la fel am putea şi noi să repetăm acest principiu în legătură cu educaţia: „Nu distrugeţi proiectele pe care le construieşte copilul în *ceara moale* dinlăuntrul său." Aceasta este cea mai mare responsabilitate pe care o are adultul-educator faţă de copilul care se află în proces de modelare.

Aşadar, conceptul fundamental al educaţiei este să nu devenim un obstacol în calea dezvoltării copilului. Aspectul fundamental şi dificil nu este acela de a şti exact ce trebuie să facem, ci acela de a înţelege de care prejudecăţi şi idei greşite trebuie să scăpăm ca să devenim capabili de a educa un copil.

CONSIDERAȚII GENERALE ASUPRA METODEI MELE

Întrucât scopul urmărit este să facem în așa fel încât copilul să se adapteze el însuși la o formă de viață socială proprie adulților și atât de contrarie firii sale în primii ani de viață, este clar că, în școala veche și în vechea formă de educație familială, copiii nu erau apreciați ca ființe depline. Copilul era numai un „viitor", nu reprezenta decât o „devenire", de aceea nu se ținea seama de el decât în ziua în care devenea adult.

Dar copilul, ca toate ființele umane, are o personalitate a sa proprie. Aceasta poartă în sine frumusețea și demnitatea spiritului creator, care nu pot fi anulate în niciun fel și pentru care sufletul lui, pur și sensibil, are nevoie de grija noastră cea mai delicată. Nu trebuie să ne ocupăm numai de trupul lui așa de mic, așa de fragil, nu trebuie să ne gândim numai să-l hrănim, să-l spălăm și să-l îmbrăcăm cu grijă. Omul nu trăiește numai cu pâine, nici chiar în copilărie; lucrurile materiale reprezintă numai un pas și pot fi descurajante la orice vârstă. Sclavia favorizează la copii, la fel ca și la adulți, sentimente de inferioritate și generează o absolută lipsă de demnitate.

Mediul social pe care ni l-am creat nu se potrivește copilului, acesta nu-l înțelege, îi este îndepărtat și, fără să știe să se adapteze la societatea noastră, din care este exclus, este încredințat școlii, care devine adesea închisoarea lui. Astăzi vedem clar care sunt consecințele fatale ale școlilor unde se predă după metode vechi: copiii suferă nu numai organic, ci și moral. Problema fundamentală a educației, adică formarea caracterului, a fost până acum ignorată de școală.

De altfel, chiar și în sânul familiei găsim aceeași eroare de principiu: familia se gândește exclusiv la viitorul copilului, la ziua lui de mâine. Nu se acordă niciodată atenție prezentului, adică vieții care corespunde vârstei lui. În cel mai bun caz, în familiile moderne se ține seama de viața fizică a copilului: alimentația rațională, baia, vestimentația igienică, viața în aer liber – acestea sunt ultimele progrese obținute în acest domeniu.

Dintre toate necesitățile copilului, sunt trecute cu vederea cele mai omenești: nevoile spiritului său, ale sufletului său. Ne sunt cunoscute toate eforturile și toată energia de care au nevoie ca să se apere de noi: plânsul, strigătele, egoismul, capriciile, timiditatea, neascultarea, minciunile, spiritul distructiv. Comitem adesea eroarea foarte gravă să considerăm că aceste mijloace de apărare sunt trăsături esențiale de caracter al copilului. Și atunci considerăm că este de datoria noastră să încercăm să le eliminăm cu maximă severitate, cu o duritate care ajunge până la pedepsele corporale. Dar aceste reacții ale copilului sunt adesea simptome ale unei maladii morale, preludiul unor adevărate boli nervoase, care își vor face simțite consecințele pe tot restul vieții. Știm cu toții că vârsta dezvoltării este cea mai importantă din toată viața: malnutriția morală, intoxicarea spiritului în această perioadă sunt la fel de fatale pentru om ca malnutriția membrelor pentru sănătatea viitoare a trupului. De aceea, educația infantilă este problema cea mai importantă a omenirii.

Conștiința noastră se străduiește să înțeleagă până și cele mai mici nuanțe ale sufletului de copil și să fie cât se poate de atentă în toate raporturile sale cu lumea celor mici. Până în momentul de față, ne complăceam cu rolul de a face parte dintre judecătorii fără milă în fața copiilor, care ni se păreau plini de defecte, în timp ce noi eram plini de toate virtuțile. Acum trebuie să ne mulțumim cu un rol mai modest. Acesta corespunde cu interpretarea pe care o dă Emerson mesajului lui Iisus: „Copilăria este eternul Mesia, care revine fără încetare în brațele omenirii decăzute pentru a o ruga să se întoarcă spre Ceruri."

Dacă vom începe să considerăm că este absolut urgent și necesar să acordăm atenție și grijă copilului, creându-i o lume, un mediu adaptat, vom realiza o operă măreață în folosul omenirii.

Copilul nu poate duce o viață regulată în lumea complicată a adulților. Este cât se poate de evident că adultul, cu supravegherea lui continuă, cu avertismentele continue, cu comenzile lui arbitrare, tulbură și împiedică dezvoltarea copilului. Se sufocă astfel toate forțele bune care sunt gata să înmugurească; iar copilului nu-i rămâne decât un sigur lucru: dorința intensă de a se elibera cât mai mult posibil de toți și de toate.

Să renunțăm, așadar, la rolul de temnicer și să avem grijă, în schimb, să pregătim un mediu în care să-l obosim cât mai puțin pe cel mic cu supravegherea noastră și cu învățăturile noastre. Trebuie să ne convingem că, cu cât mediul va corespunde mai bine nevoilor copilului, cu atât va putea fi mai limitată intervenția profesorului. Aici nu trebuie însă să uităm un principiu important. Să acordăm libertate copilului nu înseamnă să-l abandonăm în voia lui și cu atât mai puțin să-l neglijăm. Ajutorul pe care îl oferim copilului nu trebuie să constea într-o indiferență pasivă în fața tuturor dificultăților lui de dezvoltare, ci trebuie să secondăm această dezvoltare cu prudență și cu o afecțiune plină de grijă.

Chiar și în pregătirea atentă a mediului copilului ne revine o sarcină importantă, căci este vorba de crearea unui ambient cu totul nou: lumea copilăriei.

Imediat ce am pregătit micile mobile de care au nevoie copiii, vom vedea imediat că activitățile lor se ordonează într-un mod incredibil. Mișcările lor sunt conduse de forța voinței; aceștia reușesc foarte bine să stea singuri fără a fi în pericol, deoarece știu ce doresc. În copii există o nevoie de acțiune aproape mai mare decât aceea de a se hrăni, dar nu ne-am putut da seama de aceasta pentru că le-a lipsit până acum un meniu de activitate adaptat. Dacă le oferim acest mediu,

vom vedea că micii torționari, întotdeauna nemulțumiți, se vor transforma în lucrători veseli. Micul distrugător proverbial va deveni îngrijitorul cel mai atent al obiectelor care îl înconjoară; copilul zurbagiu și dezordonat se transformă într-o ființă liniștită și cât se poate de ordonată. Dar dacă îi lipsesc mijloacele exterioare adaptate, nu-și va putea folosi niciodată marile energii cu care l-a înzestrat natura. Cu toate acestea, el simte impulsul instinctiv către o activitate care să-i consume toată această energie, deoarece numai în acest mod își va putea perfecționa facultățile. Totul depinde de aceasta.

Astăzi însă, toată lumea știe câte ceva despre Casa Copiilor[1] și se construiesc deja materiale simple și practice care au drept scop să servească dezvoltării intelectuale a copilului. Există mobile mici și drăgălașe, în culorii vii și atât de ușoare încât atunci când le atingi se răstoarnă și pe care copiii pot să le mute ușor dintr-un loc în altul. Culorile lor deschise scot în evidență petele, astfel că greșelile se descoperă imediat și pot fi remediate cu puțină apă și săpun. Fiecare copil își alege singur locul și îl aranjează așa cum îi place lui, dar, cum mobilele sunt ușoare, acestea dezvăluie prin zgomot orice mișcare greșită. În felul acesta, copilul învață să fie atent la mișcările propriului corp. Mai există și obiecte grațioase și fragile de sticlă sau de porțelan; dacă le lasă să cadă, copilul va vedea că acestea se sparg și sunt pierdute pentru totdeauna, iar neplăcerea pe care o va simți din acest motiv va fi pentru el cea mai mare pedeapsă.

Ce durere cumplită să-și piardă un obiect drag! Cine nu se va simți îndemnat să consoleze un micuț roșu la față și cu ochii plini de lacrimi în fața cioburilor unei vaze frumoase care s-a spart? Dar, de acum înainte, când va lua în brațe obiecte fragile, va face toate eforturile de voință pentru a fi atent la propriile mișcări.

---

[1] Traducerea denumirii grădinițelor organizate de Maria Montessori – „Casa dei Bambini" (it.) – în vederea dezvoltării optime a copiilor. (*n. red.*)

Mediul însuşi este cel care îl ajută să se perfecţioneze continuu, căci, dacă orice mică greşeală este evidentă, nu este nevoie ca educatorul să intervină. Acesta poate rămâne un simplu spectator al tuturor micilor incidente care se petrec. Puţin câte puţin, copilul va avea impresia că aude voci în obiectele care, în limbajul lor mut, îi vorbesc şi îl avertizează în legătură cu micile greşeli: „Fii atent, nu vezi? Eu sunt masa, sunt netedă şi lustruită, nu mă murdări!" Chiar şi estetica obiectelor reprezintă un stimulent important pentru ca micuţul să fie activ şi să-şi dubleze eforturile. Cârpele de praf sunt multicolore, măturile vopsite în culori vii şi micile perii sunt graţioase, la fel ca şi bucăţelele de săpun, rotunde sau dreptunghiulare. Dinspre toate aceste obiecte se ridică o voce care îi spune copilului: „Vino, atinge-mă, foloseşte-mă!" „Vezi? Sunt cârpa de praf multicoloră, şterge cu mine praful de pe masă!" „Iar eu sunt micuţa mătură, ia-mă în mână şi fă curat!" „Veniţi încoace, mânuţe dragi, scufundaţi-vă în apă şi luaţi săpunul!" Astfel, frumuseţea obiectelor îl atrage pe copil, iar acesta le foloseşte cu tot sufletul; nu mai este nevoie să vină educatoarea să spună copilului încredinţat ei: „Carlo, fă curat!" „Giovanni, spală-te pe mâini!"

Orice copil care ştie să se servească singur, care ştie să-şi pună pantofii, să se îmbrace şi să se dezbrace singur reflectă în bucuria şi în veselia lui demnitatea umană, deoarece aceasta derivă din sentimentul propriei independenţe.

Bucuria pe care o demonstrează micuţii atunci când lucrează îi determină să facă totul cu un entuziasm aproape excesiv. Dacă lustruiesc un mâner nu se lasă până când acesta nu străluceşte ca oglinda; chiar şi lucrurile cele mai simple, cum ar fi ştersul prafului, măturatul sunt executate cu grijă şi atenţie maxime. Evident că nu sunt mânaţi de atingerea unui anumit scop, ci mai degrabă de dorinţa de a-şi putea valorifica energiile latente, iar această valorificare este cea care decide durata activităţii.

Repetarea continuă a aceloraşi acţiuni nu numai că îi face fericiţi pe copii, dar îi şi ajută să realizeze adevărate fapte de vitejie. Vedem copii mici, de la cea mai fragedă vârstă, care se îmbracă şi se dezbracă singuri, îşi încheie nasturii, fac noduri şi funde, pun masa impecabil, spală farfurii şi pahare; şi, nu numai atât, supraabundenţa de energie infantilă se manifestă şi în faptul că micuţul foloseşte ceea ce a învăţat pentru a-l ajuta pe cel mai mic decât el, care nu a ajuns încă la un asemenea grad de perfecţiune. Şi îl vedem cum încheie nasturii şorţuleţului copilului mai mic decât el, îi leagă şireturile de la pantofi, e gata să cureţe pe jos când celălalt a vărsat supa pe podea.

Dacă spală vasele, curăţă ceea ce au murdărit alţii, dacă pune masa, asigură bunăstarea multor alţi copii care au lucrat împreună cu el. Dar nu consideră această muncă în folosul altora drept un efort suplimentar care să merite un premiu; nu, pentru că tocmai efortul făcut este premiul cel mai bun pentru el. Am văzut într-o zi un copil care a stat tot timpul în faţa unei supe calde, fără să încerce nici măcar s-o guste. Îi promiseseră că îl vor lăsa să pună masa, dar după aceea uitaseră. Această deziluzie redusese la tăcere nevoile trupului său; inimioara lui era mai exigentă decât stomacul.

Se dezvoltă astfel acea parte a activităţii exterioare a copilului, dedicate unui scop social; copilul are un obiectiv pe care îl înţelege foarte bine şi pe care îl poate atinge uşor. Inteligenţa lui caută acest obiectiv, iar noi, punându-l în mediul potrivit, îi dăm libertatea să-l realizeze. Firesc că interesul real are rădăcini mai adânci, iar copilul acţionează în acest mod pentru a-şi satisface setea de activitate şi alte legi ale dezvoltării, dar, în orice caz, este nevoie de un scop exterior simplu şi clar pentru ca această dorinţă să fie satisfăcută. Vom vedea că se spală pe mâini de mai multe ori, nu pentru că acestea sunt murdare, ci pentru că are un scop care necesită desfăşurarea treptată a unor acţiuni secundare; acestea sunt: să dea drumul la apă, să folosească săpunul şi prosopul. Câtă muncă înseamnă toate aceste operaţiuni! A face curat la el în cameră, a schimba apa la flori, a

face ordine pe masă, a scutura covoarele, a pune masa de prânz; toate acestea sunt activități raționale care se îmbină cu exercițiile fizice. Oricine este constrâns să efectueze treburile casnice și să experimenteze toată oboseala pe care o provoacă acestea știe de câtă mișcare este nevoie pentru realizarea lor. Iar acum se vorbește tot mai mult de gimnastică și de exerciții fizice. Iată exerciții – și nu cele obișnuite, mecanice, ci exerciții care se pot executa cu mintea limpede și raționând în mod evident.

Aceste sarcini pe care cei mici le îndeplinesc cu atât de multă solicitudine veselă și care îi surprind în mod plăcut pe toți vizitatorii Casei Copiilor nu reprezintă încă elementul esențial: sunt doar un început și constituie latura cea mai puțin importantă a activității copiilor.

Se știe că cercetătorii, oamenii de știință ne lasă impresia că au o concentrare interioară, profundă, care îi ține departe de viața de zi cu zi. Cu toții știm anecdotele despre Newton care uita să mănânce, despre Arhimede care nu a auzit zgomotul infernal produs de cucerirea Siracuzei și s-a lăsat surprins de dușmani în timp ce își făcea calculele geometrice. Ei bine, tocmai aceste anecdote ne arată latura opusă a acestei concentrări interioare. Marile descoperiri care duc la progresul întregii omeniri nu se datorează atât culturii savanților și cunoștințelor lor, cât acestei concentrări profunde a cercetătorului, acestei puteri de a se izola de lume.

Dacă micuțul găsește un câmp de acțiune corespunzător cerințelor lui intime, el va descoperi tot cea ce îi este necesar pentru dezvoltarea sa. La această vârstă, copilul caută să-și stabilească raporturile cu mediul social din jurul său și le găsește.

Dar în fiecare individ sălășluiesc cerințe intime pentru care este necesară solitudinea completă, separarea de tot și de toate pe perioada în care acesta se dăruiește unei munci misterioase. Nimeni nu ne poate ajuta să ajungem la această izolare intimă care ne face accesibilă lumea cea mai ascunsă, cea mai profundă și mai misterioasă, mai bogată și mai plină. Dacă

intervine altcineva, întrerupe fluxul și strică totul. Această concentrare care se obține dacă ne eliberăm de lumea exterioară trebuie să provină chiar din sufletul nostru, iar ceea ce este în jurul nostru nu poate să ne influențeze decât oferindu-ne ordine și pace.

Această stare de concentrare completă se găsește numai la oamenii mari, dar chiar și în cazul lor numai în mod excepțional. Aceasta este sursa puterii interioare. Din această concentrare izvorăște puterea pe care o au marii oameni de a influența masele cu un calm bazat pe rațiune și cu o bunăvoință infinită. Sunt oameni care, după ce s-au izolat mult timp de lume, se simt în stare să rezolve marile probleme ale omenirii, suportând cu o răbdare infinită slăbiciunile și imperfecțiunile semenilor lor, chiar dacă acestea ajung la ură și la persecuții. Constatăm că există o legătură strânsă între munca manuală care se realizează în viața obișnuită și concentrarea profundă a spiritului. Chiar dacă, la prima vedere, aceste două lucruri par opuse, în realitate sunt profund unite, deoarece una constituie sursa celeilalte. Viața spiritului pregătește în singurătate forțele necesare pentru viața cotidiană. Și, prin ritmul său, viața cotidiană favorizează concentrarea prin intermediul muncii ordonate. Deșeurile forțelor sunt în permanență reciclate de concentrarea spiritului. Omul care vede limpede în el însuși simte nevoia unei vieți interioare așa cum trupul simte nevoia unei vieți materiale, simte foamea sau somnul. Sufletul care nu mai are sentimentul necesităților sale spirituale se află în situația la fel de periculoasă a trupului care nu mai simte nici foamea, nici nevoia de odihnă.

Dar, întrucât această concentrare, această scufundare în sine se găsește la copii, este clar că ea nu reprezintă o stare excepțională a unor persoane excepțional dotate, ci este o calitate universală a sufletului omenesc, care se păstrează numai în puține cazuri până la vârsta adultă.

Dacă ne gândim acum la aceste strălucitoare, singulare momente de concentrare în cazul copiilor, vom observa un

cadru cu totul diferit față de primul, când era vorba de activități utilitare. Un obiect de la care nu se poate obține nicio utilitate reține brusc atenția copilului, care începe să se ocupe de el și să-l miște în toate sensurile. Adesea nu sunt decât mici mișcări mecanice și uniforme; adesea mâna distruge ceea ce a construit o clipă mai înainte, apoi începe să refacă totul de la capăt. Iar aceste mișcări se repetă de atâtea ori încât îți spui că nu poate fi vorba de o acțiune făcută cu cine știe ce entuziasm, așa cum vedem și în exercițiile de viață practică. Dar ne lasă să sesizăm un fenomen special. Când am descoperit pentru prima dată existența acestui aspect al caracterului copilului, am fost de-a dreptul uluită și m-am întrebat dacă nu mă aflu în fața unui fapt extraordinar, a unui mister nou și minunat, deoarece vedeam cum se prăbușesc în fața ochilor mei multe dintre teoriile psihologilor. Aceștia ne-au făcut să credem – și așa credeam și eu – că cei mici sunt incapabili de a-și fixa mult timp atenția asupra unui anumit obiect. Și iată acum în fața mea o fetiță de patru ani care, dovedind cea mai concentrată atenție, punea în cutii de lemn cilindri de diferite dimensiuni. Îi punea înăuntru cu mare grijă și, când termina, îi scotea afară pe toți și apoi începea să-i pună la loc și tot așa mereu, făcându-te să crezi că nu va înceta niciodată. Atunci am început să număr. Când am ajuns la patruzeci, m-am așezat la pian și i-am invitat pe ceilalți copii că cânte, dar micuța a continuat munca sa inutilă fără se clintească din loc, fără să ridice privirile, ca și când ar fi fost complet ruptă de ceea ce era în jurul ei. La un moment dat, s-a ridicat, surâzătoare și mulțumită, cu ochii limpezi. Părea ușurată și odihnită, zâmbea ca atunci când copiii se trezesc după un somn binefăcător.

După aceea am observat aceste manifestări tot mai des. După ce realizează astfel de lucrări, copiii par întotdeauna odihniți și satisfăcuți. Este ca și când în sufletele lor s-ar fi deschis un drum pentru forțele latente, scoțând la iveală latura cea mai bună a caracterului lor. Atunci se arată afabili cu toată lumea, se străduiesc să-i ajute pe alții, sunt plini de dorința de

a fi cuminți. S-a întâmplat ca unul dintre ei să se apropie încet de educatoare și să-i șoptească ușor, ca și când ar fi vrut să-i împărtășească un secret: „Domnișoară, eu sunt cuminte!"

Această observație a fost deja valorificată de alții, dar în mod deosebit de mine. Am înțeles că în ceea ce se petrecea în sufletele copiilor era o lege, iar aceasta mi-a dat posibilitatea să rezolv complet problema educației. Mi-a devenit clar că ideea ordinii și a dezvoltării caracterului, a vieții intelectuale și sentimentale trebuie să derive din această sursă misterioasă și ascunsă. Și, din acel moment, m-am străduit să găsesc materialele experimentale care să facă posibilă concentrarea și am studiat cu multă atenție mediul care prezintă cele mai favorabile condiții externe pentru această concentrare. Și astfel am început să-mi creez metoda.

Fără îndoială că aici se află cheia unică a pedagogiei: să știi să recunoști clipele prețioase ale concentrării pentru a putea să le utilizezi în predarea citirii, a scrierii, a socotitului și, mai târziu, a gramaticii, a aritmeticii, a limbilor străine etc. De altfel, toți pedagogii sunt de acord cu afirmația că există o singură metodă de predare: cea care suscită la elev cel mai mare interes și împreună cu acesta o concentrare vie și constantă. Așadar, este vorba de următorul lucru: să folosim forța proprie a copilului pentru educarea lui. Este posibil așa ceva? Nu numai că este posibil, dar este necesar. Pentru a se concentra, atenția are nevoie de stimuli graduali. Mai întâi, vor fi obiectele ușor de recunoscut cu ajutorul simțurilor și interesante pentru copii: cilindrii de diferite dimensiuni, culori care trebuie așezate în funcție de intensitatea nuanțelor, diverse sunete care trebuie distinse, suprafețe care trebuie recunoscute prin pipăit. Mai târziu, vom avea alfabetul, cifrele, lectura, gramatica, desenul, operațiunile aritmetice mai dificile, istoria și științele naturii și, în felul acesta, vom construi bagajul de cunoștințe al copilului.

În consecință, sarcina noii educatoare a devenit mai delicată și mai serioasă. Depinde de ea dacă micuțul își va găsi

drumul spre cultură și spre perfecțiune sau dacă totul va fi distrus. Lucrul cel mai dificil este s-o facem pe educatoare să înțeleagă că, pentru ca cel mic să progreseze, ea trebuie să se retragă în umbră și să renunțe la drepturile pe care le avea mai înainte; trebuie să înțeleagă bine că nu poate avea nicio influență imediată asupra formării, nici asupra disciplinei elevului, că toată încrederea ei trebuie să se bazeze pe energiile latente ale acestuia. Desigur, există ceva care o îndeamnă în mod constant să-i sfătuiască pe copii, să-i corecteze sau să-i încurajeze, arătându-le că le este superioară prin experiență și prin cultură; până când nu va învăța să își reducă la tăcere orice manifestare proprie de vanitate, nu va obține niciun rezultat.

În schimb, acțiunea ei indirectă trebuie să fie continuă: trebuie să pregătească în deplină cunoștință de cauză mediul, să așeze materialul didactic în conformitate cu un anumit raționament și să-l introducă pe copil cu cea mai mare grijă în activitățile vieții practice. Se așteaptă de la ea să știe să facă distincție între copilul care caută drumul corect și cel care a greșit drumul; trebuie să fie întotdeauna calmă, întotdeauna pregătită să vină atunci când este chemată pentru a-și arăta iubirea și încrederea. Să fim întotdeauna pregătiți: asta este totul.

Educatoarea trebuie să se dedice construirii unei omeniri mai bune. Asemenea unei vestale, trebuie să întrețină focul sacru aprins de alții, să se asigure că rămâne pur și neîntinat; educatoarea trebuie să fie dedicată focului vieții interioare în toată puritatea sa. Dacă această flacără este neglijată, se va stinge, fără a mai putea fi aprinsă vreodată.

Caracterul copilului

Nu întâmplător am ales acest titlu: „Caracterul copilului". Prin cuvântul „caracter" nu înțelegem numai trăsăturile morale de caracter, ci personalitatea complexă a copilului, care nu constă numai în manifestări intelectuale și fizice, ci constituie o unitate care nu poate fi analizată decât de studiile de psihologie.

Vrem să facem aici o prezentare generală mai ales a formelor de activitate ale copilului care adesea nu sunt cercetate și a căror importanță este încă și mai rar recunoscută.

Să presupunem că putem reprezenta printr-o curbă nivelul execuției unei lucrări date.

Vom reprezenta pe orizontală starea de repaus: spațiul de deasupra liniei este activitatea ordonată, adică starea de „ordine", cea de sub linie activitatea dezordonată, adică starea de „dezordine", distanța de la linie arată nivelul celor două activități, iar direcția liniei este scurgerea timpului.

În felul acesta putem reprezenta orice activitate, fie în funcție de durata sa în timp, fie în funcție de gradul de ordine sau de dezordine. Din aceste date succesive se obține o curbă care ne dă imaginea activității copilului.[1]

---

[1] Știm foarte bine că nu se poate măsura intensitatea spirituală, adică forța concentrării, că este imposibil să confruntăm și să măsurăm stările de concentrare succesive ale unei persoane sau ale unor persoane care au ocupații diferite. Nu este vorba de a ilustra prin curbe valori sigure: este vorba numai de a reprezenta, în general, schimbarea dintre starea de ordine și cea de dezordine și intensitatea muncii. Nu trebuie să pierdem din vedere faptul că „intensitatea" poate fi „estimată" numai în formă subiectivă și în funcție de simptome exterioare cu care, de fapt, nu se poate măsura. Așadar, aceste curbe nu sunt, de fapt, comparabile cu cele care se obțin în științele exacte ca rezultat al unor măsurători precise. Curbele noastre nu sunt decât ajutoare schematice pentru a facilitatea viziunea de ansamblu. (*n.a.*, Maria Montessori)

Să reprezentăm acum activitatea unui copil în Casa Copiilor. Intră, stă liniştit o clipă, apoi se apucă să facă ceva. Curba începe să urce spre spaţiul ordinii. Apoi copilul oboseşte şi devine, în consecinţă, dezordonat. Curba coboară sub linia orizontală a repausului, în spaţiul dezordinii. Mai târziu începe o activitate nouă. Dacă, de exemplu, prima dată avea în mână cilindri, acum ia de pe măsuţă creioanele colorate şi îl vedem câtva timp concentrat la ocupaţia lui, dar, dintr-odată, îl deranjează pe vecinul lui: linia coboară din nou. Se amuză deranjându-i pe colegi şi rămâne astfel în spaţiul de dezordine. După aceea, alege clopoţeii: se amuză cu diverse tonalităţi şi este concentrat la ceea ce face; linia urcă din nou spre spaţiul de ordine. Abia a terminat şi cu aceştia, nu mai ştie ce să facă singur şi se apropie necăjit de educatoare.

În această curbă nu am putut ilustra acea tendinţă particulară a muncii care ne va interesa în continuare. Este curba tipică a multor copii care, fără a putea să-şi fixeze atenţia, fără a se ocupa serios de un lucru, sar tot timpul de la o activitate la alta; prin mâinile lor trec în câteva ore toate materialele care ar trebui să le ajungă pentru o jumătate de an. Acesta este tipul cel mai comun de copil dezordonat.

După puţin timp (poate fi vorba de zile, dar şi de săptămâni sau luni), refacem o curbă de activitate cu acelaşi copil. În acest răstimp, „concentrarea atenţiei" a avansat.

Acum aş dori să vorbesc despre o curbă care exprimă mai mult sau mai puţin activitatea unui copil care, chiar dacă nu este foarte dezordonat, încă nu este ordonat. Comportamentul lui se situează undeva între ordine şi dezordine.

Imediat ce ajunge la grădiniţă, copilul se apucă de o treabă uşoară, să zicem o activitate domestică; apoi renunţă la ea, pentru a alege dintre materialele didactice un obiect care îi este familiar pentru a repeta cu acesta exerciţii pe care le cunoaşte deja. Dar, după aceea, îl vedem obosit şi nesigur şi linia lui coboară sub linia de repaus. Acest aspect poate fi verificat nu

pentru un singur copil, ci pentru toată clasa. În acest caz, ce va spune o educatoare fără experienţă practică? Ar trage concluzia că aceşti copii, după ce au executat treburi casnice sau au lucrat cu materiale, au obosit, iar dacă atenţia lor s-a dispersat, nu este vina ei.

Dacă educatoarea este mai degrabă indulgentă şi cunoaşte preceptele psihologice despre care se vorbeşte atât, va crede, firesc, că micuţii au obosit şi au neapărată nevoie de odihnă după efortul făcut, aşa că trebuie să întrerupă lucrul. Ca să le ofere o schimbare de decor, îi poate duce în grădină. Acolo vor alerga şi vor striga pentru ca după aceea, când se întorc în clasă, să fie şi mai agitaţi ca înainte. Se vor încăpăţâna să schimbe mereu ocupaţiile şi această stare de „falsă oboseală" va persista.

Majoritatea educatoarelor va trage de aici o concluzie eronată: nu este adevărat că activitatea liber aleasă de copii le procură acestora plăcere şi satisfacţie! Este un fapt constatat că aceştia îşi aleg ocupaţia în mod liber, dar o practică numai o clipă, după care devin şi mai neliniştiţi. Educatoarele spun: am încercat totul, îi las să se odihnească, le schimb mediul, cu toate acestea, nu reuşesc nici să-i fac să lucreze, nici să-i fac să stea liniştiţi.

Desigur, aceste educatoare au studiat metoda *à la lettre*, dar nu au suficientă încredere şi, astfel, nu respectă libertatea copilului. Firesc, nu au putut să se desprindă total de ceea ce au învăţat în trecut; au încercat să intervină, să călăuzească şi tocmai prin aceasta au întrerupt dezvoltarea firească şi au distrus acolo unde voiau să construiască.

Dar dacă educatoarea respectă libertatea copilului şi are încredere în el, dacă are suficientă voinţă ca să uite pentru o clipă tot ceea ce a învăţat, tot ceea ce îi umple creierul, dacă este suficient de modestă pentru a nu considera că intervenţia ei este esenţială, dacă ştie să aştepte cu răbdare, va vedea curând că în copil se produce o schimbare totală. Acesta este

agitat deoarece caută ceva în adâncul conştiinţei sale şi nu s-a găsit încă pe sine.

Dar, imediat ce este posibil, după activitatea introductivă, începe alta mai dificilă decât prima; îi dedică acesteia toată atenţia, se adânceşte în ea şi i se consacră cu tot sufletul şi, în acelaşi timp, se eliberează de ceea ce îl înconjoară: iată ceea ce numim noi „munca grandioasă".

Firește, când a terminat, copilul părăsește obiectul care a jucat mai înainte rolul instrumentului concentrării sale. Dar întreaga înfățișare a copilului este diferită de cea a falsei oboseli. Dacă mai înainte părea obosit, acum fețișoara lui strălucește și exprimă o odihnă profundă: copilul pare animat de o forță nouă, ca și când ar fi străbătut de un torent de energie. Să recunoaștem faptul că ne aflăm în fața unui ciclu unic, închis al muncii, compus din două părți: prima parte este cea a pregătirii pure, simple, care îl direcționează pe copil spre muncă și netezește calea pentru cea de-a doua parte, adevărata „munca grandioasă".

După „munca grandioasă", copilul este odihnit, ba s-ar putea spune că de-abia acum se simte cu adevărat odihnit. Seninătatea lui radiantă și calmul lui ne anunță clar faptul că se află în posesia unui adevăr nou.

Într-adevăr, un astfel de copil nu prezintă niciun simptom de oboseală, ci mai degrabă semnele fiziologice ale unei forțe vitale debordante. La fel ne simțim și noi după o masă care ne-a satisfăcut sau după o baie. Chiar dacă și acestea din urmă sunt forme de muncă, sunt totuși foarte departe de a ne diminua energiile și ne ajută le reînnoirea lor. Reprezintă încă o formă de muncă psihică prin care se conferă forță spiritului. Pentru ca un copil să se poate odihni, trebuie să-i facem accesibilă „munca grandioasă".

Să reflectăm un moment: ce înseamnă de fapt „a se odihni"? Pentru noi, a ne odihni nu înseamnă a nu face nimic. Mușchii noștri nu se odihnesc dacă stăm imobili, ci mai degrabă dacă ne mișcăm în mod corespunzător. De aceea, vom găsi liniștea

într-o activitate intelectuală, aleasă în mod liber, care să dea forță spiritului nostru.

Este ceva la fel de misterios ca însăși viața. O educatoare nu este niciodată în măsură să spună: acestui copil i se potrivește această muncă sau acea muncă pentru a dobândi energie. Numai vocea vieții înseși poate alege munca de care copilul are cu adevărat nevoie. Este suficient ca educatoarea să respecte acest mister al muncii și să știe *să aștepte cu încredere.*

Un copil odihnit în felul acesta este mulțumit, este afabil, simte chiar nevoia să sporovăiască în mod confidențial cu educatoarea. Parcă i s-a deschis sufletul și se întoarce spre educatoare pentru că îi recunoaște superioritatea și îi cere ajutorul. Abia acum observă în lucrurile care îl înconjoară ceea ce mai înainte îi scăpase. Fără îndoială, a devenit mai bogat în interior și, din acest motiv, mai capabil de a recepta, în sufletul lui s-a consolidat dorința de a stabili legătura cu mediul lui. Pentru a putea profita de propriile energii, trebuie să știi să le culegi. O educatoare care dorește să transmită învățătură unui copil slab și prost hrănit din punct de vedere moral nu va găsi nicio posibilitate de comunicare cu acesta, nici încredere, nici ascultare. Dacă, cu toate acestea, acest lucru ar fi posibil, ar fi un proces imperfect și obținut cu multă trudă.

Toate acestea par ciudate, dar trebuie să recunoaștem faptul că îl tratăm în mod greșit pe copil. A te adresa cuiva cu încredere, a-l asculta nu sunt decât simptome exterioare ale unei necesități interioare. Vrem să-l învățăm pe copil să-și însușească aceste manifestări exterioare fără a-i da posibilitatea să-și dezvolte forțele intime și să devină stăpân pe sine.

Sarcina noastră este tocmai de a netezi calea pentru aceste forțe intime.

Cu cât se dezvoltă mai mult capacitatea de concentrare, cu atât apare mai frecvent această adâncire în activitate și se manifestă tot mai clar un fenomen nou: disciplina copilului. Educatoarele care au ajuns în acest punct cu metoda lor

educativă au adoptat expresii speciale. S-ar putea ca o educatoare s-o întrebe pe alta: „Cum mai merge clasa ta? A devenit deja ordonată?" Iar aceasta poate va răspunde: „Încă nu." Sau vom auzi observaţia următoare: „Îl mai ţii minte pe copilul acesta dezordonat? Acum este ordonat." Educatoarele care se înţeleg în felul acesta între ele ştiu tot ce se întâmplă. Restul vine de la sine.

Odată formată disciplina interioară a copilului, acesta este deja pe calea unei dezvoltări psihice fireşti. Copiii care au dobândit-o devin tot mai silitori, nu pot să stea fără să facă nimic. S-ar putea să nu stea degeaba nici chiar atunci când aşteaptă pe cineva. Sunt dispuşi în mod absolut să aibă activitate.

Cu cât avansează mai mult această dezvoltare, cu atât va fi mai scurtă perioada de falsă oboseală şi se va prelungi în schimb timpul de „calm" care urmează după muncă, în care copilul aplică ceea ce a învăţat.

Acest calm este de natură cu totul specială, este „o odihnă în activitate". Fără îndoială, continuă efortul interior, care nu mai are nicio legătură cu lumea exterioară. Copilul este liniştit înlăuntrul său, observă ceea ce îl înconjoară, receptează cele mai mici detalii, face tot felul de descoperiri.

Concentrarea cuprinde, aşadar, trei perioade: perioada pregătitoare, perioada de „muncă grandioasă", care este legată de un obiect al lumii exterioare, şi a treia perioadă care se desfăşoară numai în lumea interioară, intimă şi care îi oferă copilului bucurie şi limpezime. O rază a acestei limpezimi se reflectă şi asupra mediului înconjurător, astfel că micuţul observă ceea ce neglijase mai înainte.

Să mai facem încă o observaţie: copilul devine extraordinar de ascultător, îşi dezvoltă o răbdare aproape de neconceput. Şi un alt lucru care ne surprinde: nu ne-am preocupat să-l învăţăm ce înseamnă ascultarea, nici răbdarea!

Cine nu ştie să-şi ţină echilibrul nu îndrăzneşte să meargă şi să-şi mişte braţele de teamă să nu cadă: va merge înainte

numai clătinat. Dar dacă, după aceea învaţă să-şi ţină echilibrul, va fugi, va ţopăi, se va roti spre stânga şi spre dreapta. Acelaşi lucru este valabil şi pentru viaţa psihică. Cel care nu are sufletul echilibrat şi nu ştie să-şi adune gândurile, care nu este stăpân pe sine poate ceda în această stare spirituală în faţa voinţei altora fără a fi în pericol „să cadă"? Cum se poate supune voinţei altora cel care este incapabil să se supună propriei voinţe? Obedienţa nu este altceva decât un fel de dexteritate spirituală care trebuie să se sprijine pe echilibrul intern. Această obedienţă iese din fortăreaţă şi conţine şi cei mai buni germeni ai ceea ce numim „aclimatizare". Toţi biologii sunt de acord că este nevoie de un exces de robusteţe pentru a te adapta la un anumit mediu. Dar în ce constă această „adaptare la mediu" de care vorbesc biologii? Nu este decât un exces de forţă care permite unui individ să se conformeze în mod corespunzător unor anumite exigenţe ale lumii înconjurătoare şi să cultive mecanismele şi funcţiile care sunt cerute de aceasta. Dar înainte să fie puse în acţiune aceste forţe, înainte ca ele să poată provoca evenimente, trebuie să existe ca atare, nu numai atunci când sunt cerute de nevoile mediului. Şi grădinarul ştie foarte bine acest lucru: plantele de cultură sunt mai slabe decât cele sălbatice.

Aşadar, în primul rând este nevoie să fim puternici şi să avem un echilibru spiritual pentru a putea să ascultăm de alţii. Ca şi în natură, unde un organism robust se poate adapta la împrejurări, tot aşa un spirit puternic va fi obedient şi va şti să se adapteze la orice.

Este vorba, aşadar, de a-i da copilului posibilitatea de a se dezvolta liniştit, în conformitate cu legile naturii sale. În felul acesta, el va deveni puternic şi robust şi va face mai mult decât ceea ce nici nu îndrăznim să sperăm de la el.

Cât de frumos s-a dezvoltat copilul căruia i s-a dat posibilitatea să-şi exercite funcţiile esenţiale ale spiritului său (concentrarea) în pace şi în libertate! Tot restul a venit ca o

consecință: a dobândit stăpânire asupra trupului său, știe să-și călăuzească toate mișcările în funcție de voința sa, știe să se păzească singur. Vedem până unde a ajuns această stăpânire de sine din faptul că știe să stea în tăcere absolută. Stăpânirea de sine pe care o are este adesea superioară celei a adulților. Dar nu trebuie să uităm cum s-a realizat această dezvoltare și nici ce rol a jucat aici mediul.

Repet: nu mi-am formulat mai întâi aceste principii și apoi am adaptat la ele metoda mea educativă. S-a întâmplat exact invers: numai observarea atentă și directă a copiilor a căror libertate este respectată mi-a dezvăluit aceste legi ale vieții lor interioare, despre care ulterior am descoperit că au valabilitate universală. Copiii înșiși au fost aceia care au căutat drumul spre putere și l-au găsit cu un instinct sigur.

Mediul copilului

Biologia a constatat în repetate rânduri influența uriașă pe care o are mediul asupra ființelor vii. Teoriile materialiste ale evoluționismului îi atribuie în mare măsură până și facultatea de a acționa asupra vieții și asupra formei acestor ființe, transformându-le și producând mutații. Chiar dacă această ultimă teorie a fost abandonată de mai mulți oameni de știință, importanța cunoașterii mediului în care se dezvoltă viața animală și vegetală crește tot mai mult pe măsura aprofundării studiilor. Acest lucru se vede clar în special în operele lui Fabre[1] – ca să nu mai amintim de lucrările multor alți savanți –, care, studiind insectele, ne comunică cele mai recente descoperiri, adevărate revelații despre viața acestora, tocmai pentru că le-a observat în mediul lor natural. Așadar, este sigur că nu putem cunoaște bine nicio ființă vie decât dacă o observăm în mediul în care trăiește de obicei.

Dar dacă observăm omul, vedem că, în loc să se adapteze el la mediu, acesta încearcă să-și creeze un mediu mai potrivit pentru el. Omul trăiește într-un mediu social, în care acționează anumite forțe spirituale: raporturile dintre om și semenii lui. Aceste raporturi constituie viața socială. Omul care nu trăiește într-un mediu adaptat nu-și poate dezvolta în mod normal toate facultățile, nu-și poate scruta propriul suflet în profunzime pentru a învăța și pentru a se cunoaște.

Copilul nu are un mediu potrivit pentru el deoarece trăiește în lumea adulților. Această disproporție are anumite consecințe caracteristice pentru viața copilului de astăzi. Se pare că, din cauza diferenței de dimensiune dintre copil și obiectele care îl înconjoară, acesta nu știe cum să stabilească nicio

[1] Jean-Henri Fabre (1823-1915), om de știință, umanist, considerat precursor al etologiei. (*n. red.*)

relaţie între el şi obiecte şi că, în consecinţă, nu-şi poate realiza dezvoltarea firească.

Această disproporţie este vizibilă nu numai în diversitatea dimensiunilor, ci şi în agilitatea mai mică sau mai mare a mişcărilor. Să ne imaginăm un prestidigitator care reuşeşte să-şi îndeplinească cu dexteritate toate trucurile, dând dovadă de o extraordinară uşurinţă şi rapiditatea de mişcare. Acum, dacă aş încerca şi eu să-l imit, acesta mi-ar spune: „Dar ce vrei să faci?" pentru că, firește, nu voi fi în stare. Iar dacă aş vrea să încerc să repet încet trucurile lui, acesta şi-a pierde cu siguranţă răbdarea. Dar oare ne comportăm noi altfel faţă de copiii noştri?

Aş dori să dau tuturor mamelor un sfat cât se poate de simplu: „Lăsaţi-i pe copiii voştri de trei sau patru ani să se spele şi să se îmbrace singuri, lăsaţi-i să mănânce singuri, aşa cum le este lor mai comod!"

Dacă am fi nevoiţi să trăim o singură zi într-un mediu asemănător cu cel pe care îl pregătim pentru copiii noştri cred că am fi foarte nemulţumiţi. Va trebui să ne adunăm toate forţele, toate energiile în apărarea noastră, vom spune tot timpul: „Nu, lasă-mă în pace, nu vreau!" În cele din urmă, vom izbucni în plâns precum copiii, pentru că nu vom găsi alt mijloc de apărare. Iar mamele spun: „Ce copil capricios! Nu vrea să se scoale din pat, nu vrea să se culce la timp, nu spune altceva decât: Nu vreau! Nu vreau!"

Dar dacă în casă îi pregătim copilului un mediu potrivit dimensiunilor lui, puterilor lui, facultăţilor lui psihice, dacă după aceea îl vom lăsa să trăiască liber, vom face un pas mare către rezolvarea problemei educative în general, deoarece îi vom oferi copilului un mediu adecvat.

O „casă a copiilor" sau, dacă vrem, o şcoală, dacă o examinăm din acest punct de vedere, trebuie să aibă, aşa cum am spus deja, mobile şi echipamente confecţionate pe măsura copiilor, adaptate la forţele lor fizice, astfel încât ei să le poată

muta cu aceeaşi uşurinţă cu care mutăm noi mobilele acasă la noi.

Iată, aşadar, care sunt principiile fundamentale: mobilele trebuie să fie uşoare şi aşezate în aşa fel încât copilul să le poată transporta uşor; tablourile trebuie aşezate la o înălţime care să-i permită copilului să le observe cu uşurinţă. Conform aceluiaşi sistem trebuie să aranjăm toate obiectele, începând cu covoarele şi terminând cu vazele, farfuriile etc. Copilul trebuie să aibă posibilitatea să folosească tot ceea ce îi este necesar în casă, trebuie să poată executa toate muncile zilnice ale casei: să măture, să şteargă praful, să se spele, să se îmbrace etc.

Obiectele trebuie să fie solide şi atrăgătoare pentru ochii copilului; Casa Copiilor trebuie să fie frumoasă şi plăcută în toate trăsăturile ei caracteristice, căci frumuseţea invită la activitate şi la muncă. Şi adulţii îşi doresc locuinţe frumoase, care să le alimenteze dragostea pentru căminul familial. Aşa cum spuneam, există o relaţie matematică între frumuseţea mediului şi activitatea copilului. Va mătura cu mai multă plăcere cu o mătură frumoasă decât cu una urâtă.

Copiii intuiesc foarte bine aceste lucruri chiar şi singuri. O fetiţă de la Casa Copiilor organizată de noi la San Francisco s-a dus într-o zi să vadă una din şcolile obişnuite şi a observat imediat că băncile erau pline de praf. Atunci i-a spus profesoarei: „Ştiţi de ce copiii dumneavoastră nu şterg praful şi lasă totul în dezordine? Pentru că nu au cârpe de praf frumoase. Nici eu n-aş şterge praful cu astfel de cârpe." Mobilele din Casa Copiilor trebuie să fie lavabile. Poate credeţi că acesta e numai un precept de igienă. Adevăratul motiv este că mobilele le oferă copiilor ocazia de a lucra, iar copiilor le place să aibă grijă de ele. În felul acesta învaţă să fie atenţi, şterg petele şi se obişnuiesc, cu timpul, să fie răspunzători pentru curăţenie în mediul care îi înconjoară.

Multe persoane m-au sfătuit să pun discuri de cauciuc sub picioarele meselor ca să evit zgomotul, dar eu prefer zgomotul pe care îl provoacă orice mişcare bruscă. Se ştie că un copil nu

are mișcări regulate și coordonate și nu știe să se stăpânească; mușchii lui, în comparație cu ai noștri, efectuează mișcări dezordonate tocmai pentru că încă nu au învățat ce înseamnă ordinea și economia fizice.

În Casa Copiilor se vede ușor orice greșeală, orice mișcare grăbită: scaunul face crrr... masa face trrr... iar copilul își va spune: „așa nu e bine." Trebuie să existe și un anumit număr de obiecte fragile: pahare, farfurii, vaze etc. Sunt sigură că adulții vor exclama: „Cum? Să-i dai pe mână unui copil de patru ani pahare de sticlă!? Cu siguranță le va sparge!" În felul acesta, acordă mai multă importanță paharului decât copilului; un obiect ieftin pare mai prețios decât educarea mișcărilor copilului.

În casa care este a lui, copilul are tendința de a fi cât mai blând și mai atent și încearcă să-și supravegheze cât poate mai bine propriile mișcări. Astfel, pășește pe calea perfecțiunii fără să-și dea seama. O bucurie, o demnitate cu totul nouă pe care o observăm la el și este extrem de emoționantă, ne arată că această cale este pentru el firească și îi place. Căci, în fond, care este scopul unui copil de trei ani? Să crească. Se străduiește să devină om, să se perfecționeze și să facă tot ceea ce îl ajută în această perfecționare sau, cu alte cuvinte, încearcă să exerseze, pentru că exercițiul înseamnă dezvoltare. Dacă, de exemplu, copilul se bucură când se spală pe mâini, asta nu este atât din plăcerea de a se spăla, cât pentru efortul necesar efectuării acțiunii în sine, iar acțiunea înseamnă pentru el viață, originea tuturor eforturilor lui. Ce facem noi, de regulă, în fața acestei vieți care se dezvoltă și tinde să se perfecționeze prin efort și consumarea energiei? Adesea o împiedicăm cu toate forțele noastre să-și atingă scopul. În unele școli, de pildă, pupitrele și băncile sunt fixate în podea; copiii sunt foarte zglobii, se mișcă adesea fără grație, nu-și dau seama că în felul acesta ar putea răsturna băncile și pupitrele dacă nu ar fi fixate în podea. Astfel, obținem, desigur, ordine în școală, dar copiii nu vor dobândi ordine în mișcări. Dacă îi dați unui copil un pahar sau o farfurie de metal, le va arunca pe jos fără

ca acestea să se spargă și așa îi încurajați tendința spre distrugere. Încercăm deci să ascundem răul, să facem în așa fel încât acesta să nu se vadă, iar cel interesat nu-și poate da seama de greșelile lui. Copilul nu numai că va persista în greșelile lui, dar va fi frânat în dezvoltarea firească a vieții proprii.

Când dorește să facă ceva singur, copilul se străduiește și se consacră acelui lucru cu toate forțele. Îl vedem cât este de preocupat... și, dintr-odată, intervenim pentru a-l ajuta să ducă mai bine la bun sfârșit activitatea pe care a început-o.

Parcă auzim vocea care șoptește: „Vrei să te scoli singur, să te îmbraci, dar nu-ți face atâtea griji: eu sunt aici și pot să fac imediat ceea ce îți dorește inima."

Și copilul, căruia i-ai retezat elanul, devine mofturos; îi satisfacem capriciile și credem că în felul acesta facem bine.

Gândiți-vă puțin la ce s-ar întâmpla cu un copil care, în primii ani de viață ar fi închis într-o casă în care sunt obiecte care nu pot nici să se spargă, nici să se murdărească; într-o casă unde nu trebuie să exercite niciun fel de control asupra propriei persoane și nici să fie atent când umblă cu obiectele de uz comun: ar rămâne privat de multe experiențe necesare și viața lui ar fi sărăcită de anumite lucruri.

Există și copii pe care nimeni nu reușește să-i mulțumească vreodată: sunt întotdeauna nemulțumiți, se tăvălesc mereu pe jos, nu vor să se spele niciodată, părinții îi lasă și nu intervin. „Ce buni și răbdători sunt!" se spune de regulă despre acele persoane care suportă astfel de copii de dimineață până seara. Dar este aceasta o adevărată bunătate? Ce idee falsă despre bunătate!

Adevărata bunătate nu înseamnă să suportăm orice aberație, ci să încercăm să adoptăm atitudinea pentru a o evita; înseamnă să oferim copilului posibilitatea de a trăi în mod firesc.

Trebuie să-i oferim copilului ceea ce îi este necesar ca să trăiască; să înțelegem bine că este o ființă sărmană, care nu are nimic și să-i dăm tot ceea ce are nevoie; aceasta este bunătatea.

Să observăm puțin copilul în mediul lui propriu, pe care îl cere însăși firea lui. Vom vedea cum lucrează singur până la

perfecţiune. Drumul corect îi este arătat nu numai de obiectele cu care operează, ci şi de posibilitatea de a-şi da singur seama de greşelile proprii prin intermediul acestor obiecte.

Şi ce vom face noi?

Nimic.

Vom avea grijă să-i oferim ceea ce îi trebuie. Acum trebuie să ştim să ne stăpânim, să ne retragem deoparte şi să-l observăm, să-l urmărim chiar de la o anumită distanţă, fără să-l obosim cu intervenţia noastră, dar şi fără să-l abandonăm. Îl vom vedea aproape întotdeauna liniştit, mulţumit de el însuşi, ocupat cu o treabă care pare serioasă. Ce ne rămâne nouă de făcut altceva decât să-l observăm? În felul acesta se creează şcoala în care copiii se dezvoltă spontan prin activităţile lor, în timp ce educatoarea se limitează la un rol pasiv, adică exact inversul a ceea ce se întâmplă în şcolile obişnuite, unde educatoarea îşi asumă rolul activ, în timp ce copilul trebuie să rămână pasiv. Educatoarea trebuie să se limiteze tot mai mult la un rol de simplu observator pe măsură ce progresele copiilor cresc.

Şi aici vine momentul să vă relatez un episod foarte nostim petrecut într-o şcoală.

Portarul uitase să deschidă uşa şcolii şi copiii erau foarte nemulţumiţi pentru că nu puteau intra. Atunci, educatoarea le-a spus: „Copiii pot să intre pe fereastră, dar eu nu." Şi copiii au intrat toţi pe fereastră, iar educatoarea s-a mulţumit să-i supravegheze de afară.

Un mediu frumos, care să-i călăuzească pe copii şi să le ofere mijloacele necesare pentru a-şi exersa propriile facultăţi, poate permite educatoarei chiar să lipsească un timp; crearea unui astfel de mediu înseamnă deja un mare progres.

Am văzut că educaţia copilului s-a bazat până acum pe idei false, preconcepute şi greşite. Astăzi se încearcă promovarea altor idei, mai constructive, derivate din observarea imediată. Ţinând seama de succesul repurtat de metoda observării în toate domeniile, se poate deduce foarte uşor că aceasta va schimba chiar şi directivele pedagogiei.

Educaţia modernă, care îl observă pe copil înainte să rişte să vrea să-l educe, trebuie să pătrundă şi în familie şi să creeze acolo nu numai un copil nou, ci şi taţi şi mame noi.

Până în momentul de faţă, grija principală a părinţilor era să îndrepte greşelile copiilor, învăţându-i ceea ce li se părea lor că este bine şi drept, în primul rând prin exemplul personal, apoi cu sfaturi bune şi îndemnuri şi, dacă acestea nu erau suficiente, cu ţipete şi pedepse. Dar ar fi corect ca nimeni în familie să nu mai aibă dreptul de a adopta pedeapsa ca sistem educativ.

Acest drept face ca asupra părinţilor să apese două responsabilităţi imense: aceştia reprezintă – faţă de copiii neajutoraţi – o forţă şi o autoritate incontestabile; mai mult chiar, având această poziţie, au obligaţia de a fi tot timpul un exemplu. Tatăl şi mama ştiu foarte bine că fiii lor pot deveni buni sau răi datorită lor. Se spunea adesea că mama leagănă pe genunchii ei destinele patriei. Dar nici tatăl, nici mama nu sunt pregătiţi pentru această sarcină complicată. Chiar dacă mama, în tinereţe, a învăţat că numai prin exerciţiu şi răbdare reuşeşte să realizeze acţiunile cele mai simple, nu i-a trecut niciodată prin minte că acelaşi lucru este valabil şi pentru creşterea unui copil; tatăl a învăţat şi el în tinereţe o mulţime de lucruri, dar nu şi-a dat niciodată osteneala să reflecteze asupra modului de formare a unui caracter, nici nu şi-a bătut capul să observe un copil.

În consecinţă, această sarcină serioasă şi de mare răspundere este lăsată adesea şi în mod cu totul arbitrar pe seama

bunăvoinței sau a unor experiențe care între timp și-au pierdut valabilitatea, pentru că nu mai au sens.

Este oricum foarte dificil să devii dintr-odată un model de perfecțiune în așa fel încât să merite să fii imitat de copii. Cu atât mai mult cu cât, până la apariția acestei noi vieți inocente în familie, tatăl și mama se întreceau în a-și scoate în evidență defectele unul altuia. Ținând seama de defectele lor, admiteau că sunt ființe imperfecte. Dar, dintr-odată, s-au trezit în fața unei misiuni noi: aceea de a fi perfecți. Le revine misiunea de a-și educa copiii cu o autoritate conștientă, de a le corija defectele și de a-i îndrepta cu ajutorul pedepselor, dar mai ales cu exemplul convingător al perfecțiunii lor.

Aceasta creează o situație pe care nu ne pregătim s-o discutăm aici în detaliu, pentru că toată lumea cunoaște dificultățile și contradicțiile care sunt generate de viața împreună cu altcineva.

Să luăm, de exemplu, minciuna.

Una dintre sarcinile cele mai importante pe care și-o impune orice mamă bună este să-i învețe pe copiii ei să fie sinceri.

O mamă pe care o cunosc o învăța pe fetița ei să nu mintă niciodată, îi spunea că minciuna este un lucru urât și lăuda curajul și tăria de caracter a celui care este gata mai degrabă să sacrifice totul decât să comită un act atât de reprobabil. Se străduia s-o facă pe fetiță să înțeleagă foarte bine că de la o singură minciună poate duce la o serie întreagă de acțiuni condamnabile, care duc la tot ce este mai rău în lume și justifică adesea proverbul: „Cine fură azi un ou, mâine va fura un bou." Și accentua în special datoria celor bogați și de familie bună să-și mențină demnitatea ca să le dea un exemplu bun celor săraci, care nu pot fi atât de bine educați.

Dar într-o zi, doamna a primit un telefon: era invitată la un concert. Vorbind tare, a răspuns: „Ce păcat! Nu pot să ies în oraș! Am o durere de cap îngrozitoare!" Nu termină bine de vorbit că auzi un strigăt din camera alăturată. Îngrijorată că se întâmplase ceva, doamna a alergat și a găsit-o pe fetiță întinsă

pe jos, cu fața în mâini. „Ce s-a întâmplat, micuța mea?" a întrebat ea. „Mama a spus o minciună!" strigă fata.

Încrederea ei era profund zdruncinată. Între mamă și fiică s-a ridicat un zid. Ideile ei despre viața socială au devenit confuze, zona sacră fusese profanată.

Acea mamă care își dăduse atâta osteneală s-o obișnuiască pe fiica ei să fie sinceră nu se gândise la minciunile pe care le spunea ea însăși în fiecare zi.

Adesea, adulții care se străduiesc să cultive sinceritatea la copii îi înconjură apoi cu falsități care nu pot fi nici măcar considerate „minciuni convenționale", ci sunt deliberate și au drept scop înșelarea copilului. Poate că ar trebui să reconsiderăm în acest sens poveștile despre Moș Crăciun care aduce cadouri. Într-o zi, o mamă căreia îi displăcea profund faptul că își înșală copilul i-a spus adevărul fetiței ei; micuța a fost foarte dezamăgită și a rămas tristă o săptămână întreagă. Mama ei plângea atunci când îmi povestea această întâmplare.

Dar situația nu este întotdeauna așa de gravă. O altă mamă a făcut aceeași mărturisire copilului ei. Acesta a început să râdă: „O, mamă! Știam demult că Moș Crăciun nu există!" „Și de ce nu mi-ai spus?" „Păi, vedeam că îți face atâta plăcere..."

Așadar, de multe ori rolurile se inversează. Copiii sunt observatori foarte atenți, dar le este milă de părinți și le ascund adevărul ca să le facă o bucurie.

Mulți părinți cer ca fiii lor să se supună fără discuție ordinelor lor și în același timp vor să fie iubiți din toată inima. Și copiii sunt adesea profesorii părinților, deoarece gândurile lor sunt pure și de o justețe incredibilă.

Într-o seară, o mamă bună vru să-și trimită fiul la culcare. Dar el a rugat-o să-l lase să termine ceva început, însă mama nu a vrut să cedeze. Copilul s-a dus la culcare, dar mai târziu s-a trezit ca să-și termine lucrarea. Mama l-a surprins și l-a certat foarte aspru pentru că o înșelase. „Nu te-am înșelat", a răspuns

fiul, „dimpotrivă; ți-am spus dinainte că vreau să termin lucrarea asta!" Pentru a încheia discuția, mama i-a poruncit să-și ceară scuze. Dar fiul se încăpățâna să discute despre cuvântul „a înșela", la fel cum se încăpățânase mai înainte să nu-și lase lucrarea neterminată și a continuat să-i explice că nu înșelase pe nimeni și de acea nu avea de ce să-și ceară scuze. „Foarte bine", a spus mama, „văd foarte bine că nu mă iubești!" „Dar, mamă", a răspuns copilul, „te iubesc, dar nu pot să-ți cer scuze când văd că eu am dreptate!"

Nouă ni se pare că aici fiul vorbea ca un adult și mama ca un copil.

Încă un exemplu. Este vorba de un tată de familie. Un pastor protestant predica în fiecare duminică și fiica acestuia asista la predică. O dată a vorbit despre iubirea lui Christos față de oameni și a spus că toți oamenii sunt frați, că cei săraci și nefericiți ne amintesc de Iisus și că trebuie să-i iubim dacă vrem ca sufletul nostru să meargă spre mântuirea veșnică. Micuța, plecând de la biserică emoționată și plină de ardoare, a întâlnit în drum spre casă o fetiță sărmană, îmbrăcată în zdrențe, care i-a cerut de pomană.

Fetița a alergat în întâmpinarea ei, a îmbrățișat-o și a sărutat-o cu afecțiune. Părinții, înspăimântați, au luat-o repede și au dus-o de acolo pe fetița lor atât de curată și de bine îmbrăcată și au certat-o pentru nechibzuința ei. Ajunși acasă, au spălat-o bine cu apă caldă și i-au schimbat rochița. Din acel moment, fetița a ascultat predicile tatălui ei cu aceeași indiferență cu care se ascultă relatări neimportante care nu au nimic comun cu viața noastră.

Exemple ca acestea sunt nenumărate; ele sunt generate de relațiile greșite dintre părinți și copii sau, în general, dintre adulți și copii.

Disproporția dintre pretențiile noastre și incapacitatea noastră de a face față acestor pretenții ne pune în fața copiilor într-o poziție falsă și duce la conflicte continue, care, în cele din urmă, degenerează într-o adevărată luptă între părinți

și copii. Între ei se cască o prăpastie și nu mai reușesc să se înțeleagă. Firește că în lupta aceasta învinge cel mai puternic. Dar, adesea, adultul nu reușește să-l domine pe micul rival cu metodele de convingere, pentru simplul motiv că este de partea greșită a baricadei. În acest caz, părintele încearcă să rezolve situația recurgând la autoritate: îl obligă pe copil la obediență, dându-și aerul că el, adultul, este perfect. După ce obține această victorie, îi poruncește copilului să tacă și astfel „pacea" este asigurată! Dar, în același timp, copiii își pierd încrederea în părinți și renunță în relațiile cu ei la orice spontaneitate și nu le mai fac confidențe.

Nevoile lor cele mai imperative și mai profunde sunt astfel reprimate. Ulterior, se manifestă reacții caracteristice sau, din cauza adaptării la comportarea greșită a adulților, se nasc anumite tensiuni fizice, care pot degenera uneori în adevărate maladii. Aceste situații sunt considerate, în general, ca fiind trăsături de caracter ale copilului, când, de fapt, nu sunt decât reacții de apărare, ca de pildă timiditatea, minciuna conștientă, spusă pentru a ascunde ceva, ceea ce este o formă de lașitate. Chiar și teama, la fel ca și minciuna, este provocată de supunerea pasivă; iar aici consecințele sunt mai grave, deoarece generează în subconștient o confuzie de imagini și de sentimente. Aceasta apare la copiii cărora le-a lipsit posibilitatea unei dezvoltări interioare. La aceste rele mai trebuie să adăugăm și imitarea pasivă, care poate fi considerată mai mult o poartă de intrare pentru infecția morală decât un mijloc de perfecționare și de evoluție. Nu putem progresa observându-i pe alții, ci numai prin eforturile proprii. Dorințele reprimate în copil rămân ascunse, ca niște depozite putrede, în fundul unei ape stătătoare, și copilul nu este niciodată în măsură să le aprecieze corect, pentru că nu a avut niciodată ocazia să le stăpânească și nu poate nici măcar să le frâneze, deoarece nu a avut niciodată posibilitatea să le stăpânească: mereu prezente, îl atrag necontenit și îl seduc puțin câte puțin, printr-o curiozitate secretă. Adesea, adultul sufocă impulsul de a acționa care

este propriu copilului, îl împiedică să trăiască din plin, să facă ceva util, să se supună unor eforturi deosebite, îi blochează tendința de a-și dezvolta spiritul în conformitate cu legile firești. Drept urmare, activitatea copilului pornește pe drumuri greșite, se dedică unor scopuri inutile, jucăriilor și frivolităților care nu servesc la nimic. Un disconfort inconștient, care acționează paralizându-l sumbru, a obligat ființa destinată să învingă toate obstacolele din lume să cadă într-o inerție resemnată și în trândăvie.

Dacă retezați copilului aripile impulsului lui vesel și sănătos spre activitate, îi negați cea mai firească dintre expresiile vitale: munca. Fantezia lui nu se oprește asupra lucrurilor capabile să-l intereseze, ci rătăcește fără sens, încercând zadarnic să găsească un punct de sprijin firesc în lumea externă. Astfel ia naștere în copil – tocmai pentru că i se ascunde realitatea în toate aspectele ei – o formă de viață fantastică și maladivă care îl va atrage într-o lume cu totul ireală.

Dar sufletelul lui se opune și se apără în mod constant. Așa cum se întâmplă cu toți cei lipsiți de putere, această opoziție se manifestă din când în când prin crize nervoase, bosumflare, încăpățânare, lacrimi și spasme. Dacă este un copil sănătos, va găsi scăpare într-o serie de glume – dar un alt aspect este revolta nerăbdătoare și premeditată, care consumă nu numai energiile copilului, ci și pe cele ale altora, pe care îi enervează cu împunsături și obrăznicii pe care nu le poate imagina decât o fantezie fără ocupație, trândavă.

Apoi, acești mici revoltați care îi aduc la disperare pe profesori, învățători, personalul de serviciu și uneori chiar și pe prietenii de familie găsesc întotdeauna imitatori și mici adepți printre alți copii. De altfel, nici adultul nu s-ar comporta altfel față de un dușman care ar pătrunde în teritoriul lui sacru și ar îndrăzni să-și impună legea, fără a reuși însă să învingă viclenia celui învins și rămas fără putere.

Sistemul nervos al copilului suferă în această luptă, medicii încep să constate că, de fapt, cauza intimă a multor maladii

nervoase nu este alta decât constrângerea suferită în timpul copilăriei. Adesea, încă din copilărie apar simptome periculoase, precum insomnia, spaimele nocturne, tulburările de digestie, uneori chiar și bâlbâitul. Și toate aceste rele au o cauză unică.

Părinții fac în mod sincer tot ceea ce pot pentru a vindeca bolile nervoase ale copiilor și se străduiesc că le amelioreze defectele de caracter. Își consumă toate energiile pentru a remedia relele pe care le-au provocat ei înșiși și care vor persista și la vârsta adultă. Toate acestea se datorează oprimării care, învești mântată în iubire, trădează adevăratele nevoi ale copilului.

Să eliberăm sufletul oprimat al copilului! Ca prin farmec va dispărea din el orice rău, sau, oricum, toate relele provocate de oprimare. Vor rămâne numai defectele care depind de constituție. Imperfecțiunea umană va simți întotdeauna nevoia unei autorități care să ne învețe care este adevărul și să ne arate calea corectă ca să nu cădem în eroare.

Dar aici vom lua în considerare o altă latură a problemei. Dacă tinerii părinți trebuie să facă tot posibilul pentru a elibera de orice constrângeri sufletele copiilor lor, care sunt mai nevinovați și mai puri decât ei, libertatea educativă nu trebuie înțeleasă în sensul că nu este nevoie să se corecteze defectele în general. În acest caz i-am expune pe copii unor multiple consecințe din cauza lipsurilor lor și i-am lăsa pradă unor periculoase maladii morale. Nu dorim să vă oferim principii noi, ci doar să tragem concluzii noi pornind de la cele deja cunoscute. Și, mai ales, înainte de a le aplica, să ne gândim la ceea ce se întâmplă cu adevărat cu copilul și să facem în așa fel încât să-l mulțumim. Dar, pentru a atinge acest scop, este necesar să-i pregătim pe părinți.

În momentul de față, toate mamele cunosc tratamentele fizice care trebuie asigurate copiilor, regulile de alimentație, temperatura la care se dezvoltă cel mai bine, avantajele vieții

în aer liber, care contribuie la creşterea volumului de oxigen din plămâni etc.

Dar copilul nu este doar un mic animal care trebuie hrănit; el este chiar din momentul naşterii o fiinţă care are suflet şi, dacă vrem să veghem la binele lui, nu este suficient să-i satisfacem nevoile materiale: trebuie să-i deschidem drumul pentru dezvoltarea spirituală, trebuie chiar din prima zi să respectăm impulsurile sufletului său şi să ştim să le sprijinim.

Igiena corpului ne dă indicaţii precise cu privire la tratamentul copilului; igiena sufletului, care cuprinde un domeniu mult mai vast, trebuie s-o completeze.

Copilul nu are nevoie numai să mănânce. Bucuria lui în realizarea unor anumite mişcări pe care nimeni nu i le poate împiedica este pentru noi un semn al numeroaselor lui nevoi. În loc de a reprima această activitate, trebuie să-i dăm mijloacele adecvate pentru a o dezvolta.

Majoritatea jucăriilor moderne nu oferă stimulentele spirituale de care are nevoie copilul şi cred că în cele din urmă vor dispărea de tot. Să examinăm transformările lor din ultimii ani: încep să dobândească dimensiuni tot mai mari. Păpuşa este aşa de mare, încât ajunge aproape la înălţimea fetiţei şi, în mod proporţional, au crescut şi toate accesoriile păpuşii: patul, dulapul, farfuriile etc.

Şi fetiţa a fost fericită.

Dacă jucările mai cresc un pic, vor lua în stăpânire patul şi scaunele copilului. Atunci bucuria va fi maximă, dar ideea de jucărie va dispărea.

Fetiţa va găsi un mediu al ei şi va folosi chiar ea, poate cu o bucurie şi mai mare, lucrurile destinate păpuşii. Toate acele lucruri frumoase şi utile îi oferă o viaţă nouă – viaţa adevărată –, singura care o poate face fericită şi o ajută să crească în mod firesc.

Trebuie să-i oferi copilului un mediu care să fie numai al lui: o chiuvetă mică numai a lui; fotolii micuţe, un dulăpior

cu sertăraşe pe care să le poată deschide şi în care să fie obiecte obişnuite, pe care să le poată mânui; un pătuc în care să doarmă noaptea cu o cuvertură frumoasă pe care o va întinde deasupra şi o va netezi el singur. Un mediu în care copilul să poată trăi şi să se poată juca. Îl vom vedea atunci cum lucrează toată ziua cu mânuţele şi aşteaptă cu nerăbdare momentul când se va dezbrăca singur şi se va culca singur în pătuţul lui. Va şterge praful de pe mobile, le va pune la locul lor, va avea grijă să mănânce bine, se va îmbrăca singur; va fi blând şi liniştit, fără lacrimi, fără ţipete, fără mofturi; afectuos şi ascultător.

Educaţia nouă nu constă numai în pregătirea unui mediu adaptat pentru copil şi în recunoaşterea faptului că acesta iubeşte activitatea şi ordinea; este necesar să-l observăm ca să recunoaştem manifestările spiritului său pe cale să înflorească. Viaţa nouă este o viaţă a spiritului care nu renunţă la ceea ce s-a realizat până acum în privinţa sănătăţii trupului, dar care îşi însuşeşte toate acestea pentru a face noi progrese. Firește, momentul psihologic rămâne pentru noi de maximă importanţă; acesta este secretul noii educaţii. Voi încerca să enumăr principiile care îi pot servi mamei pentru a găsi calea cea mai corectă.

Cel mai important lucru este *să respectăm toate formele de activitate raţională ale copilului şi să încercăm să-l înţelegem*.

De obicei, ne scapă complet exprimările vieţii copilului care ne indică puterea internă, cea care îl împinge spre dezvoltarea energiilor sale în toate domeniile. Când vorbim despre „activitatea copilului", ne gândim la un anumit fapt particular observat, poate tocmai pentru că ne-a atras atenţia în modul cel mai negativ. Poate că a fost vorba de o reacţie greşită, de o deviaţie psihică produsă de lipsa de exerciţiu sau de explozia unei energii reprimate prea mult timp. Semnele adevăratei activităţi a copiilor sunt uşor de descoperit: trebuie să credem

în tot binele care stă ascuns în copil şi să fim gata să-l recunoaştem cu grijă şi cu dragoste; numai aşa vom fi în măsură să ştim să-l apreciem la adevărata lui valoare. Părinţii trebuie să se pregătească în felul acesta dacă vor să ajungă mai apoi la o înţelegere corectă a manifestărilor fireşti.

Iată câteva observaţii ce reies din observarea vieţii copilului în familie.

Mai întâi, voi vorbi despre o fetiţă de trei luni, mică fiinţă în pragul vieţii. Această fetiţă tocmai îşi descoperise mânuţele şi făcea eforturi să le observe bine, dar braţele ei erau prea scurte şi, ca să-şi vadă mâinile, trebuia să-şi mişte privirea destul de mult. Iată aşadar că era în stare să facă un efort destul de mare. Erau o mulţime de lucruri în jurul ei, dar pe ea o interesau numai mânuţele. Eforturile ei erau expresia unui instinct care îşi sacrifica propria comoditate pentru a-şi satisface o curiozitate interioară.

Mai târziu, i-au dat fetiţei ceva să ţină în mână, să atingă. Ţinea obiectul cu indiferenţă, aparent, acel obiect nu o interesa. A deschis mânuţa şi l-a lăsat să cadă fără să-i pese de el. Dar feţişoara ei dobândea întotdeauna o expresie inteligentă atunci când făcea efortul să apuce ceva cu mânuţele – obiecte de aproape sau de departe –, chiar şi atunci când nu reuşea. Se uita la mânuţele ei cu un aer întrebător, de parcă ar fi spus: „Cum se face că uneori reuşesc să le apuc şi altă dată nu?" Este clar că problema funcţiunii mâinii îi atrăsese atenţia. Când micuţa a împlinit şase luni, i-au dat un clopoţel de argint. I l-au pus în mână şi au ajutat-o să-l mişte ca să sune. După câteva minute, fetiţa l-a lăsat să cadă. L-au luat şi i l-au dat din nou şi tot aşa de mai multe ori.

Se părea că scopul fetiţei era să lase clopoţelul să cadă şi să-l primească după aceea înapoi imediat. Într-o zi, în timp ce îl ţinea încă în mână, a început să deschidă mâna, dar nu toată de la început aşa cum făcea până atunci, ci numai câte un deget. În cele din urmă l-a deschis şi pe ultimul şi clopoţelul a căzut pe jos. A refăcut mişcarea şi a continuat să-şi privească

degetele cu mai multă atenţie. Ceea ce o interesa era evident nu sunetul clopoţelului, ci jocul, „funcţia" degetelor care ştiau să ţină obiectul, iar această observaţie îi făcea plăcere. Mai întâi, fetiţa îşi forţase ochii într-o poziţie incomodă ca să-şi poată observa mâna, acum îi studia modul de funcţionare. Mama înţeleaptă se limita să culeagă cu răbdare clopoţelul de pe jos şi să i-l restituie. Lua parte astfel la activitatea fetiţei şi înţelegea marea importanţă pe care o avea pentru ea repetarea acestui exerciţiu.

Este un fapt mărunt care explică nevoile cele mai simple ale unui copil începând de la cea mai fragedă vârstă. Dar dacă aceeaşi fetiţă nu ar fi fost bine observată, poate că i s-ar fi înfăşat mâinile, împiedicând-o astfel să privească peste cap. Sau poate că i s-ar fi luat clopoţelul pentru că îl arunca mereu pe jos şi tot ceea ce am descris ar fi trecut neobservat. Ar fi fost îndepărtat astfel un mijloc foarte adecvat şi firesc pentru dezvoltarea inteligenţei fetiţei. În loc să se bucure de el, poate că fetiţa ar fi izbucnit în plâns; acel plâns aparent fără motiv de care nouă nu ne pasă şi care încă de la naştere aşterne un văl de neînţelegere între noi şi sufletul copilului.

Poate că mulţi dintre cititori se îndoiesc de faptul că cei mici au o astfel de viaţă interioară. Desigur, trebuie să învăţăm să înţelegem limbajul sufletului care se formează, ca orice alt limbaj, dacă se doreşte cunoaşterea nevoilor celor mai mici fiinţe şi să ne convingem de importanţa lor pentru viaţa care se dezvoltă. Respectul pentru libertatea copilului înseamnă să-l ajutăm în eforturile lui de a creşte.

Un alt caz. Un copil de aproximativ un an privea într-o zi pozele pe care i le pregătise mama înainte să se nască. Micuţul săruta figurile copiilor şi era atras în special de figurile cele mai mici. Ştia să distingă şi imaginile florilor şi le apropia de faţă, prefăcându-se că le miroase. Era clar că ştie cum trebuie să se comporte cu florile şi cu copiii.

Unii dintre cei de faţă au găsit că micuţul avea o graţie inimitabilă şi au început să râdă şi să-l pună să sărute şi să

miroasă o mulțime de obiecte, râzând de manifestările lui, care lor li se păreau nostime și cărora nu le atașau nicio semnificație. I-au dat culori să miroasă și perne să sărute, dar micuțul a devenit confuz și de pe chipul lui a dispărut expresia atentă și inteligentă care îl făcea atât de frumos mai înainte. Mai înainte fusese atât de fericit că știe să distingă lucrurile unul de altul și să explice activitatea corespunzătoare acestora: era o achiziție nouă și importantă a inteligenței lui, această ocupație rațională îl făcea nespus de fericit. Dar nu avea încă forța interioară de a se apăra de intervențiile brutale ale adulților. Și așa a ajuns să miroasă și să sărute totul, fără nicio deosebire, râzând când vedea că cei care îl înconjoară râd, după ce îi închiseseră calea spre evoluția independentă.

De câte ori facem lucruri asemănătoare cu copiii noștri fără să ne dăm seama! Le sufocăm instinctele naturale și le provocăm în anumite cazuri o agitație disperată, până când apar „lacrimile fără motiv", lacrimi ale copiilor de care nouă, ca niște nevăzători ce suntem, nu ne pasă, după cum nu dăm atenție nici unui surâs fericit care izvorăște dintr-o necesitate spirituală satisfăcută. Iar acest lucru se întâmplă chiar de la începutul vieții, când impresiile sunt deosebit de delicate și apar primele impulsuri timide ale sufletului omenesc. Din acest moment începe lupta extenuantă dintre adult și copil.

Legănăm copilul, îl adormim... și nu auzim sufletul care strigă după ajutor!

Dar dacă, dimpotrivă, copilul este înțeles, vom vedea imediat că nu-i mai este așa de des somn. Ochii sunt vii și inteligenți, apar la el primele manifestări de sociabilitate. Caută ajutor și se adresează celui care poate să i-l dea. Auzim adesea că se spune: copilul mic nu-și iubește mama, ci sânul care îl hrănește, așa cum îi iubește pe cei care îi oferă bunătăți. Nu: chiar de la primii lui pași în viață, îi iubește pe cei care îl ajută să-și perfecționeze spiritul.

Este evident că toți copiii caută compania celor mari și se străduiesc în orice chip să ia parte la viața acestora. Copilul nu

este mulțumit cu adevărat decât atunci când poate să stea la masa comună sau să se încălzească la focul din cămin împreună cu ceilalți membri ai familiei.

Vocile omenești care vorbesc calm și pașnic sunt, firește, cea mai frumoasă muzică pentru urechea lui. Natura le oferă acest mijloc pentru a-i învăța să vorbească.

Al doilea principiu este acesta: *trebuie să sprijinim cât mai mult dorința de activitate a copilului; nu să-l servim, ci să-l educăm să fie independent.*

Până acum, primele cuvinte și primii pași au contat aproape întotdeauna ca repere vizibile și aproape simbolice în dezvoltarea copilului și au fost considerate primele progrese fundamentale. Primele cuvinte implică dezvoltarea limbajului, primii pași progresul statului în picioare și al mersului. De aceea, sunt evenimente foarte importante în familie și o mamă înțeleaptă va consemna datele respective în jurnalul său.

Dar mersul și vorbitul sunt achiziții destul de dificile. Este nevoie de multe eforturi înainte ca un copil să reușească să-și țină în echilibru trupșorul îndesat și capul mare și să se sprijine pe piciorușele lui scurte; iar cuvântul este un mijloc de exprimare destul de complex. Evident că aceste două succese nu pot fi primele din viața copilului. Intelectul său și simțul echilibrului trebuie să fi parcurs deja un drum lung, cuvântul și mersul vertical nu sunt decât momentele cele mai vizibile. Dar drumul care a fost parcurs pentru a se ajunge aici merită toată atenția noastră.

Copilul se dezvoltă în mod natural, dar tocmai de aceea are nevoie de multe exerciții. Dacă îi lipsește exercițiul, inteligența lui rămâne la un nivel inferior. Aș spune chiar că există un fel de pauză în dezvoltarea acelor copii care au fost de mici sprijiniți și călăuziți.

Cine nu știe să respecte manifestările celor mici chiar de la primele feluri de mâncare după diversificare, le bagă cu brutalitate lingura în gură. În schimb, dacă micuțul este așezat la

măsuța lui și i se lasă suficient timp să mănânce, vom vedea curând cum mânuța lui începe să ducă singură lingura la gură.

Firește, este o sarcină dificilă pentru mamă și cere multă răbdare și dragoste; mama trebuie să hrănească în același timp și trupul, și spiritul, dar spiritul trebuie să aibă prioritate. Trebuie ca aceasta să renunțe pentru moment la concepțiile ei, absolut lăudabile, firește, despre curățenie, deoarece în acest caz acestea au o valoare secundară. Copilul care începe să mănânce nu știe să facă bine lucrul acesta, desigur, și se murdărește foarte tare. Ei bine, sacrificăm curățenia în fața dorinței corecte de activitate. Pe parcursul dezvoltării sale, copilul își va perfecționa mișcările și va mânca fără să se mai murdărească. Curățenia, atunci când este obținută în felul acesta, reprezintă un progres real, un triumf pentru spiritul copilului.

Efortul de voință de care este în stare copilul se demonstrează printr-o serie de exerciții raționale pe care le îndeplinește în mod continuu. Înainte de a vorbi, înainte de a merge – deja la sfârșitul primului an de viață – începe să acționeze ca și când ar asculta de o voce interioară. Încercările lui de a mânca singur mânuind lingura sunt emoționante: nu reușește să ducă la gură hrana pe care o dorește, dar, cu toate acestea, deși îi este foame, îi respinge pe toți cei care vor să-l ajute. Numai după ce și-a satisfăcut nevoia de acțiune acceptă ajutorul mamei. Este îngrozitor de murdar, dar fețișoara lui strălucește de mulțumire și de inteligență. Acum, pentru că eforturile lui au reușit, se lasă hrănit zâmbind. Iar noi vedem, uimiți, că un copil educat în acest mod reușește, chiar de la sfârșitul primului an de viață, să mănânce și să se servească singur. Încă nu știe să vorbească, dar înțelege foarte bine ceea ce i se spune și încearcă să răspundă cu acțiunile lui cuvintelor noastre.

Aceste acțiuni ale copilului, care sunt ceva firesc, ne lasă impresia unei inteligențe precoce. Îi spunem: „Șterge-te pe mâini!" Iar el face întocmai. La fel, atunci când îl invităm să

ia de pe jos un obiect și să-l șteargă de praf, execută imediat comanda cu mult zel.

Într-o zi, eram cu un copil de un an care abia începuse să meargă, undeva la țară pe un drum pietros. Primul meu impuls a fost să-l iau de mână, dar m-am abținut și am încercat să-l îndrum numai din cuvinte: „Mergi pe partea asta!" și „Fii atent, aici e o piatră!" – „Fii atent aici!" Copilul asculta tot cu un fel de seriozitate veselă și făcea ce îi spuneam. Nu a căzut niciodată, nici nu s-a lovit. L-am călăuzit pas cu pas, cu murmurul calm al vocii mele și el mă asculta atent și se bucura că poate să îndeplinească o acțiune rațională, să înțeleagă cuvintele mele și să reacționeze la ele cu mișcările lui. Să îndrume copilul în acest fel: iată care este adevărata misiune a mamei.

Adevăratul ajutor nu trebuie să fie acordat pentru lucruri inutile sau arbitrare: trebuie să corespundă cu eforturile sufletului de copil. Punctul de plecare trebuie să fie înțelegerea firii copilului și respectul pentru toate formele activității lui instinctive.

Al treilea principiu: *întrucât copilul este deosebit de sensibil, mai mult decât se crede, la influențele exterioare, trebuie să fim foarte precauți în raporturile noastre cu el.*

Dacă nu avem suficientă experiență sau suficientă iubire pentru a putea distinge toate expresiile fine și delicate ale vieții copilului, dacă nu știm să le respectăm, ne vom da seama de aceasta numai atunci când el se va manifesta prin violență; iar în acel moment ajutorul nostru se va dovedi tardiv. Ne dăm seama că nu am satisfăcut o nevoie a copilului atunci când lacrimile lui ne semnalează acest lucru și ne grăbim să-l consolăm pe micul nefericit.

Alți părinți au principii pedagogice diferite: nu se preocupă de lacrimile copiilor lor pentru că știu din experiență că aceștia încetează să mai plângă și se liniștesc singuri. Dacă intervenim cu mângâierile noastre ca să-i consolăm, spun aceștia, copiii

devin râzgâiați, se vor obișnui să plângă pentru a fi alintați și astfel părinții devin sclavii lor.

Acestora trebuie să le răspundem în felul următor: toate lacrimile care, aparent, nu au motiv, încep înainte să se poată spune că micuțul s-a obișnuit cu mângâierile noastre. Ele indică numai o spaimă reală din sufletul copilului. Pentru a-și construi viața interioară, copilul are nevoie de calm și de seninătate; noi însă îl tulburăm cu intervenția noastră continuă și brutală. Mai mult chiar, el este bombardat cu o mare cantitate de impulsuri dezordonate, care adesea se succed cu o asemenea rapiditate că nu are timp să le perceapă. Iar copilul plânge la fel ca atunci când îi lipsește hrana sau când a mâncat prea mult și simte primele tulburări ale unei digestii dificile.

Chiar dacă mângâiem copilul sau îl lăsăm să-și usuce singur lacrimile, trecem cu vederea lucrul de care are nevoie cu adevărat. Cauza esențială a acestui plâns ne scapă, pentru că este prea subtilă – aceasta este adevărata explicație.

Elena, o fetiță care nu avea încă un an, spunea adesea un cuvânt în dialectul catalan: „pupa", care înseamnă „rău". Dar nu plângea niciodată fără un motiv evident. Am observat curând că spunea „rău" atunci când ceva o impresiona în mod neplăcut: se lovea de un obiect dur, îi era frig, trecea cu mâna peste o suprafață rugoasă. Era clar că dorește să se facă înțeleasă de cei din jur. Aceștia îi răspundeau cu un cuvânt de compasiune și îi dădeau o sărutare pe degețelul pe care îl întindea parcă pentru a arăta unde se lovise. Fetița privea atentă ceea ce i se făcea și, mulțumită, spunea: „Rău nu", adică răul a dispărut, nu mai este nevoie să mă consolați. În felul acesta observa cu atenție propriile impresii și pe cele ale mediului înconjurător. Nu era un copil râzgâiat, pentru că nu era copleșită cu mângâieri și se bucura de ele numai atât timp cât erau necesare. Dar reacția noastră la impresiile ei o ajuta să-și clarifice observațiile și să-și dezvolte instinctul social. De asemenea, îi servea și ca mijloc de control și de sprijin în

primele experiențe ale vieții. Sensibilitatea fină și autentică a firii sale se dezvolta în mod normal. Nu i se spunea: „Nu-i nimic", atunci când încerca un sentiment neplăcut: acceptau impresia ei și încercau s-o consoleze cu tandrețe, fără a acorda însă o importanță exagerată întâmplării. Să-i spui unui copil care se simte rău: „Nu-i nimic!" înseamnă să-l derutezi, pentru că îi negi impresia, în timp ce el caută la noi confirmarea. În schimb, participarea noastră îi dă curaj să facă și alte experiențe și, în același timp, îi demonstrează cum trebuie să reacționeze la durerile altora. Nu se neagă, nu se vorbește prea mult despre ele, nu se caută cauza primară; o vorbă tandră și afectuoasă este unicul răspuns care trebuie să fie spus ca alinare. Făcând așa, copilul va putea continua apoi singur, în mod liber, observațiile și experiențele și dezvoltarea sa fizică va profita foarte mult de aceasta.

Micuța Elena nu era o plângăcioasă; dacă se lovea, repeta cuvântul „rău" și voia să fie consolată, dar nu plângea niciodată. Când, o dată, s-a îmbolnăvit, îi repeta întruna mamei: „Rău, nu!", ca și când acest lucru ar fi consolat-o. În cazul ei, capacitatea de a suporta durerile fizice era superioară vârstei. Avea o înțelegere ordonată a senzațiilor și își suporta micile dureri ca o persoană adultă.

Adesea, copiii mici plâng cu disperare când îi văd suferind pe cei din jurul lor. Și micuța Elena, și micul Lorenzo erau foarte sensibili în această privință. Dacă bona lor se prefăcea că plânge sau dacă tatăl se prefăcea că îl bate pe unul din prietenii lui, copiii începeau să plângă. Dacă cineva plângea din vreun motiv oarecare, micuța alerga imediat la el și îl săruta cu tandrețe. Dar imediat după aceea spunea: „Rău, nu!" ca și când ar fi vrut să spună: „Acum totul e bine, nu mai vorbim despre asta!" Încă nu știa să vorbească, dar câtă claritate și câtă fermitate! Lorenzo mergea chiar mai departe. Îl dojenea curajos pe tatăl lui. Dacă tatăl făcea un gest brusc sau îl împingea la o parte pe micuțul lui, acesta nu plângea, dar se așeza în fața lui

foarte serios şi îi spunea pe un ton de reproş: „Tati, tati!" ca şi când ar fi vrut să spună: „Nu se face aşa cu mine!"

Într-o zi, Lorenzo era în pătuţul lui şi voia să doarmă; tatăl era alături şi vorbea tare cu alte persoane. Lorenzo s-a ridicat în şezut şi a strigat: „Tati!" Admonestat astfel, tatăl a tăcut; Lorenzo, mulţumit, s-a culcat la loc şi a adormit. Aceasta mi-a amintit o mică întâmplare petrecută când Elena era deja mai mare şi avea vreo trei ani. Mătuşa îi arăta tăbliţele colorate care fac parte din materialul meu didactic. Una dintre acestea a căzut pe jos şi s-a spart. Mătuşa a profitat de ocazie şi i-a spus: „Vezi, trebuie să fii foarte atentă cu aceste tăbliţe." „Atunci să fii atentă şi nu le lăsa să cadă!" a spus Elena. Exact aşa este: copiii îi judecă şi în dojenesc pe adulţi, iar dacă aceştia îi reprimă atunci când copiii deţin un motiv adevărat, sentimentul lor de justiţie se deteriorează sau porneşte pe un drum fals.

Nu trebuie să părem perfecţi în ochii copiilor; dar este necesar să ne recunoaştem defectele şi să acceptăm cu răbdare observaţiile lor corecte. Dacă recunoaştem acest principiu, vom putea chiar să ne scuzăm în faţa copilului atunci când am făcut ceva nedrept.

„Fetiţa mea", a spus într-o zi mătuşa Elenei, „am fost nepoliticoasă cu tine în această dimineaţă, iar tu nu meritai acest lucru: eram prost dispusă!" „Dar, dragă mătuşică", a spus fetiţa îmbrăţişând-o, „ştii că te iubesc mult, aşa de mult!"

Datoria noastră nu este să fim un exemplu de perfecţiune pentru copil, pentru că, în ochii lui, vom avea întotdeauna defecte. Dar, adesea, el vede mai clar decât noi şi ne poate ajuta să ne recunoaştem defectele şi să le îndreptăm.

Premisa unei dezvoltări şi formări libere şi armonioase a forţelor înmugurite ale copilului este observarea atentă a tuturor expresiilor sufletului de copil. Trebuie să facem în aşa fel încât copilul să fie liber să-şi poată manifesta nevoile şi să-i garantăm toate mijloacele exterioare pentru progres.

Copilul simte profund şi cu tandreţe fiecare expresie de viaţă şi cere să fie foarte iubit şi înţeles. Prima lui sarcină este să-şi formeze viaţa interioară şi, în acest scop, foloseşte din primele zile ale existenţei cel mai minunat instrument pe care Dumnezeu l-a dat omului: inteligenţa.

NOUA EDUCATOARE

Convingerea fermă că există stimuli capabili să trezească în copil activități spirituale formează baza sistemului nostru educativ. Nu trebuie totuși să ne punem speranțe absolute în acești stimuli.

Eficiența lor mai mică sau mai mare depinde de educatoare și de modul în care este prezentat copiilor materialul didactic. Dacă educatoarea știe să facă aceste obiecte atrăgătoare pentru copii, lecțiile ei vor fi eficiente, la fel ca și materialele. Prin lecția educatoarei înțelegem capacitatea ei specială de a prezenta copiilor anumite materiale și de a-i învăța cum să le folosească.

Cei care studiază metoda noastră se ocupă mult de tot ceea ce se referă la educatoare și la felul în care predă aceasta. Este interesant să facem o comparație între lecțiile de la grădinițele noastre și cele de la alte grădinițe, unde se predă după metoda tradițională.

În lecția noastră, partea esențială a activității este lăsată la inițiativa copilului. Când copilul a ajuns la vârsta la care poate executa acțiuni raționale, este în măsură să-și continue singur educația, repetând după voința sa exercițiile în măsură să-i exerseze rațiunea; efectuează astfel o activitate cu adevărat independentă, care îi aparține numai lui și în care educatoarea nu trebuie să intervină. Sarcina ei se limitează la prezentarea materialelor. Este suficient să arate cum se folosesc, apoi poate să-i lase pe copii să lucreze singuri; deoarece scopul nostru nu este doar să transmitem cunoștințe, ci și să trezim și să dezvoltăm forțele spirituale.

Numărul acestor lecții trebuie să fie foarte mare, deoarece copilul ignoră utilizarea tuturor obiectelor care îl înconjoară și nu le poate ghici singur. De aceea așteaptă ca educatoarea să-i arate cum se folosesc. Multe educatoare m-au întrebat:

„Așadar, este suficient să oferim obiectele cu blândețe?" Nu, nu este suficient, pentru că lucrul cel mai important este felul în care sunt folosite. Să luăm, de pildă, tacâmurile. Noi cunoaștem cu toții foarte bine utilizarea lor, dar dacă un chinez, care nu știe cum se folosesc, le-ar vedea pe masa noastră, ar fi mirat, le-ar trece dintr-o mână în alta, până când ne-ar vedea pe vreunul dintre noi mânuindu-le.

Astfel, educatoarea „predă o lecție" de fiecare dată când așează cuburile după mărime, unul peste altul, ca să construiască un fel de turn, pe care apoi îl dărâmă; când scoate cilindrii din lăcașurile lor, îi amestecă și apoi îi pune la loc sau atunci când întinde pe jos un covoraș pentru un joc. Aceste lecții pot să pară ciudate, pentru că se desfășoară aproape în tăcere, în timp ce, de regulă, când vorbim despre lecții, ne gândim la explicații orale, chiar la un mic discurs. Dar această predare fără cuvinte este o adevărată „lecție". Copilului i se arată cum trebuie să stea, cum trebuie să se ridice, cum trebuie să ducă un scăunel sau un pahar cu apă, cum să se miște ușor și sigur. Nu reprezintă acestea tot atâtea lecții? Chiar și „tăcerea" este o lecție. Cu acest exercițiu îi învățăm pe copii să stea nemișcați și îi obișnuim să-și păstreze această poziție până când o voce ușoară le șoptește numele. Călăuzim atenția lor spre micile mișcări ale corpului și astfel îi ajutăm să le comande perfect. Educatoarea nu va tulbura niciodată acest calm cu cuvintele, ci va recurge numai la siguranța ei calmă. Astfel, putem spune într-un anumit sens că „lecția de liniște" este un simbol al noului tip de învățare. În acest fel se învață totul, chiar și lucruri despre care, de regulă, se crede că nu pot fi transmise decât cu ajutorul cuvântului.

În școlile noastre, mediul însuși este cel care dă lecții copilului. Educatoarea nu trebuie decât să-l pună pe copil în legătură directă cu mediul, arătându-i cum se utilizează diferitele obiecte.

În cazul altor metode, acest lucru nu se întâmplă niciodată. Se aud numai comenzi. De exemplu, educatoarea îi spune unui

copil: „Stai liniștit!" sau „Fii cuminte!", iar acestea ar trebui să fie cuvinte educative! Dimpotrivă, noi nu credem în puterea educativă a cuvântului rostit independent și a comenzii, ci încercăm cu mare grijă, aproape fără ca elevul să-și dea seama, să-l călăuzim în activitatea lui firească. Copilul ne demonstrează succesul eforturilor noastre, dobândind capacități noi și perfecționându-le prin exerciții asidue, făcute din proprie inițiativă. Ascultarea unei comenzi presupune deja o personalitate formată. Cu alte cuvinte, copilul trebuie să fi dobândit deja facultatea de a putea reacționa așa cum vrem noi. De aceea, trebuie să-l determinăm să exerseze obediența, dar acest lucru nu se va obține niciodată numai cu ajutorul comenzilor. De câte ori o auzim pe profesoara de pian spunând: „Ține degetele bine!" fără a-i arăta elevului cum trebuie să le țină! Iar când copilul le va pune tot incorect, profesoara va repeta observația și elevul va continua să aibă o poziție incorectă pe claviatură.

Comanda trebuie să fie precedată de ceva mai important: în dezvoltarea sufletului copilului trebuie să fie deja formată o anumită ordine care să-l facă pe copil capabil de a se supune adultului și de a asculta de el. La această stare copilul ajunge singur, exersând asiduu. Înainte de aceasta nu ne putem gândi să-l putem călăuzi. Cât despre învățăturile transmise pe cale orală, acestea vor veni mult mai târziu.

Desigur, și cuvântul trebuie învățat. Iar aceasta ne conduce la o învățare care se referă la vocabularul copilului și la modul lui de a se exprima.

De regulă, educatoarele fără experiență acordă mare importanță predării și cred că au făcut tot ce se putea face atunci când au prezentat materialul în modul cel mai convenabil. În realitate, sarcina educatoarei este mult mai importantă. Ea trebuie să călăuzească dezvoltarea copilului, iar observarea copilului nu trebuie să se limiteze în cazul ei la scopul de a învăța să-l cunoască. Toate observațiile trebuie făcute cu scopul (și își găsesc numai în asta justificarea) de a putea să-i ajute pe copii.

Misiunea „noii educatoare" este destul de dificilă. Aș dori să reamintesc principiile care o pot ajuta. În primul rând, trebuie să fie capabilă să-și dea seama când copilul și-a concentrat atenția la ceva anume. Când copilul este ocupat cu „munca sa grandioasă", educatoarea trebuie să-i respecte concentrarea și nu trebuie să-l deranjeze nici cu laude, nici cu corecturi. Unele educatoare și-au însușit în mod superficial acest principiu. Odată distribuite materialele, se retrag și păstrează tăcere, indiferent ce s-ar întâmpla. De aici rezultă o mare dezordine în clasă. Respectul pentru activitatea copilului exprimat prin „neintervenție" este justificat numai atunci când în viața lui a intervenit deja un fenomen fundamental: adică atunci când el a dobândit facultatea de a-și concentra toată atenția asupra unui obiect și a-i dedica interesul (nu numai curiozitatea). Respectul nu este justificat atunci când bunele energii ale copiilor se dispersează în dezordine. Odată am văzut o clasă întreagă de copii dezordonați, care manevrau greșit materialele. Educatoarea se plimba prin clasă încet și în tăcere ca un sfinx. Am întrebat-o dacă n-ar fi mai bine ca micuții să meargă să se joace în grădină. Atunci a trecut de la un copil la altul șoptindu-i fiecăruia ceva la ureche. „Ce faceți?" am întrebat-o. „Vorbesc încet, ca să nu-i deranjez."

Această educatoare comitea o eroare gravă; se temea să nu tulbure dezordinea în loc să încerce să restabilească ordinea, singura care favorizează activitatea individuală a copilului.

Odată, o educatoare a făcut următoarea observație: „Vreți să se respecte concentrarea unui copil ca aceea a unui savant sau artist. Dar atunci de ce spuneți că trebuie să-i întrerupem pe copiii care, în loc să lucreze, își pierd vremea cu materialele didactice?" „E adevărat că respect activitatea intelectuală a copilului la fel ca și inspirația artistului, dar acest respect se referă mai mult la inspirație, decât la artist. Dacă, de exemplu, intru în studio și îl găsesc fumând sau făcând o pasiență cu cărțile de joc, cu siguranță că n-am să-mi fac reproșuri dacă îl deranjez și îi spun, ei bine, prietene, ce faci tu aici?

Singurătatea asta te absoarbe cam prea mult! Lasă ţigara, hai să dăm o raită pe afară şi să ne bucurăm de soare!"

Metoda noastră nu recomandă în niciun caz respectul pentru defecte sau pentru superficialitate. Esenţa ei constă în a putea să facem diferenţa între stările fizice care pot fi favorabile sănătăţii spirituale (pe care o putem numi „bine") a copilului şi altele, care nu pot construi nimic, nu sunt formative sau sunt de-a dreptul dăunătoare dezvoltării sale, consumându-i inutil forţele (pe care noi le numim „rău").

Dorim ca această distincţie să fie clară nu numai pentru educatoare, ci şi pentru mame.

Educatoarea îl poate admonesta pe elev cu severitate şi energie şi îl poate scoate astfel din dezordinea lui, dar cea care ştie despre ce este vorba, posedă mijloace mult mai eficace decât coerciţia pentru a-şi atinge scopul şi a-l chema pe elev la ordine. Fără îndoială, este nevoie de o supraveghere continuă şi de o muncă neîntreruptă; educatoarea trebuie să supravegheze şi să aibă grijă de mediul înconjurător. Dar este mult mai simplu să comanzi şi să admonestezi! Desigur, misiunea ei nu este uşoară şi necesită multă dedicaţie şi multă afecţiune.

Educatoarea trebuie să se ocupe de mediul copilului aşa cum se ocupă soţia de căminul familiei ca să-l facă plăcut şi atrăgător. Dar nu este suficient – ea trebuie să ştie ce se întâmplă cu copilul şi, în plus, trebuie să modeleze cu mâinile ei leagănul sufletului în formare.

Exersând mereu şi observând, educatoarea va dobândi în cele din urmă o viziune clară a misiunii sale.

Ordinea şi dezordinea infantile, succesele care se pot obţine adesea vor depinde în mod deosebit de observarea celor mici, dar numai prin exerciţiu se ajunge la rezultate satisfăcătoare.

Putem da cu uşurinţă un exemplu pentru a demonstra cum o eroare aparent mică poate avea consecinţe pe termen lung. Să ne imaginăm o casă complet utilată în care există şi camere de baie. Dacă locatarii acestei case folosesc căzile pentru a depozita cărbune, nu se vor putea spăla şi, în plus, vor deteriora

şi obiectele. Nu vor putea profita de avantajele igienice care le-au fost puse la dispoziţie şi vor rămâne în starea lor jalnică, iar asta din cauza unei erori aparent mici. Acolo unde se aşteptau rezultate mari, nu se va obţine nimic. În loc de ordine, s-a creat dezordine.

Talentul educatoarei constă în aplicarea raţională a bazelor metodei noastre. Dacă se identifică cu aceste baze, va găsi ajutor pentru a lupta împotriva tuturor micilor dificultăţi şi va obţine rezultate mari.

Calea este aceeaşi ca pentru oricare alt tip de perfecţionare, chiar şi pentru cea morală. Să ştii să învingi un mic păcat nu înseamnă că ai ajuns încă la perfecţiune. Dar sufletul care ştie să se elibereze de slăbiciuni se poate înălţa şi, depăşind aceste defecte, lasă forţele bune să se dezvolte cu toată energia lor. În acest fel se netezesc puţin câte puţin marile dificultăţi.

Trebuie să-l ajutăm pe copil să se elibereze de defectele lui, fără să-l facem să-şi simtă slăbiciunea.

ADULTUL ŞI COPILUL

Schimbările din cadrul educației sunt atât de generalizate încât, în momentul de față, ies din cercul strict al celor de specialitate și sunt parte componentă a celor mai mari probleme sociale. De fapt, se înțelege că progresul civilizației nu poate merge înainte numai prin aplicarea unor noi mijloace practice ale științei, care a transformat mediul exterior, ci și prin aplicațiile practice ale unei științe care are drept scop să-l ajute pe om în dezvoltarea sa: știința care se ocupă de copil. De aceea, de științele moderne legate de educație se interesează nu numai cercetătorii din acest domeniu și educatorii, ci și părinții și publicul larg. Toți cunosc cele două elemente pe care se întemeiază pedagogia modernă: unul este studierea și formarea individualității, cu alte cuvinte cunoașterea fiecărui copil cu caracteristicile sale proprii, pentru a-l îndruma apoi în funcție de tendințele lui recunoscute; celălalt constă în asigurarea libertății de acțiune.

Acum știm cu toții că realizarea perspectivelor noii pedagogii a întâmpinat obstacole dificil de depășit: de aici numărul mare de probleme ridicate de știința pedagogică. De fapt, cuvântul „problemă" a devenit caracteristic pentru acest domeniu de cercetare: auzim vorbindu-se despre probleme ale școlii, probleme ale libertății, probleme ale interesului și ale efortului etc., în timp ce în alte domenii ale cunoașterii se vorbește despre legi: legile propagării luminii, legile gravitației etc. În știință, problemele sunt în general partea ascunsă și pregătitoare căreia nu i se acordă importanță: ceea ce face parte din știință era descoperirea soluției problemelor. În schimb, în domeniul pedagogiei experimentale moderne, se pare că a ieși din starea de problemă înseamnă a ieși din domeniul științific. Cine spune că a rezolvat toate problemele pedagogiei, că a făcut descoperiri referitoare la sufletul

omenesc, că a pus educația pe o direcție simplă și sigură nu poate fi o persoană care să poată fi considerată serioasă în lumea științifică. În realitate, există o adevărată contradicție între libertatea elevului și necesitatea de a-l face să studieze în conformitate cu programe prestabilite sau, de exemplu, obligativitatea de a munci pentru a dobândi un anumit grad de cultură; între dezvoltarea individualității și nevoile vieții sociale într-un cadru unde există în mod inevitabil restricții pentru individ, individ care trebuie să se adapteze nu numai la nevoile adesea dure ale imprevizibilului, dar și la limitele morale impuse de însăși stabilitatea structurii civile; iar acest lucru se realizează în măsură mai mică sau mai mare tocmai prin sacrificarea individualității. Când este vorba de copii, ni se pare inevitabil ca aceștia să sufere din cauza obligațiilor școlare; dar am prefera ca el să se bucure: necesitatea poate să-l obosească și, de aceea, am dori să nu cunoască oboseala. Este obligatoriu să asculte de alții, chiar dacă dorește să fie liber. Aceste dorințe, confruntate cu necesitățile reale, reprezintă sursa problemelor educației. Încercările oamenilor de știință pornesc de la o serie de nemulțumiri ale adultului care vede în copil o fatalitate. În realitate, toate reformele școlii moderne urmăresc să atenueze niște rele inevitabile, de exemplu, prin diminuarea încărcării orarelor, prin ușurarea programelor, prin pauzele obligatorii pentru odihnă și educație fizică; remedii care în ultimă instanță sunt în detrimentul progresului cultural.

În orice caz, soluția unor astfel de probleme nu poate fi un compromis; este necesară o reformă reală, capabilă să traseze căi noi pentru educația care până acum a mers pe o cale fără ieșire.

Știința aplicată la educație nu a știut să găsească calea fericită care, în alte domenii, a făcut să se ajungă la descoperiri luminoase și utile pentru viața omenească. În domeniul nostru, aceasta s-a limitat la cercetarea fenomenelor exterioare. Pentru a utiliza un termen medical, vom spune:

„S-a încercat o tratare a simptomelor, fără a se căuta o eroare centrală nepercepută, care ar putea fi cauza fenomenelor exterioare."

În medicină se știe că simptomele cele mai diverse pot proveni dintr-o singură cauză centrală capabilă să determine nenumărate fenomene, care trebuie tratate unul câte unul: experiența ne arată că o tulburare funcțională a inimii poate genera simptome diferite în toate organele și ar fi inutil să încercăm să vindecăm unul din aceste simptome; în schimb, este suficient să restabilim funcționarea normală a inimii, pentru ca simptomele să dispară imediat. Un alt exemplu sunt bolile psihice studiate prin psihanaliză, cazuri în care ne putem afla în fața unor asemenea complicații de sentimente și de idei încât se creează un adevărat haos de fenomene de neînțeles, care provin din construcții succesive cauzate de un singur motiv ascuns în subconștient. Atunci când se sondează subconștientul și se găsește motivul ascuns, totul devine inteligibil și fenomenele dispar sau rămân fără importanță.

Problemele educației, despre care vorbeam ceva mai înainte, pot fi comparate cu fenomenele exterioare, ireductibile în sine, deoarece derivă dintr-o cauză centrală nesesizată, nepercepută, o cauză care zace, s-ar putea spune, în subconștientul social al întregii omeniri.

Opera noastră pedagogică a rămas în afara procedurii simptomatice a educației actuale și a urmat o cale proprie de cercetare din care derivă aceste efecte până acum ireductibile. Dacă învingem această cauză, toate probleme dispar.

Acum, așa-numitele probleme ale educației, mai ales cele ce țin de individualitate, de caracter, de dezvoltarea inteligenței își au originea în conflictul permanent dintre adult și copil. Obstacolele pe care adultul le pune în calea copilului sunt numeroase și grave și acestea devin și mai periculoase atunci când adultul se întoarce mereu împotriva copilului și se înarmează împotriva lui cu dreptul, cu știința, cu voința de a-l dirija în conformitate cu propriile convingeri. Astfel,

adultul care este cel mai aproape de copil, adică mama sau educatorul, este cel care reprezintă pericolul cel mai mare pentru formarea personalității copilului. Problema acestui conflict primitiv între cel puternic și cel slab nu se referă numai la educație, ci se reflectă și asupra vieții psihice a omului, oferind cheia multor psihopatii și anomalii ale caracterelor și sentimentelor; de aceea este vorba de o chestiune de ordin universal, ciclică, trecând de la adult la copil și apoi de la copil la adult.

Așadar, primul pas pentru rezolvarea integrală a problemei educației nu trebuie făcut spre copil, ci spre adultul educator: acesta trebuie să-și limpezească conștiința, s-o elibereze de multe idei preconcepute. Trebuie să-și schimbe atitudinea morală. După acest prim pas urmează altul: pregătirea unui mediu pentru copil, unul adaptat la viața acestuia și lipsit de obstacole. Mediul poate fi stabilit sub îndrumarea unei singure persoane: a copilului care, pe măsură ce se eliberează de nevoia de a lupta împotriva obstacolelor, începe să-și manifeste caracterul superior, tendințele cele mai înalte și capabile de crearea unei personalități noi. În acești doi pași constă pregătirea necesară punerii temeliei: pe baza ei se realizează o schimbare de ordin moral, atât a adultului, cât și a copilului. De fapt, după ce am pregătit un mediu proporționat pentru copil și i-am oferit spre liberă alegere motive de activitate, copilul a început să demonstreze în munca sa calmă caracteristici care nu fuseseră recunoscute anterior. Mediul adaptat la nevoile cele mai elementare și mai evidente ale vieți spirituale este un mediu în care se dezvăluie atitudinile rămase până atunci secrete, ascunse în copil, pentru că, în lupta cu adultul, copilul și-a dezvoltat numai calitățile de apărare și de reprimare. Așadar, în copil există două personalități psihice: cea naturală și creatoare, care este normală și superioară și cea de adaptare forțată, care este inferioară și care are trăsăturile neplăcute și deformate ale luptei celui slab atacat de cel puternic. Datele noi care rezultă din această

ordine a lucrurilor şi care au devenit un far călăuzitor pe drumul educaţiei demonstrează că în centrul acesteia trebuie să fie figura copilului nou: aceasta a fost revelaţia, s-ar putea spune, descoperirea psihologică după care se călăuzeşte noua educaţie. Copilul nou demonstrează, pe lângă dezinvoltura actelor sale, încredere în sine, curaj, se prezintă dotat cu acele forţe morale specifice care sunt şi de ordine socială; în acelaşi timp, dispar la el sau, mai bine zis, nu sunt prezente defectele pe care a încercat zadarnic să le schimbe educaţia, adică mofturile, capriciile, spiritul de distrugere, toate acele trăsături care sunt legate de o stare de apărare. Alături de copilul nou, adultul care se află în comunicare cu el, adică educatorul, şi-a însuşit o orientare cu totul nouă: nu mai este adultul-centru de putere, este adultul devenit modestul servitor al unei vieţi noi. Datorită acestei experienţe fundamentale, nu se mai poate discuta despre educaţie dacă nu se stabileşte mai întâi baza discuţiei: adică dacă avem intenţia să vorbim despre copilul supus puterii adultului şi de aceea aflat într-o stare de permanentă apărare, atunci când nu este învins deja prin represiune; sau dacă este vorba despre copilul eliberat de puterea adultului şi înconjurat de condiţii de viaţă normale, care îi permit să-şi manifeste trăsăturile creatoare.

În primul caz, adultul însuşi este cauza dificultăţilor pe care le creează chiar el fără să-şi dea seama şi împotriva cărora luptă trezindu-se „în pădurea problemelor insolubile". În al doilea caz, adultul este conştient de eroarea sa şi s-a aşezat în poziţia corectă faţă de copil; atunci găseşte înlăuntrul său un drum neted, uşor şi luminos, o lume nouă, paşnică şi plină de minuni.

Pe acest al doilea drum se poate iniţia ştiinţa educaţiei. Conceptul de ştiinţă presupune, de fapt, adevărul găsit sau descoperit, siguranţa care să servească drept piedestal pentru progresul lui; el cere o îndrumare sigură şi fermă care este fie o metodă de cercetare, fie un mijloc de control al

eventualelor erori de procedură. Acest ghid de precizie este indicat chiar de copil: el îi cere adultului care se află în slujba sa să-l ajute, exprimându-se astfel: „Ajută-mă să fac singur!"

Copilul se dezvoltă în mediul lui pentru activitatea proprie, este adevărat, dar are nevoie de mijloace materiale, de îndrumări şi de cunoştinţe indispensabile; adultul este cel care trebuie să-i satisfacă aceste nevoi inerente dezvoltării. Adultul trebuie să facă ceea ce este necesar pentru ca micuţul să poată acţiona singur: dacă face mai puţin decât este necesar, copilul nu va putea acţiona în mod util, dacă adultul face mai mult decât este necesar, se impune sau se substituie copilului, îi stinge impulsurile spre acţiune. Aşadar, există o intervenţie determinabilă: este o limită perfectă pe care trebuie s-o atingă educatorul şi pe care am putea s-o numim „pragul intervenţiei".

Această determinare devine din ce în ce mai precisă, pe măsură ce experienţa progresează sub o astfel de îndrumare şi se clarifică într-un mod tot mai exact raportul necesar dintre personalitatea adultului educator şi aceea a copilului.

Activitatea copilului se desfăşoară în funcţie de materiale, adică de obiectele şi lucrurile stabilite pe cale ştiinţifică şi puse la dispoziţia lui în mediul înconjurător. În această particularitate se găseşte soluţia problemei achiziţiei relative a culturii: aceasta constă aşadar nu numai în limitarea intervenţiei adultului, ci şi în înlocuirea vechiului proces de predare efectuat de profesor cu un material care să permită copilului să achiziţioneze singur cunoştinţele necesare, în funcţie de nevoile şi de dezvoltarea sa. Orice copil care are libertatea de a-şi alege propriile activităţi se dezvoltă în funcţie de nevoile lui creatoare cele mai intime şi mai profunde şi progresează la învăţătură: astfel se desfăşoară dezvoltarea individualităţii pe baza unui exerciţiu care duce la o achiziţie culturală. Educatorul rămâne la misiunea lui de îndrumător şi de călăuză; este numai un autor, un servitor, în timp ce

personalitatea copilului se dezvoltă prin forțe proprii, exersându-și propriile activități.

Din astfel de experiențe au rezultat multe clarificări de mare importanță, care au construit treptat o știință pedagogică nouă, limpede precum cristalul. Una dintre aceste clarificări este aceea că nu numai intervenția adulților trebuie să aibă limite, dar și obiectele și, în general, tot mediul trebuie să fie strict determinate. Pot exista, așadar, deficiențe sau exuberanțe legate de obiecte, la fel de nocive pentru dezvoltarea normală a copilului: fie că lipsa acestora produce o stagnare, fie că excesul lor duce la confuzie și dispersarea energiilor. Pentru a clarifica acest concept, se poate recurge la fapte analoge deja cunoscute: de exemplu, alimentația. Se știe că o carență alimentară poate conduce la malnutriție, dar și un exces este dăunător și predispune la nenumărate neajunsuri. Se știe foarte bine că o alimentație excesivă nu revigorează, ci slăbește; dar a existat o vreme când se credea că sunt mai fericiți și mai sănătoși cei care au parte de o alimentație copioasă. După ce a fost corectată această eroare, s-au făcut determinări tot mai precise referitoare la cantitatea și la calitatea alimentelor, iar știința alimentației se orientează tot mai mult spre cunoașterea mai precisă a limitelor. Astăzi, cei care au înțeles ideea că materialele sunt cheia educației individuale, cred adesea că este mai bine să li se dea copiilor cantități mari de materiale, fără o ordine sistematică, adică fără niciun fel de limite. Aceste persoane sunt comparabile cu cele care în trecut credeau că vor ajunge la cea mai bună stare fizică dacă vor mânca fără limită. Comparația este perfectă, deoarece este vorba de hrana pentru trup și de hrana pentru suflet. Și proiectarea mijloacelor pentru dezvoltarea psihică, adică a obiectelor, are tendința de a recunoaște limite tot mai exacte, capabile să asigure o dezvoltare plenară, cu maximum de activitate spontană.

Copilul nou se dezvăluie deja de la primele luni după naștere.

Este clar că eram obișnuiți să considerăm fapte psihologice utilizabile în educație numai pe cele exprimate prin conștiință și pe cele exprimate cu ajutorul limbajului, motiv pentru care copilul de vârstă foarte mică era complet ignorat în educație. Convingerea că nu se putea face pentru el nimic altceva decât a-i acorda îngrijiri igienice a ascuns date de primă importanță. Dar pregătirea adultului pentru receptarea manifestărilor psihice fără a le sufoca a arătat în mod clar că viața psihică a copiilor este mult mai intensă și mai precoce decât se credea. Aceasta ne-a demonstrat fără putință de tăgadă că viața psihică a copilului foarte mic și eforturile lui de a stabili legătura cu mediului extern preced cu mult dezvoltarea motrice, astfel că are nevoie de ajutor și de grijă psihică încă înainte să înceapă să-i funcționeze marele sistem motric și să i se dezvolte limbajul. În copil există astfel un dualism, un contrast funcțional între viața psihică și cea motrice, spre deosebire de animalele inferioare la care instinctul animă deja mișcarea aproape din momentul nașterii. Omul trebuie să-și construiască singur marele instrument prin care trebuie să se dezvăluie și să acționeze sufletul: trebuie să anime cu eul său aparatul complicat al mișcărilor, pentru că trebuie să se servească de el după propria sa individualitate. De aceea, omul se construiește pe sine însuși cu scopul de a fi stăpân pe el și de a se auto-conduce. Vedem cum copilul se mișcă fără încetare: trebuie să-și construiască acțiunea treptat, în funcție de spirit. În timp ce adultul acționează propulsat de gândire, copilul se mișcă pentru a construi o unitate de gândire și de acțiune. Aceasta este cheia personalității în dezvoltarea ei.

Cei care îl împiedică pe copil să se miște pun obstacole în calea edificării personalității sale. Atunci gândirea se dezvoltă independent de acțiune: acțiunea ascultă de ordinele unei alte persoane, și iată că mișcarea nu răspunde propriului suflet. Și, astfel, caracterul este blocat, apare o discrepanță

interioară care slăbește orice suflet. Acest fapt de o copleșitoare importanță pentru viitorul omenirii ar trebui să fie avut în vedere în primul rând în educația din familie, ca și în cea din școală.

Copilul este mult mai elevat spiritual decât se presupune. El suferă adesea nu de prea multă muncă, ci pentru că este forțat să facă o muncă nedemnă de el. Interesul copilului merge spre un efort adecvat marii sale puteri intelectuale și demnității persoanei sale. În momentul de față, în mii de școli din întreaga lume, copiii noi lucrează în moduri de care nu i-am fi crezut niciodată capabili. Copiii mici au demonstrat posibilitatea de a lucra mult timp fără să obosească, de a se concentra făcând abstracție de lumea exterioară, dezvăluindu-și mișcările constructive ale personalității lor. Cât despre cultură, s-au dovedit deosebit de precoce: copii de patru ani și jumătate au învățat să scrie și au scris cu un entuziasm și o bucurie așa de mari, încât am definit acest fenomen ca *explozia scrisului*.

Orice învățare se realizează cu ușurință, ba chiar cu entuziasm la o vârstă precoce; fără a produce oboseală, tocmai pentru că este vorba de activități spontane.

Observându-i pe acești copii cu o sănătate înfloritoare, calmi, dezinvolți, sensibili, plini de afecțiune și de bucurie, gata întotdeauna să-i ajute pe alții, reflectăm imediat la câtă energie omenească se risipește dintr-o greșeală primitivă și radicală. Ne îndeamnă să ne gândim la o greșeală imensă, care seamănă nedreptatea chiar la rădăcinile omenirii; dar, mai mult decât de o greșeală, este vorba de o colosală eroare inconștientă. Adultul este cel care provoacă în copil incapacitățile acestuia, confuzia, rebeliunea; adultul este cel care distruge caracterul copilului și îi reprimă impulsurile vitale. Și apoi tot adultul se străduiește să corecteze erorile, deviațiile psihice, defectele de caracter pe care le-a provocat chiar el la copil. Ne aflăm astfel într-un labirint fără ieșire,

în fața unui insucces fără speranță. Atâta timp cât adultul nu va deveni conștient de eroarea sa neintenționată și nu o va corija, educația va fi pentru el o mare de probleme insolubile. Iar copiii lui, devenind la rândul lor adulți, vor fi victime ale acelorași greșeli, care se transmit din generație în generație.

GLOSAR

Orice știință are un vocabular și terminologie proprii iar metoda Montessori nu face excepție. Montesorienii folosesc un set specific de temeni de bază concișI, fiecare dintre ei reprezentând lumea copilului evocată de Maria Montessori. Limbajul montessorian este ca o parolă ce oferă posibilitatea celui care o transmite și o primește să decodeze imediat mesajul transmis. Glosarul reprezintă lista alfabetică de termeni și expresii tehnice.

Glosarul de termeni Montessori de mai jos se referă la teoria și practica pentru grupa de vârstă 3-6 ani. A fost întocmit de Annette Haines la solicitarea lui Molly O'Shaughnessy, ca anexă la conferința susținută de cea din urmă pentru Cursul de Perfecționare de la Tampa, Florida, din februarie 2001. Annete este Director de Training la Montessori Training Center din St. Louis, iar Molly este Director de Training la Montessori Training Center din Minnesota. La Cursul de Perfecționare din 2001 au fost prezentate și fotografii care ilustrează Glosarul, iar o parte dintre aceste fotografii sunt prezentate mai jos. Cei interesați vor găsi o selecție a acestora și în Communications *2/3, 2001, împreună cu conferința susținută de Molly,* „Introducere la Cursul de Perfecționare".

Adaptare
Corelată cu ideea minții absorbante (Haines, 1993), această calitate constituie o capacitate specială a copilului, care se poate numi capacitate de adaptare. Aceasta reprezintă procesul prin care copilul folosește mediul în care se află pentru propria dezvoltare, devenind astfel parte a mediului. Copilul absoarbe cultura unui loc și timp anume, asimilând în totalitate spiritul, obiceiurile, ambițiile/aspirațiile și atitudinile unei societăți, prin simpla viețuire în acea societate.

Ajutor de la periferie
Periferia reprezintă acea parte a vieții copilului care vine în contact cu lumea exterioară. Prin intermediul simțurilor și prin mișcare, copilul captează impresii. Ajutorul de la periferie înseamnă a prezenta obiecte și activități în așa fel încât să producă o reacție cu o finalitate din partea copilului. „Niciodată nu oferim ochiului mai mult decât oferim mâinii" (Standing 1957, p. 237).

Analiza mișcării
O tehnică folosită de profesorii Montessori. Atunci când arată unui copil o acțiune complexă, adultul o împarte în elemente succesive distincte accentuând fiecare mișcare în parte printr-o execuție lentă și exactă. Astfel, această acțiune devine o succesiune de mișcări simple, care mărește șansele de reușită ale copilului când „i se oferă acestuia libertatea de a le folosi" (Montessori, 1966, p. 108).

Ascultarea
Ascultarea este un act de voință și se dezvoltă treptat, apărând „în mod neașteptat la capătul unui lung proces de maturizare" (Montessori, 1967, p. 257). În decursul acestui proces, copiii mici pot asculta, uneori, dar este imposibil să asculte întotdeauna. Deoarece voința li se dezvoltă prin exercitarea liberei alegeri, copiii încep să aibă acea auto-disciplină sau acel auto-control necesar ascultării.

Casa copiilor
Denumirea în limba română pentru „Casa dei Bambini" (italiană). Un mediu pregătit pentru copii cu vârste între 3 și 6 ani, în care aceștia trăiesc și se dezvoltă. Un spațiu care oferă siguranță și în care există toate elementele necesare pentru o dezvoltare umană optimă.

Ciclu de activitate
Atunci când copiii mici fac o activitate care-i interesează, o vor repeta de nenumărate ori, aparent fără un motiv, şi se vor opri brusc, numai atunci când nevoia interioară care i-a împins spre acea activitate va fi satisfăcută. Pentru a oferi posibilitatea desfăşurării unor cicluri de lucru lungi şi cu un grad mare de concentrare, metoda Montessori susţine necesitatea unei perioade de lucru neîntrerupte de 3 ore.

Ciclu de lucru de 3 ore
Observând ani de-a rândul copii din toată lumea, Maria Montessori a înţeles că, atunci când sunt lăsaţi liberi, aceştia au un ciclu de activitate distinct, care este atât de previzibil încât poate fi chiar schematizat. Acest ciclu, cu două valori maxime şi o valoare minimă a concentrării atenţiei, are o durată de aproximativ 3 ore. În şcolile Montessori, copiilor li se oferă 3 ore de activitate independentă, liber aleasă, neîntreruptă şi fără un program dinainte stabilit, perioadă în care aceştia se concentrează şi repetă până la împlinire.

Clasificare
Sortare, separare sau distribuire de obiecte în funcţie de caracteristici comune. Copilul face activităţi de clasificare deoarece acest proces este esenţial pentru dezvoltarea intelectului. Clasa Montessori oferă multiple posibilităţi de clasificare.

Concentrare
Recunoscând faptul că „cu cât te dedici mai mult unui subiect, cu atât ajungi sa-l stăpâneşti mai bine", marele psiholog american William James spunea că „un sistem de educaţie care va dezvolta această calitate va fi un sistem de educaţie prin excelenţă" (1892/1985, p. 95). Maria Montessori, care cunoştea teoria lui James, a pus în practică acest lucru.
Ea considera că, dacă condiţiile (de lucru) pot fi pregătite cu „obiecte ce corespund tendinţelor formative" (1949/1967,

p. 169), atunci energia şi interesul copilului se vor concentra asupra acelui aspect al mediului înconjurător care corespunde nevoii sale de dezvoltare.

Controlul erorii
Modul prin care activităţile Montessori oferă copilului posibilitatea imediată de verificare a rezultatului muncii sale şi de evaluare a propriului progres. Acest lucru transferă controlul în mâinile celui care învaţă, ajutându-l pe copil să-şi protejeze respectul de sine şi auto-motivarea. Controlul erorii reprezintă un aspect esenţial în auto-educare.

Coordonarea mişcărilor
Coordonarea mişcărilor reprezintă una dintre realizările majore ale copilăriei timpurii. În această perioadă, ghidat de nevoile sale interioare şi prin efort propriu, copilul îşi dezvoltă coordonarea musculară şi atinge grade tot mai înalte de independenţă funcţională. Datorită acestor nevoi de dezvoltare, copiii sunt atraşi de activităţi ce implică mişcare, exactitate şi precizie.

Creativitate/Imaginaţie
Imaginaţia implică formarea unui concept mental a ceva ce nu este prezent ca atare în experienţa senzorială. Creativitatea reprezintă un produs al imaginaţiei şi rezultă din recombinarea mentală a ideilor imaginate în modalităţi noi şi inventive. Ambele depind de reprezentările mentale formate prin experienţa senzorială.

De la concret la abstract
O abordare progresivă. logică şi corespunzătoare nivelului de dezvoltare a copilului. Mai întâi, copilul lucrează cu materiale concrete care conţin o idee abstractă (de exemplu dimensiunea sau culoarea). În urma experienţei senzoriale cu materialele, copilul îşi însuşeşte conceptele pe care acestea le transmit şi,

treptat devine capabil să opereze cu ele în abstract. Numai pe măsură ce copilul se dezvoltă poate înțelege aceeaşi idee în formă simbolică.

De la simplu la complex
Acesta este un principiu folosit pentru succesiunea de prezentări dintr-o clasă Montessori. Mai întâi, copilului i se prezintă un concept sau o idee în forma cea mai simplă. Pe măsură ce copiii fac progrese şi pot face conexiuni de o complexitate mai mare, vor fi capabili, în cele din urmă, să înțeleagă informații care combină mai multe concepte.

Deviații
Comportamente adesea întâlnite la copii, rezultate în urma unor obstacole apărute în dezvoltarea lor normală. Aceste comportamente pot fi considerate ca fiind negative, (copil timid, copil agresiv, etc) sau pozitive (copil pasiv, copil tăcut). Deviațiile dispar în momentul în care copilul începe să se concentreze asupra unei activități pe care a ales-o liber.

Dezvoltarea voinței
Voința sau capacitatea de a alege în mod conştient o anumită activitate evoluează treptat în decursul primei perioade de viață şi se întăreşte prin exercițiu. Clasa Montessori oferă copilului oportunități de alegeri zilnice, mici dar numeroase, sprijinind astfel dezvoltarea voinței şi auto-controlului.

Disciplina interioară
Cu alte cuvinte, este vorba de auto-disciplină. Disciplina într-o clasă Montessori care funcționează corect nu este rezultatul controlului exercitat de profesori sau al recompenselor şi pedepselor. Ea vine din interiorul fiecărui copil care devine capabil să-şi controleze conduita şi să facă alegeri pozitive în privința propriilor acțiuni. Auto-disciplina este în strânsă legătură cu dezvoltarea voinței.

Efort maxim
În mod natural, copiilor le plac activitățile dificile, care le solicită abilitățile şi le dau sentimentul creşterii propriilor puteri. Radiază atunci când fac un efort maxim. De exemplu, un copil firav va încerca din răsputeri să ducă o tavă mare cu pahare pline de suc sau să împingă o roabă grea. Dacă vor fi lăsați să-şi imagineze o problemă, copiii de şcoală preferă mai degrabă să se chinuiască cu o ecuație grea $(1+2+3+4+...+10)^2$, decât să repete adunări (3+5... şi 6+2...)

Embrion psihic
Primii trei ani de viață reprezintă o perioadă de creație mentală, tot aşa cum cele nouă luni de viață intrauterină reprezintă o perioadă de creație fizică. Creierul este în aşteptarea experiențelor exterioare pentru a întrupa copia genetică. Deoarece după naştere se produce o dezvoltare mentală semnificativă, Montessori a denumit copilul în primii doi ani de viață, *embrion psihic*.

Exerciții de viață practică
Unul dintre cele patru domenii de activitate din mediul pregătit al clasei Montessori. Exercițiile de viață practică seamănă cu simplele activități casnice de zi cu zi: măturatul, ştersul prafului, spălatul vaselor etc. Aceste activități ce presupun un rezultat, îl ajută pe copil să se adapteze noii comunități, să învețe să se auto-controleze şi să înceapă să se privească ca fiind un membru activ al unui grup social. Pe măsură ce îşi foloseşte mâinile, intelectul său se dezvoltă, iar personalitatea sa se integrează, deoarece corpul şi mintea sa funcționează ca un tot unitar.

Explozii de învățare
Dezvoltarea omului este adesea departe de a fi lentă şi continuă, acumulările par să se aglomereze, aproape instantaneu, cu un impact exploziv. Asemenea *explozii de învățare,* reprezintă

manifestarea exterioară bruscă a unui lung proces de dezvoltare. De exemplu, explozia vorbirii, în jurul vârstei de doi ani, reprezintă rezultatul unor multe luni de pregătire interioară și dezvoltare mentală.

Falsa oboseală

Unul dintre fenomenele observate în *Casele copiilor* din toată lumea constă în faptul că, în jurul orei 10:00 dimineața, copiii par să nu mai fie interesați de ceea ce fac, devin dezordonați și nivelul de zgomot din clasă crește. Copiii par să fie obosiți. Totuși, dacă educatoarea înțelege că este, pur și simplu, vorba de o falsă oboseală, copiii vor continua să lucreze și vor lucra chiar mai bine decât înainte.

Grație și curtoazie

Unul dintre aspectele vieții practice. Scurte lecții care ilustrează un comportament social pozitiv îl vor ajuta pe copil să se adapteze vieții de grup și îi vor oferi cunoștințe legate de comportamentul acceptabil în societate: informații practice folositoare atât la școală, cât și în afara ei.

Independența

Faptul de a nu depinde de altul – „cu diverse înțelesuri" (OED, p. 836). Etapele de dezvoltare normale cum ar fi înțărcarea, mersul, vorbitul etc., se pot considera ca fiind o serie de evenimente care dau posibilitatea copilului de a-și câștiga o individualitate, o autonomie și o auto-reglare crescânde. De-a lungul celor patru planuri de dezvoltare, copilul și tânărul adult încearcă permanent să devină mai independent. Este ca și cum copilul ar spune: „Ajutați-mă să mă ajut singur!"

Izolarea unei dificultăți

Înainte de o prezentare, profesorul Montessori analizează activitatea pe care intenționează să o arate copilului. Procedurile sau mișcările care pot prezenta dificultăți sunt izolate și predate

separat. De exemplu, folosirea foarfecelor, care reprezintă o mișcare simplă, este introdusă înaintea tăierii liniilor curbe sau în zig-zag, împăturirea șervetelor este prezentată înainte de spălarea mesei, care este o activitate ce implică împăturirea. O activitate nu trebuie să fie nici prea grea și astfel să devină aproape imposibilă, dar nici prea ușoară astfel încât să fie plictisitoare.

Îmbogățirea vocabularului

Vocabularul copilului mic se îmbogățește exponențial între 3 și 6 ani. Pentru a satisface această foame naturală pentru cuvinte, vocabularul capătă un nume: biologie, geometrie, geografie și așa mai departe, precum și cuvinte legate de calitățile materialului senzorial. Mintea absorbantă a copilului captează toate aceste cuvinte noi „rapid și cu o inteligență extraordinară" (Montessori, 1946, p. 10).

Jocuri cu sunete

Mulți copii cunosc alfabetul, dar nu au analizat sunetele din care sunt formate cuvintele și nici nu știu că un cuvânt este format din sunete diferite (recunoașterea fonemică). De la vârsta de doi ani (din momentul în care copilul vorbește fluent), jocurile cu sunete îl fac să-și dea seama de existența sunetelor în cuvinte. În Anglia, se folosește poezioara „I spy" (Spionez). Este pronunțat sunetul literei și nu numele literei.

Materiale senzoriale

Aceste materiale au fost create pentru a-l ajuta pe copil în procesul de formare și organizare a propriei inteligențe. Fiecare material care are la bază considerente științifice izolează o calitate existentă în lume, ca, de exemplu, culoarea, dimensiunea, forma etc., iar această izolare va focaliza atenția copilului asupra acestui unic aspect. Prin folosirea repetată a acestor obiecte, copilul începe să-și formeze idei clare sau abstractizări. Ceea ce nu poate fi exprimat prin cuvinte este învățat de

către copil prin experiența oferită de activitatea cu materialele senzoriale.

Mediu pregătit

Clasa Montessori reprezintă un mediu pregătit de către adult pentru copii. Acesta conține toate lucrurile esențiale pentru o dezvoltare optimă și nimic mai mult. Atributele mediului pregătit sunt ordinea și caracterul real, frumusețea și simplitatea. Totul este adaptat la dimensiunile copilului, astfel încât sa fie încurajată funcționarea independentă a copilului. Un adult calificat și un grup de copii suficient de mare, de vârste diferite, formează elementul vital al mediului pregătit.

Mintea absorbantă

Mintea care poate absorbi rapid și fără efort cunoștințe. Maria Montessori susține că un copil are mintea absorbantă de la naștere până la șase ani.

Mintea matematică

Toți copiii se nasc cu minte matematică, adică au o înclinație spre a învăța lucruri care să le mărească capacitatea de a fi punctuali și ordonați, de a observa, de a compara și de a clasifica. Oamenii au tendința naturală de a măsura, de a raționa, de a abstractiza, de a imagina și de a crea. Cu toate acestea, această parte vitală a inteligenței trebuie ajutată și direcționată pentru a se dezvolta și pentru a funcționa. Dacă matematica nu face parte din experiența copilului mic, subconștientul său nu o va accepta mai târziu.

Munca

Dintr-o perspectivă evoluționistă, există o perioadă îndelungată a copilăriei în care copiii pot învăța și experimenta într-un mediu relativ liber (fără presiune exterioară). Majoritatea specialiștilor în științe sociale numesc această experimentare fără constrângeri joc (vezi, de exemplu, Groos, 1901), deși

Montessori prefera să denumească această activitate „munca copilăriei". Copiii sunt, fără îndoială, serioși atunci când se implică în acele jocuri care presupun satisfacerea nevoilor lor de dezvoltare și, în măsura în care li se oferă timp și libertate, vor alege activități cu scop precis, nu pe cele frivole și nerealiste.

Normalizare

Atât timp cât copilul mic are posibilitatea, în mod repetat, de a avea perioade de concentrare spontană asupra unei activități pe care a ales-o singur, el va începe să aibă caracteristicile unei dezvoltări normale: un interes de a lucra, un atașament pentru realitatea din jur și o preferință pentru liniște și activități individuale. Copiii normalizați sunt copii mai fericiți: entuziaști, generoși și doritori să-i ajute pe ceilalți. Aceștia își aleg activitățile în mod constructiv, iar modul în care lucrează ilustrează nivelul lor de dezvoltare.

Perioade senzitive

Copiii mici trec prin perioade tranzitorii de sensibilitate și sunt intrinsec motivați sau atrași de o anumită activitate datorită unei sensibilități specifice. Există convingerea că un copil care se află într-o perioadă senzitivă prezintă o concentrare spontană atunci când face o activitate care corespunde unei anumite sensibilități. De exemplu, copilul care se află într-o perioadă senzitivă de ordine, va fi atras de activități ce implică ordonarea. Se va observa că va alege asemenea activități și se va concentra asupra lor, uneori repetând acele activități, iar și iar, fără nici un fel de recompensă sau solicitare exterioară. Copiii mici sunt atrași de acele aspecte specifice ale mediului care corespund nevoilor lor de dezvoltare.

Porniri umane

O caracteristică principală a filosofiei montessoriene o reprezintă faptul că ființele umane prezintă unele predispoziții

universale, care transcend vârsta, barierele culturale şi rasiale şi care există de la apariţia omului pe pământ şi, probabil, au origini evoluţioniste. „Montessori subliniază nevoia de a satisface aceste trăsături speciale care, de-a lungul istoriei, s-au dovedit a fi porniri ale omului" (Mario Montessori, 1966, p. 21).

Pregătire indirectă

Pregătirea indirectă reprezintă modalitatea proprie naturii de a pregăti inteligenţa. În fiecare acţiune există un interes conştient. Prin intermediul acestui interes, se realizează pregătirea minţii pentru ceva din viitor. De pildă, un copil va fi interesat să adune triunghiuri de diferite mărimi, fără să-şi dea seama că, astfel, mintea sa va fi, mai târziu, mai pregătită să înţeleagă geometria. Scopul profund al multor activităţi Montessori este proiectat în viitor.

Preţuirea limbajului

Din primele zile în clasa Montessori, li se dă copiilor posibilitatea să asculte istorisiri adevărate povestite deosebit de atractiv, despre subiecte cunoscute. Cântecele, poeziile fac parte din viaţa de fiecare zi a clasei. Profesorul exemplifică arta conversaţiei şi îi ascultă respectuos pe micii interlocutori. Admirarea unor cărţi frumoase cu imagini atrăgătoare şi reale constituie, de asemenea, un aspect al preţuirii limbajului.

Prezentare

Adultul prezent în clasa Montessori nu predă în sensul tradiţional al cuvântului. Acesta arată copilului cum să folosească diverse materiale, după care îl lasă pe copil să exploreze şi să experimenteze liber. Acţiunea de a arăta poartă numele de prezentare. Pentru a fi eficientă, prezentarea trebuie făcută lent şi exact, pas cu pas, folosind un minimum de cuvinte.

Prezentare indirectă

Datorită caracterului absorbant al minţii copilului, fiecare acţiune sau eveniment pot fi privite ca o lecţie. Se cunoaşte faptul că fiecare copil învaţă prin observarea altor copii care lucrează sau prin ascultarea unei lecţii explicate altui copil. În acelaşi mod, copiii absorb imediat modelele de comportament şi limbajul folosite în familie, ale copiilor cu care se joacă şi chiar de la TV.

Puncte de interes

Montessori a ajuns la concluzia că, dacă un copil stă prea mult în faţa unei activităţi complexe sau nu stăpâneşte elementele necesare ducerii ei la bun sfârşit, exerciţiul respectiv nu-l va mai interesa. Din acest motiv, a sugerat ca în cursul fiecărei activităţi să fie introduse puncte de interes. Acestea îl ghidează pe copil spre scopul urmărit şi stimulează repetiţia şi interesul, prin oferirea unui rezultat imediat sau ceea ce Montessori a numit controlul greşelii. Activitatea copilului se îmbunătăţeşte prin încercare şi greşeală, iar punctele de interes reprezintă jaloane pe drumul către succes.

Repetiţia

Activitatea copilului mic este total diferită de cea a adultului. Atunci când lucrează, adultul îşi propune să atingă un scop şi se opreşte atunci când acest scop a fost atins. Pe de altă parte, copilul nu îşi propune atingerea unui scop exterior atunci când lucrează, ci a unui scop interior. Astfel, copilul va repeta o activitate până ce acest scop interior este atins. Nevoia inconştientă de a repeta îl ajută pe copil să-şi coordoneze mişcările sau să deprindă o anumită abilitate.

Socializarea

„Procesul prin care un individ dobândeşte cunoştinţele şi capacităţile necesare pentru a putea participa, ca membru activ, într-un grup social care are o ordine socială dată" (Osterkorn, 1980, p. 12).

„Acumularea optimă a cunoştinţelor sociale apare atunci când copiii sunt la vârste diferite" (Hellbrügge. 1979, p. 14).

Vârste diferite

Una dintre caracteristicile metodei Montessori este faptul că, în aceeaşi clasă, lucrează împreună copii de vârste diferite. Gruparea pe vârstă se bazează pe paliere de dezvoltare. Copiii între 3 şi 6 ani sunt împreună în Casa Copiilor, cei între 6 şi 9 ani urmează ciclul primar I, iar cei între 9 şi 12 ani urmează ciclul primar II. Deoarece lucrul este individual, copiii progresează în ritm propriu; între vârste există mai degrabă cooperare decât competiţie.

Bibliografie

Groos, K., (1901), *The Play of Man*, New York: Appleton

Haines, A., (1993), „Absorbent Mind Update", *NAMTA Journal*, Spring, pp. 1-25, Cleveland, Ohio

Hellbrügge, T., (1979), „Early Social Development", *The NAMTA Quarterly*, Vol. 4, no. 3, Cleveland, Ohio

James, W., (1985), *Psychology: The Short Course*, (Allport, G., ed.), Notre Dame, Indiana: Univ. of Notre Dame Press (original work published 1892)

Montessori, M., (1983), *The Secret of Childhood*, (Carter, B.B., trans.), Hyderabad, India: Sangam Books (original work published 1936)

Montessori, M., (1967), *The Absorbent Mind*, (Claremont, C., trans.), New York: Dell Publishing (original work published 1949)

Montessori, M., (1966), *The Discovery of the Child*, (Johnstone, M., trans.), Madras, India: Kalakshetra Publications (original work published 1948)

Montessori, M.M., (1966), *The Human Tendencies and Montessori Education*, Amsterdam: Association Montessori Internationale

Montessori, M., (1946), Dr. Maria Montessori's International Training Course held in London

Osterkorn, J., (1980), „Socialization and the Development of Self Concept", *NAMTA Quarterly*, Vol. 5, no. 3, Cleveland, Ohio

Standing, E.M., (1957), *Maria Montessori: Her Life and Work*, New York:115New American Library

The Compact Oxford English Dictionary, second ed., (1991), Oxford: Clarendon Press

CUPRINS

Prefață 5

Scurt istoric al educației Montessori în România 7

Pagina albă 9

Nou-născutul 14

Embrionul spiritual 20

Profesorul de iubire 25

Noua educație 28

Considerații generale asupra metodei mele 36

Caracterul copilului 47

Mediul copilului 55

Copilul în familie 61

Noua educatoare 80

Adultul și copilul 86

Glosar 96

Bibliografie 109

Editura VREMEA

Str. Constantin Daniel, nr. 14
010631, sector 1, Bucureşti
telefon 021 335 81 31
fax 0378 106 497
e mail: office@edituravremea.ro
www.edituravremea.ro
http://edituravremea.blogspot.com